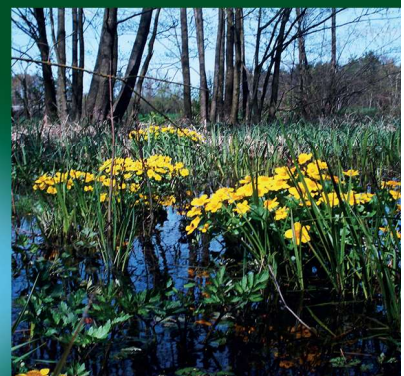

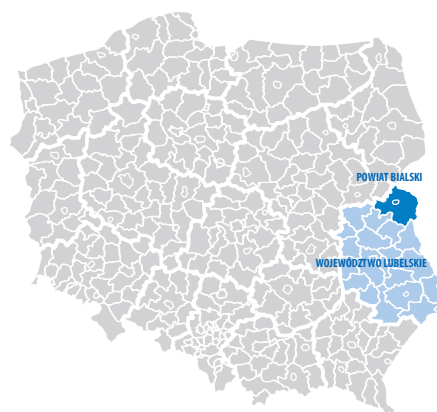
Magiczne miejsca

Vademecum Powiatu Bialskiego

Magiczne miejsca
Vademecum Powiatu Bialskiego

Powiat bialski położony jest w środkowo-wschodniej części kraju, w województwie lubelskim.

Szczególnym atutem powiatu jest przygraniczne położenie przy ważnych transkontynentalnych szlakach komunikacyjnych: drodze nr 2 /E-30/ i linii kolejowej E-20 tworzących główny korytarz komunikacyjny Europy.

Ruch graniczny obsługują trzy przejścia drogowe: w Kukurykach, Terespolu i Sławatyczach oraz przejście kolejowe w Terespolu. Są to przejścia rangi międzynarodowej o znaczącej roli w obsłudze ruchu granicznego na wschodniej granicy Polski.

Na terenie powiatu znajduje się nowoczesny Terminal Samochodowy w Koroszczynie oraz największy w Polsce zespół lądowych urządzeń przeładunkowych w Małaszewiczach.

Ze względu na swoje położenie, przebiegające międzynarodowe szlaki komunikacyjne, posiadaną infrastrukturę transportowo-komunikacyjną, przebieg w niedługim czasie autostrady A-2, powiat bialski posiada duże predyspozycje do dalszego rozwoju.

Powiat bialski jest jednym z 379 powiatów w Polsce zaliczanym do grupy

314 powiatów ziemskich. Zajmuje powierzchnię 2753,7 km² i jest największym powiatem województwa lubelskiego oraz jednym z trzech największych obszarowo powiatów w Polsce. Tworzy go 19 gmin z 2477 gmin w kraju i 213 w woj. lubelskim. Wśród gmin powiatu jest 16 gmin wiejskich, 1 gmina miejsko-wiejska i 2 gminy miejskie. Na jego terenie zlokalizowanych jest 331 sołectw. Na dzień 30 czerwca 2023 roku liczba ludności w powiecie bialskim wynosiła 105 196 osób.

Podstawowym działem gospodarki powiatu jest rolnictwo. Użytki rolne stanowią prawie 67% powierzchni, a same grunty orne około 44% powierzchni. Dominującą formę własności stanowi rolnictwo indywidualne.

Podstawę przemysłu powiatu bialskiego stanowi przetwórstwo rolno-spożywcze, przemysł drzewny i metalowy oraz produkcja materiałów budowlanych. Ważnym działem gospodarki powiatu bialskiego jest budownictwo.

Przygraniczne położenie powiatu na osi ważnych transkontynentalnych szlaków komunikacyjnych sprzyja rozwojowi transportu. Dużą rolę pełnią firmy związane z obsługą granicy, transportem paliw, gospodarką magazynową, handlem i naprawami.

Powiat bialski jest obszarem atrakcyjnym turystycznie. Pod wieloma względami środowisko przyrodnicze wyróżnia się odrębnością w stosunku do sąsiednich terenów. Na najciekawszym przyrodniczo terenie od 1990 roku istnieje Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, na obszarze którego w 1994 roku utworzono Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” obejmujący swym zasięgiem 5,8% ogólnej powierzchni powiatu. Głównym walorem przyrodniczym parku jest nie poddana regulacji, meandrująca rzeka Bug. Przyroda wolna od ludzkiej ingerencji tworzy tu wiele unikalnych mikrokrajobrazów. Na terenie parku stwierdzono występowanie ponad 760 gatunków roślin, w tym 22 objęte ochroną gatunkową. Bogatą awifaunę parku reprezentuje 141 gatunków, w tym wiele rzadkich i ginących.

Do urokliwych terenów przyrodniczych należą m.in. *Szwajcaria Nepelska* i wspaniałe krajobrazowo tereny nadbużańskie.

Zbiorowiska roślinne oraz unikalne elementy środowiska przyrodniczego znajdują się w rezerwach przyrody w pobliżu Janowa Podlaskiego w kompleksie „Uroczysko Dębina”, w rezerwacie *Łęg Dębowy*, w gminie Konstantynów w rezerwacie *Stary Las* oraz *Czapli Stóg*.

Do najciekawszych pomników przyrody należy grupa ponad 40 dębów na pastwiskach i łąkach w obrębie klasztoru w Jabłecznej. Niezapomniany urok regionu tkwi nie tylko w pięknym i niezdegradowanym środowisku naturalnym. Tworzy go także zorganizowany przez człowieka krajobraz wsi i miasteczek. Zagubione wśród pól samotne wiatraki, drewniane kościółki, cerkwie, wiejskie chałupy, urokliwie położone wśród pól i lasów przydrożne kapliczki otulone zielenią niewielkie dwory, czy wreszcie fragmenty dawnej małomiasteczkowej zabudowy wyznaczają charakter temu zakątkowi Polski. Brak uciążliwego przemysłu oraz zdecydowanie tradycyjna gospodarka rolna sprawiły, iż środowisko powiatu bialskiego w szeregu wskaźników czystości plasuje się na pierwszym miejscu w Polsce.

Tradycje kulturalne regionu sięgają XVII i XVIII wieku. Także i dziś w regionie Południowego Podlasia centralne miejsce zajmuje życie kulturalne. W Romanowie znajduje się muzeum, w którym gromadzone są pamiątki związane z życiem i twórczością Józefa Ignacego Kraszewskiego oraz jego braci. Na terenie powiatu działają zespoły pieśni i tańca ludowego, mające na swoim koncie liczne dokonania artystyczne. Kulturowane są wielowiekowe tradycje kultury i sztuki ludowej.

Na terenie powiatu znajdują się unikalne w skali kraju obiekty sakralne oraz zespoły pałacowe.

Z uwagi na burzliwe dzieje ziem wschodnich Rzeczypospolitej, wielowiekowe krzyżowanie się na terenach stanowiących obecnie powiat bialski kultur wschodu i zachodu, jak też wielu religii – w powiecie znajduje się szereg zabytków kultury materialnej.

Większość z nich ma charakter wiążący się z funkcjami religijnymi. Znajdują się tu liczne obiekty dziedzictwa kulturowego, m.in. Sanktuarium Prawosławne w Jabłecznej (zespół cerkiewny z ikoną św. Onufrego), Sanktuarium Królowej Podlasia w Kodniu – jedno z najstarszych sanktuariów maryjnych w Polsce, Sanktuarium Maryjne w Leśnej Podlaskiej, kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła wraz z cmentarzem unickim w Pratuliniemiejscie męczeńskiej śmierci Unitów Podlaskich, dawne i obecne cerkwie prawosławne, grekokatolickie i unickie w Krzyczewie, Terespolu, Kodniu, z jedyną w Polsce neounicką cerkwią w Kostomłotach, zabytkowe kościoły m.in. w Janowie Podlaskim, Neplach, Terespolu i Sławatyczach. W zakresie zabytków o charakterze świeckim teren powiatu obfituje w założenia i zespoły dworsko-parkowe. Mniej liczne są pałace i zespoły zamkowe, pojedyncze dwory i zespoły folwarczne. Cenne są również zabytkowe założenia krajobrazowo-przestrzenne, układy urbanistyczne i zespoły architektoniczne.

Warte podkreślenia jest usytuowanie się na terenie powiatu szczególnego rodzaju zabytkowych cmentarzy.

Są to cmentarze unickie, między innymi muzułmańskie i żydowskie, oraz cmentarze wojenne i powstańcze.

Szczególny charakter posiadają obiekty zabytkowe składające się na zachodnią część kompleksu twierdzy brzeskiej. Są to różnego rodzaju fortyfikacje i obiekty z nimi związane, rozrzucone na terenie miasta i gminy Terespol.

Na szczególną uwagę zasługuje ciesząca się międzynarodową sławą najstarsza w Polsce Stadnina Koni Janów Podlaski, gdzie co roku odbywają się aukcje ściągające miłośników koni arabskich czystej krwi z całego świata. W powiecie istnieją korzystne warunki do aktywnego wypoczynku. Walory turystyczne powiatu bialskiego kuszą wszystkich tych, którzy szukają ucieczki od zgiełku wielkich miast. Ten teren jest doskonałym miejscem do uprawiania turystyki, agroturystyki i ekoturystyki. Szeroka baza noclegowa zapewnia warunki o zróżnicowanym standardzie. Poza tymi ośrodkami miejsca noclegowe i konsumpcyjne znajdują się w gospodarstwach agroturystycznych, pensjonatach.

Na terenie powiatu powstało wiele obiektów podnoszących atrakcyjność turystyczną terenu m.in. Plenerowe Centrum Rekreacji Ruchowej – duży kompleks rekreacyjny na międzyrzeckich jeziorkach, w którego skład wchodzi: cztery place zabaw (w tym jeden sensoryczny), dwa boiska, skatepark, siłownia na świeżym powietrzu, kort do tenisa ziemnego, tor pump truck, plaża i plac

streetworkout, pływająca fontanna. Otwarta jest również baza gastronomiczna, zorganizowana przez lokalne firmy. Dodatkowo przy Międzyrzeckich Jeziorkach znajduje się: stok igielitowy, kąpielisko z molo, *ludzka proca*, wodna zjeżdżalnia, strefa morska: Sauna/SPA, wypożyczalnia: sprzętu narciarskiego, sprzętu wodnego (kajaków, rowerów wodnych oraz SUP desek) są to również tereny atrakcyjne dla wędkarzy.

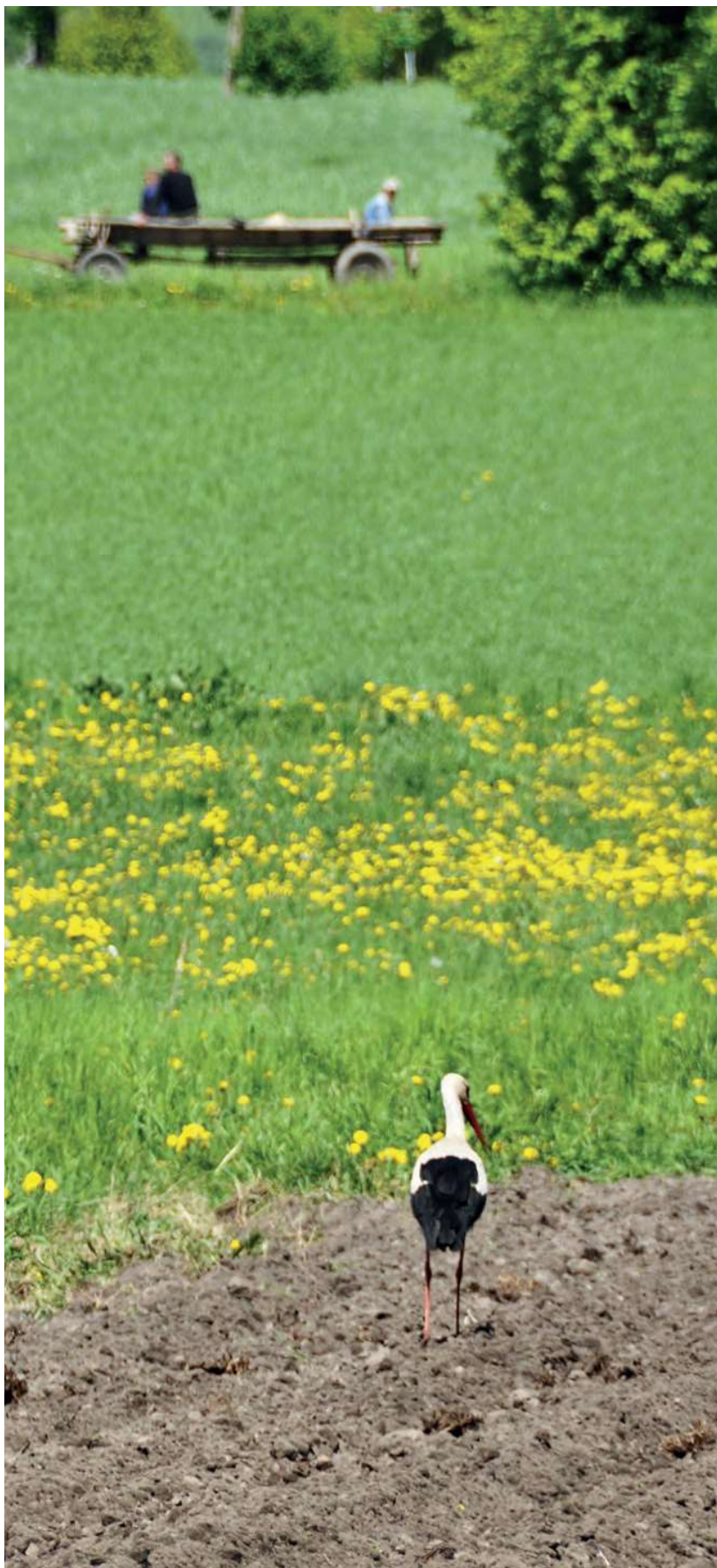
Aby ruch turystyczny i krajoznawczy nie stwarzał zagrożeń dla środowiska naturalnego, przygotowano trasy trzech ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych, oznakowanych: liściem klonu – ścieżka *Szwajcaria Podlaska*, liściem wierzby – *Bużny Most* i liściem dębu – *Nadbużańskie Łęgi*.

Przez teren powiatu przebiegają piesze i rowerowe szlaki turystyczne: Szlak Nadbużański oznakowany kolorem czerwonym, Szlak oznakowany kolorem żółtym oraz Szlak Pamięci Narodowej oznakowany kolorem zielonym.

Uatrakcyjnieniem i urozmaiceniem szlaków jest również uniwersalna trasa turystyczna *Doliną rzeki Krzyny i Bugu* oraz konne wędrówki i spływy kajakowe.

Na turystów czeka niczym nie zmącone środowisko, z lasami pełnymi grzybów, czystymi wodami w rzekach czy malowniczo położonych starorzeczach, doskonale nadających się do wędkowania. Rzeki, a w szczególności Bug oraz Krzna, obfitują w ryby.

Miłośnikom ciszy i spokoju polecamy przede wszystkim do niedawna niedostępne, przygraniczne tereny nadbużańskie.

Warto zobaczyć:

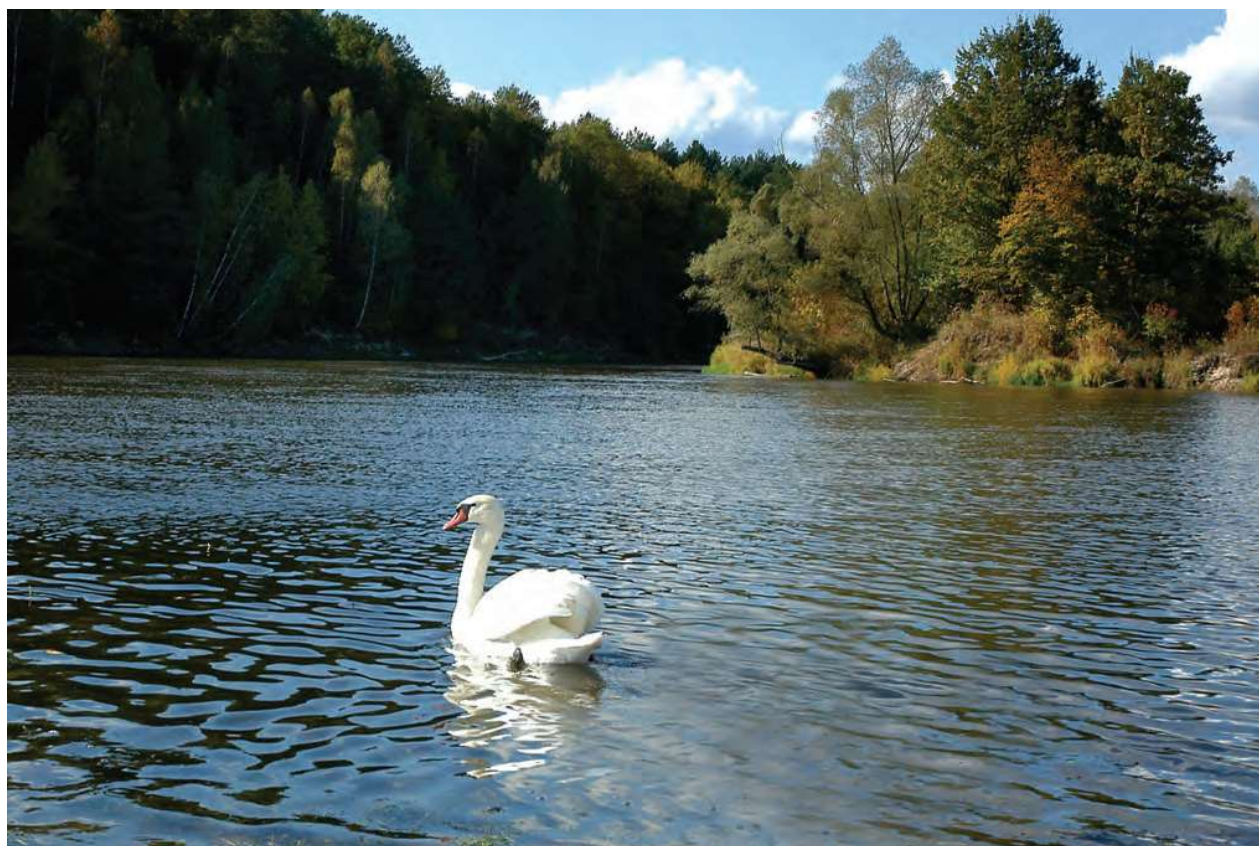
- **Sanktuarium Matki Boskiej Leśniańskiej** – późnobarokowa świątynia (1730–1752) projektu Rachtiego, z cudownym wizerunkiem MB Leśniańskiej,
- **Sanktuarium Matki Boskiej Kondeńskiej** z cudownym obrazem Madonny de Guadalupe – najsłynniejszy ośrodek pielgrzymkowy na Podlasiu,
- **Kościół pw. Św. Ducha w Kodniu** – gotycko-renesansowa cerkiew zamkowa Sapiehów z lat 1530-1540,
- **Sanktuarium Męczenników Podlaskich w Pratulinie** – klasycystyczna świątynia z 1838 roku,
- **Sanktuarium Prawosławne w Jabłecznej** – cerkiew pw. św. Onufrego w Jabłecznej, drugi (obok Grabarki) ośrodek kultu prawosławnego z połowy XVIII w.,
- **Sanktuarium Unickie z oryginalnym ikonostasem w Kostomłotach** – cerkiew pw. św. Nikity z 1631 roku,
- **Pałac w Nosowie** – dwór murowany z 2 połowy XIX w. przekształcony w pałacyk w stylu neorenesansu włoskiego,
- **Pałac w Grabanowie** – klasycystyczna rezydencja z połowy XIX wieku,
- **Pałac w Kozuli** – rezydencja Połozowskich w stylu neorenesansu francuskiego z 1890 r.,
- **Pałac klasycystyczny z oranżerią w Cieleśnicy** z lat 1832–1835,
- **Pałac w Horodyszczu** – klasycystyczna rezydencja wybudowana w latach 1811–1828 wg projektu Antonio Corazziego. W otoczeniu park z XVIII w.,
- **Neoklasycystyczny Dwór w Ludwinowie**,
- **Fasada Domu Rytówzkońca XVIII w.** – obecnie Galeria autorska malarza Macieja Falkiewicza

- **Oficyny barokowe z tzw. Grotą Naruszewicza w Janowie Podlaskim** – pawilon ogrodowy rezydencji biskupiej z ok. 1790 r.,
- **Neogotycki Pałac hrabiów Plater-Zyberk w Konstantynowie** – eklektyczna rezydencja z 1744 r.,
- **Pałacyk Kuczyńskich** w stylu neorenesansu włoskiego w Koroszczynie,
- **Dwór Kraszewskich w Romanowie** – klasycystyczna rezydencja z 1806 roku z późnoklasycystyczną kaplicą grobową Kraszewskich, otoczona XVII-wiecznym parkiem w stylu włoskim – obecnie Muzeum J.I. Kraszewskiego,
- **Dwór w Roskoszy** – klasycystyczna siedziba ziemianka z około 1840 roku,
- **Pałac Sapiehów, tzw. Placencja** w Kodniu – letnia rezydencja z 1715 r. otoczona parkiem włoskim.,
- **Dwór w Krzyczewie** z budowany na pocz. XIX w. z oficyną i lamusem. W przeszłości należący do hrabiów Mostowskich,
- **Zespół pałacowy w Międzyrzecu Podlaskim** – pałac projektowany przez arch. Dygata, pochodzący z okresu międzywojennego,
- **Stadnina Koni Arabskich Janów Podlaski** – najstarsza polska stadnina założona w 1817 roku przez cara Aleksandra I. Najślynniejsze gniazdo hodowlane konia arabskiego w świecie. Obiekty znajdujące się na terenie stadniny to przepiękne założenie krajobrazowo-klasycystyczne stajnie projektu Henryka Marconiego oraz dworki stanowiące część mieszkalną stadniny. Perła XIX-wiecznej architektury.
- **Forty brzeskie w okolicach Terespoła** – fortyfikacje twierdzy brzeskiej z lat 1832–1915,
- **Forty brzeskie w okolicach Kobylan** – fragment systemu fortów twierdzy brzeskiej z lat 1832–1915 uzupełniających umocnienie znajdujące się obecnie na terenie Białorusi,
- **Mizar w Studziance** – cmentarz mahometański. Ostatnie świadectwo wielowiekowego istnienia największej osady tatarskiej na Podlasiu,
- **Cmentarz tatarski w Lebedziewie** – cmentarz z obeliskami i płytami nagrobnymi w różnych językach: arabskim, polskim, rosyjskim. Ostatni pochówek przed 1915 rokiem.

GMINA BIAŁA PODLASKA

Grabanów – pole słoneczników / Grabanów – the sunflower field

I. POŁOŻENIE

Gmina Biała Podlaska leży w północnej części województwa lubelskiego i oka miasto powiatowe Biała Podlaska. Gmina graniczy z następującymi gminami powiatu bialskiego: Leśna Podlaska, Janów Podlaski, Rokitno (od północy), Zalesie, Piszczac (od wschodu), Łomazy (od południa), Drelów, Międzyrzec Podlaski (od południowego zachodu), a także z gminą Huszlew w powiecie łosickim, woj. mazowieckim (od północnego zachodu). Jest to największa pod względem powierzchni gmina w województwie lubelskim, zajmuje 11,8% powierzchni powiatu bialskiego oraz 1,3% powierzchni województwa. Pod względem administra-

cyjnym, od 1 stycznia 1999 roku gmina Biała Podlaska należy do województwa lubelskiego i wchodzi w skład powiatu bialskiego.

Przez gminę na linii wschód-zachód przebiega droga krajowa nr 2 (międzynarodowy szlak E30) oraz trasa kolejowa. Północną część gminy przecina droga wojewódzka nr 811 od Białej Podlaskiej w kierunku północnym do Sarnak, gdzie łączy się z drogą krajową nr 19. Część południową gminy przecina droga wojewódzka nr 812, biegnąca od Białej Podlaskiej na południe przez Wisznice, Włodawę i Chełm do Krasnegostawu, gdzie łączy się z drogą krajową nr 17.

Grabanów – piękno krajobrazu / Grabanów – the beauty of the landscape

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Gmina Biała Podlaska ma charakter zaplecza osadniczego miasta Biała Podlaska. Warunki naturalne ułatwiały zachowanie architektury tradycyjnej, której liczne i różnorodne przykłady można znaleźć zwłaszcza w zachodniej części gminy. O walorach krajobrazowo-kulturowych wielu wsi gminy decyduje: zewnętrzny układ drożny, układ przestrzenny, zabudowa kulturowa, działki siedliskowe i ich rozplanowanie, obiekty architektury monumentalnej, cmentarze zabytkowe, krzyże i kapliczki przydrożne, wiatraki i inne zabytki techniczne oraz skomponowane układy zieleni. W krajobrazie najbardziej widoczne są obiekty sakralne oraz zespoły dworskie.

Architektura sakralna:

- Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ciciborze Dużym** – zabytek, filia parafii Bł. Honorata Koźmińskiego w Białej Podlaskiej. Pierwotnie unicka cerkiew parafii pw. św. Praksedy, powtórnie erygowana w 1655 r., remontowana w 1740 r., od 1875 r. prawosławna. Od 1919 r. siedziba parafii Kościoła Rzymskokatolickiego. W 1920 r. kościół został uszkodzony w wyniku działań wojennych. W latach 1939–1945 wykorzystywany był jako pralnia, następnie magazyn amunicji. W 1944 r. ponownie zniszczony w czasie działań wojennych. W 1955 r. kościół został odbudowany.
- Kościół parafialny pw. Zwiastowania NMP w Hrudzie** – zabytek. Parafia erygowana w 1925 roku. Pierwotnie drewniana cerkiew unicka pw. Ofiarowania NMP. Od 1875 r. prawosławna, po czym została rozebrana. W końcu XIX wieku wzniesiono kolejną, natomiast po 1919 r. została przejęta przez katolików i przebudowana na kościół. W 1928 r. został wyremontowany, a następnie

Dokudów – kościół pw. św. Praksedy / Dokudów – the church dedicated to St. Prakseda

Kościół pw. Zwiastowania NMP w Hrudzie / The Church dedicated to the Annunciation of the Blessed Virgin Mary in Hrud

rozbudowywany. Kolejne remonty wykonano w 1970 r.

3. **Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Sworach** – zabytek. Wzniesiony w latach 1907–1908, konsekrowany w 1908 r. jako kaplica. W 1919 r. parafia została erygowana. Remontowany w 1946 r., 1964 r., 1975 r. i 1998 r. Kościół jest orientowany i wybudowany w stylu zakopiańskim.
4. **Kościół parafialny pw. Michała Archanioła w Woskrzenicach Dużych** – zabytek. Pierwotnie cerkiew unicka, erygowana w 1613 roku. Następna wzniesiona w 1678 roku. W 1855 r. remontowana. Od 1875 r. prawosławna, rozebrana przed 1890 r. W 1919 r. kościół rzymskokatolicki, a w 1925 r. erygowana parafia. W latach 1926

–1929 dokonano gruntownego remontu kościoła, a w 1938 r. wieży. W latach 1939–1944 cerkiew prawosławna.

5. **Kościół parafialny pw. Narodzenia NPM w Ortelu Książęcym II** – zabytek. Pierwotnie cerkiew. W miejsce istniejącej cerkwi powstały kolejne unickie: w 1628 r. i około 1775 r. W 1882 r. zbudowano cerkiew prawosławna. W 1919 r. przyjęta na kościół rzymskokatolicki. Parafia erygowana w 1921 r. Kościół remontowany w latach 1925–1929, a generalnego remontu dokonano w latach 1980–1981.
6. **Kapliczka cmentarna** na terenie dawnego cmentarza unickiego w Dokudowie Pierwszym.
7. **Pomnik (kapliczka)** w lesie Hola w Kaliłowie.

Dokudów – kapliczka św. Jana Nepomucena / Dokudów – the Chapel dedicated to St. Jan Nepomucen

Kościół pw. NSPJ w Sworach / The Church dedicated to the Holiest Heart of Jesus in Swory

Pomnik (kapliczka) w lesie Hola w Kaliłowie / The Monument (chapel) in the Hola forest in Kaliłów

Dokudów

8. Na terenie gminy Biała Podlaska występuje 18 cmentarzy ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

- Cmentarz Unicki w Ciciborze Dużym z 1 ćw. XIX w.
- Cmentarz Unicki w Dokudowie I z 1 ćw. XIX w.
- Cmentarz Rzymskokatolicki w Dokudowie I z 1920 r.
- Cmentarz Rzymskokatolicki w Hrudzie z 1 ćw. XX w.
- Cmentarz Wojenny, Radziecki w Kaliłowie z 1941–1942 r.
- Cmentarz Rzymskokatolicki w Łukowcach z 1 ćw. XX w.
- Cmentarz Unicki w Łukowcach z 1 ćw. XIX w.
- Cmentarz Rzymsko-katolicki w Ortelu Książęcym II z pocz. XX w.
- Cmentarz Unicki, obecnie Prawosławny w Ortelu Książęcym II z 4 ćw. XIX w.
- Cmentarz Choleryczny w Sworach z 1 ćw. XIX w.
- Cmentarz Unicki (Choleryczny) w Sworach z poł. XIX w.
- Cmentarz Rzymskokatolicki w Sworach z pocz. XX w.
- Cmentarz Unicki w Sworach z poł. XIX w.
- Cmentarz Unicki, obecnie Prawosławny w Sycynie z XVII w. i pocz. XIX w.
- Cmentarz Choleryczny w Sycynie z 2 ćw. XIX w. – Miejsce Bitwy Powstańców 1863 r.
- Cmentarz Unicki w Terebeli z 1. ćw. XIX w.
- Cmentarz Rzymskokatolicki w Woskrzenicach Dużych z poł. XIX w.
- Cmentarz Prawosławny w Wólce Plebańskiej z 4 ćw. XIX w.

Architektura świecka:

1. **Dwór w Grabanowie** – klasycystyczny dwór, wzniesiony dla Grabowskich około 1860 r. w miejscu dawnego drewnianego, zabytek. Remontowany w latach 1974–1975 i 1986–1988 z przebudową wewnątrz i adaptacją na Dom Opieki Społecznej. Po kolejnym remoncie w 2002 r. dwór stał się siedzibą Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Cicibór – cmentarz / Cicibór – the cemetery

Perebory w Nadbużańskim Uniwersytecie Ludowym w Husince / Perebory (weaving ornament) at the Bug River People's University in Husinka

Kapliczka św. Jana Nepomucena w okolicy Swór / The Chapel dedicated to St. Jan Nepomucen near Swory

Kaplica grobowa w Woroncu / The funeral chapel in Woroniec

Dwór w Grabanowie / The manor house in Grabanów

2. **Folwark w Kozuli** – w II poł. XVIII w. białscy Radziwiłłowie posiadali na obrzeżach miasta trzy folwarki. Obok folwarku w Sławacinku i na Woli istniał też folwark w Grabanowie, Kozula wchodziła w skład tego ostatniego. W II poł. XIX w. m.in. Kozula przekształciła się w ośrodek dworski.

3. **Dwór i park w Terebeli** – zabytkowy park dworski z XIX w. z odre-

staowanym dworem w Terebeli. Teren parku jest w prywatnym posiadaniu.

4. **Dwór w Roskoszy** – zabytek. Dwór przekształcony w latach 1730–1731, wzniesiono wówczas drewniany, określany mianem pałacu myśliwskiego. W 1776 r. został rozebrany. W 1822 r. na miejscu ogrodu i zwierzyńca założono park angielski. W 1840 r. wzniesiono murowany

dwór oraz stajnię cugową. W następnych latach zniszczone. W 1918 r. dwór został odbudowany. W 1944 r. dwór wraz z ziemią przeszedł na rzecz Skarbu PRL. Po 1990 r. przekazany Ośrodkowi Pracy Twórczej w Roskoszy. W związku z reformą administracji w 1998 r., dwór przeszedł w ręce miasta Biała Podlaska, a jego władze sprzedały obiekt w 1999 r. Komendzie Głównej Ochotniczych Hufców Pracy na ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy.

5. **Pozostałości zespołu dworskiego w Woskrzenicach Dużych** – zabytek. Od zachodu ślady dworu mogą pochodzić nawet z XVII w. Obiekt pobudowany około roku 1893–1894. Obecnie ruina.

6. **Grodzisko wczesnośredniowieczne w Ortelu Książęcym I.**

7. **Dwór w Styrzyńcu.**

8. **Założenie dworsko-parkowe w Worońcu.**

9. **Założenie dworsko-ogrodowe w Zaciszu.**

Dwór w Kozuli / The manor house in Kozula

Dwór w Roskoszy / The manor house in Roskosz

Ruiny pałacu w Woskrzenicach Dużych / The ruins of the palace in Woskrzenice Duże

Kamienna baba w Woskrzenicach Dużych / Stone woman in Woskrzenice Duże

Grabanów – krzyż / Grabanów – the cross

Dwór drewniany w Woskrzenicach Dużych / The wooden manor house in Woskrzenice Duże

Most od kolejki w Roskoszy na rzece Klukówka / The bridge in Roskosz on the Klukówka River

Grabanów – piękno poranka / Grabanów – the beauty of the morning

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Przynależność fizycznogeograficzna gminy Biała Podlaska decyduje o jej wartości zarówno przyrodniczej, jak i krajobrazowej. Pod względem krajobrazowym, obszar gminy nie cechuje się szczególnymi walorami, jest to obszar rolniczy oraz częściowo zurbanizowany. Elementem wzbogacającym rzeźbę terenu jest niewątpliwie Dolina rzeki Krzny, zaliczana do najcenniejszych pod względem ekologicznym ekosystemów. Pełni ona rolę korytarza ekologicznego o randze krajowej, pozwalając wielu gatunkom flory i fauny na migrację na linii wschód – zachód, co z kolei przeciwdziało izolacji poszczególnych struktur krajobrazu Podlasia. Mimo znacznego stopnia uregulowania koryta rzeki Krzny oraz niemal całkowitego wylesienia i zmeliorowania jej doliny, zachowała ona

swoją funkcję ekologiczną. Obecna roślinność w dolinie Krzny to przede wszystkim łąki, pastwiska pobagiennie oraz przykorytowe szuwały i nielicznie występujące rośliny zanurzone. Pozostałościami po regulacji koryta Krzny i jej dopływów są liczne starorzecza o bogatej florze.

Na terenie gminy Biała Podlaska brak jest obszarowych form ochrony przyrody. Jedyne obiekty objęte ochroną przyrodniczą są pomniki przyrody oraz użytki ekologiczne.

Pomniki przyrody:

- 39 drzew pojedynczych i 3 grupy drzew, tj. buk pospolity, lipa drobnolistna, świerk pospolity, dąb szypułkowy, sosna pospolita, modrzew europejski, jesion wyniosły, grab pospolity, tulipanowiec amerykański, sosna zwyczajna.
- Aleja Lipowa złożona ze 128 lip drobnolistnych rosnących przy

Husinka – piękno krajobrazu / Husinka – the beauty of the landscape

- szosie łączącej zabytkowy park w Roskoszy, z drogą wojewódzką Nr 812 Biała Podlaska – Sarnaki.
- Krzewy – stanowisko wawrzynka wilczylika złożone z około 100 egzemplarzy tej rośliny.
 - 7 głazów narzutowych – gnejs ciemnoszary z granatami, granit rapakiwi, średnioziarnisty, granit czerwony, drobnoziarnisty, gnejs żółto-szary, granit różowy, granit różowo-szary, pegmatyt różowy gruboziarnisty.

Użytki ekologiczne:

- Bagno – śródlądne powierzchnie zabagnione znajdujące się na terenie powiatu bialskiego, gmina Międzyrzec Podlaski, Drelów, Biała Podlaska, Rossosz, Komarówka, Nadleśnictwo Międzyrzec.
- Torfowiska – obszar torfowisk i łąk, obręb Biała Podlaska.

Stara szkoła w Husince / The old school in Husinka

Grabanów Kolonia – bocian jako piękno przyrody / Grabanów Kolonia – a stork as a beauty of nature

Nadbużański Uniwersytet Ludowy w Husince / People's University Nadbużański in Husinka

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE**Miejsca noclegowe:**

1. Hotel *Lotos*
Woskrzenice Duże 21A
21-500 Biała Podlaska
2. Dwór *Woskrzenice*
Woskrzenice Duże 23
21-500 Biała Podlaska
3. Dworek *Jolanta*
Czosnówka, Bialska 66
21-500 Biała Podlaska
4. Hotel *Polonia*
Grabanów, Hotelowa 5
21-500 Biała Podlaska
5. Dworek *Helena*
Porosiuki 100
21-500 Biała Podlaska

6. Agroturystyka *Husinka*
Husinka 16A
21-500 Biała Podlaska
7. Zespół Dworsko-Parkowy *Roskosz*
Roskosz 23, 21-500 Biała Podlaska
8. Dworek *Diana*
Porosiuki 73b, 21-500 Biała Podlaska

Obiekty gastronomiczne:

1. Hotel *Lotos*
Woskrzenice Duże 21A
21-500 Biała Podlaska
2. Dwór *Woskrzenice*
Woskrzenice Duże 23
21-500 Biała Podlaska

3. Dworek *Jolanta*
Czosnówka, Bialska 66
21-500 Biała Podlaska
4. Hotel *Polonia*
Grabanów, Hotelowa 5
21-500 Biała Podlaska
5. Dworek *Helena*
Porosiuki 100
21-500 Biała Podlaska
6. Zespół Dworsko-Parkowy *Roskosz*
Roskosz 23, 21-500 Biała Podlaska
7. Restauracja *Diana 629*
Porosiuki 73c, 21-500 Porosiuki

GMINA DRELÓW

I. POŁOŻENIE

Gmina Drelów położona jest w powiecie bialskim, w północnej części województwa lubelskiego. Znajduje się ok. 150 km na wschód od Warszawy i ok. 90 km na północ od Lublina.

Teren gminy rozciąga się w rozległej nizinie, na północy obejmując dorzecze Krzny w rejonie Dołhy, na południu – dolinę Białki w rejonie Aleksandrówki, Wólki Łóżeckiej i Łózek, na wschodzie – teren Rudki w okolicach Kwasówki, Witoroża i Leszczanki oraz na zachodzie – dorzecze Krzny Południowej. Gmina wyróżnia się pod względem lesistości, która stanowi ok. 38% jej powierzchni. Przez teren gminy przepływa kanał Wieprz – Krzna oraz

Łózki – kanał Wieprz – Krzna / Łózki – the Wieprz – Krzna canal

Łózki – piękno przyrody / Łózki - the beauty of nature

Łózki i okolice – piękno poranka / Łózki and surroundings – the beauty of the morning

rzeki: Krzna, Białka, Rudka, Danówka i Dziegiarka. Na jej terenie zlokalizowana jest część sztucznego zbiornika retencyjnego Żelizna.

Gmina Drelów jest gminą typowo rolniczą. Zajmuje obszar 228,1 km², co stanowi 8,3% powierzchni powiatu bialskiego. W jej skład wchodzi 18 sołectw: Aleksandrówka, Danówka, Dołha, Drelów, Kwasówka, Leszczanka, Łózki, Pereszczówka, Przechozisko, Sokule, Strzyżówka, Szachy, Szóstka, Witoroż, Worsy, Wólka Łózicka, Zahajki i Żerocin.

Według stanu na 31.12.2022 r. na terenie Gminy funkcjonowało 1980 gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego to 6,1533 ha.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Na terenie gminy znajdują się 4 zabytki wpisane do rejestru „A” zabytków nieruchomych województwa lubelskiego:

- Zespół Kościoła Rzymskokatolic-

kiego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Drelowie,

- Kościół Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Onufrego w Horodku wraz z drzewostanem,
- Kościół Parafii Rzymskokatolickiej pw. Narodzenia NMP w Szóstce,
- Kościół Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Michała Archanioła w Witorożu wraz z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem z drzewostanem.
- 10 zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, są to cmentarze parafialne, drewniane kapliczki z XIX w., Założenie folwarczno-ogrodowe w Aleksandrówce oraz wiatrak w Zahajkach.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Na terenie gminy można spotkać wiele gatunków roślin typowych dla mikrowydm piaszczystych. Walo-rem florystycznym są zawarte kompleksy leśne, występujące na całym

terenie gminy, a przede wszystkim w jej północnym rejonie. Są to lasy sosnowe w różnym wieku, pokrywające rozległe piaszczyste gleby. Na glebach usytuowanych niżej i bardziej żyznych występują lasy mieszane dębowo-sosnowe, dębowo-grabowe lub glebowe. Są to między innymi Lasy Witoroskie i Pański Las. Większe kompleksy leśne to przede wszystkim Lasy Sokulskie. Obszary te łączy dogodna komunikacja kolejowa i drogowa. Dużą atrakcją tych lasów w sezonie letnio-jesiennym jest obfitość różnych gatunków grzybów, szczególnie w okolicach Danówki, Sokula i Leszczanki. Brak przemysłu ciężkiego na terenie gminy Drelów tworzy kolejny walor turystyczny jakim jest nieznaczne zanieczyszczenie, świeże powietrze oraz czyste wody.

1. Rezerwat przyrody *Liski* – utworzony w 1981 r. na terenie gminy o powierzchni 128 ha. Celem ochrony jest zachowanie lasu o charakterze naturalnym, z licznymi zespołami oraz gatunkami roślin

Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Drelowie / The Church dedicated to the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Drelów

Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Drelowie – wnętrze / The Church dedicated to the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Drelów – the interior

Kościół Rzymskokatolicki pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Szóstce / The Roman Catholic Church dedicated to the Nativity of the Blessed Virgin Mary in Szóstka

Kościół pw. św. Michała Archanioła w Witorożu / The Church dedicated to Saint Michael the Archangel in Witoroż

Wnętrze kościoła pw. św. Michała Archanioła w Witorożu / The interior of the church dedicated to Saint Michael the Archangel in Witoroż

Kapliczka w Łózkach / The chapel in Łózki

Kościół Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Onufrego w Horodku / The Roman Catholic Church dedicated to St. Onufry in Horodek

Kapliczka Kultu św. Onufrego w Horodku / The Chapel dedicated to St. Onufry in Horodek

Wizerunek św. Onufrego – kapliczka w Horodku / The image of Saint Onufry – the chapel in Horodek

Kapliczki w Kwasówce / The chapels in Kwasówka

Miejsce kultu św. Onufrego w Horodku / The place of worship dedicated to St. Onufry in Horodek

Krzyż w Horodku / The cross in Horodek

Krzyż w Horodku / The cross in Horodek

Kapliczka w Łózkach / The chapel in Łózki

rzadkich i chronionych. Wśród wielogatunkowego drzewostanu wiele okazów osiąga rozmiary drzew pomnikowych. Wyróżniono tu 8 typów zbiorowisk roślinnych, w tym bór mieszany i wilgotny, torfowisko wysokie, grąd lipowo-grabowy, grąd niski. Rezerwat jest ostoją fauny, w tym rzadkiego gatunku ssaków – orzesznicy. Ponadto występuje tu jeź wschodni, wiewiórka, wiele gatunków ptaków: kruk, dzięcioł średni oraz liczne mrowiska mrówki rudnicy. W rezerwacie tym utworzona została w 1998 roku ścieżka przyrodniczo-edukacyjna, o długości około 3 km, posiadająca 6 przystanków przedstawiających zespoły leśne rezerwatu. Jest to ścieżka do ruchu pieszego.

2. Rezerwat przyrody Omelno – najstarszy rezerwat leśny, utworzony już w 1965 roku na powierzchni 26,97 ha. Celem ochrony rezerwatowej jest zachowanie lasu lipowego pochodzenia naturalnego ze starodrzewem dębowo-lipowym w wieku ponad 120 lat. Tak liczny udział lipy w drzewostanie,

poparty widoczną obecnością tego gatunku w niższych warstwach, jest rzadkością w skali całego kraju. Głównym zespołem roślinnym rezerwatu jest grąd typowy z dużym udziałem lipy oraz domieszkami dębu szypułkowego, jaworu, klonu, osiki oraz niezbyt licznie występującego wiązu górskiego. Towarzyszy mu grąd niski. Omelno jest rezerwatem fitocenotyczno-leśnym.

Ochroną objęto także **uroczysko Dęborz** o powierzchni 37 ha i **Zapowiednik Łózecki** o powierzchni 21 ha oraz **Werszki Małe** o powierzchni 15 ha. Uwarunkowania przyrodnicze przyczyniły się do powstania szlaku turystycznego pieszego Dołha – Sokule – Danówka – Witoroż – Leszczanka (na szlaku zlokalizowane są miejsca pamięci oraz wiele walorów przyrodniczych).

3. Zbiornik Żelizna to doskonałe miejsce wypoczynkowo-rekreacyjne. Za sprawą regularnego zarybiania i dobrych warunków do rozrodu i wzrostu ryb, jest idealną lokalizacją rozwoju rybołówstwa.

Nie bez powodu więc zalew jest jednym z najczęściej odwiedzanych przez wędkarzy z dalekich okolic miejsc. Nie sposób nie wspomnieć także o otoczeniu, które za sprawą występowania wielu rzadkich gatunków, objęte jest prestiżowym programem chronionego krajobrazu *Natura 2000*. Dzięki niewątpliwie niezwykłym atrybutom środowiska naturalnego, Zbiornik Żelizna, jest idealnym miejscem dla miłośników przyrody.

Na wyprawy piesze i rowerowe idealnie nadają się trasy wzdłuż Kanału Wieprz – Krzna, płynącego w południowej części gminy.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I NOCLEGOWE

1. Sala weselna *HANDPOL*
ul. Męczenników Podlaskich 40
21-570 Drelów
tel. 691-764-869
2. Dworek *Zahajki*
Zahajki 42B
21-570 Drelów
tel. 799-183-991

Łózki i okolice – piękno krajobrazu o poranku / Łózki and the surrounding area – the beauty of the landscape in the morning

Łózki i okolice – piękno krajobrazu / Łózki and the surrounding area – the beauty of the landscape

GMINA JANÓW PODLASKI

Fontanna koni w Janowie Podlaskim / The horse fountain in Janów Podlaski

I. POŁOŻENIE

Gmina Janów Podlaski jest jedną z najdalej wysuniętych na północ gmin województwa lubelskiego. Położona jest w dorzeczu jednej z ostatnich nieuregulowanych rzek w Europie – rzeki Bug, z którą graniczy od strony północnej i częściowo wschodniej na odcinku ok. 25,5 km. Pod względem administracyjnym gmina podzielona jest na 18 sołectw i odrębną jednostką osadniczą – Wygoda, w której znajduje się siedziba słynnej Stadniny Koni.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Gmina ze względu na swoją przeszłość historyczną – dawna siedziba biskupów łuckich – jest gminą bogatą

Bubel Łukowiska – noc Świętego Jana nad Bugiem / Bubel Łukowiska – Saint John's night near the Bug River

Konie ze Stadniny Koni Janów Podlaski / Horses from the Stud in Janów Podlaski

Pomnik na terenie Stadniny Koni Janów Podlaski / The monument on the premises of the Stud in Janów Podlaski

w liczne wartości kultury materialnej, gdzie większość z nich przetrwała z niewielkimi zmianami do dnia dzisiejszego, a ich monumentalność i siła wyrazu nadają jej indywidualny charakter i swoiste piękno. W większości są to obiekty sakralne, kryjące w swoich wnętrzach cenne stare malowidła, rzeźby czy inne wartościowe pamiątki. Znaczna część obiektów zabytkowych zlokalizowana jest przede wszystkim w Janowie Podlaskim, jednakże obiekty o wartościach zabytkowych rozmieszczone są również w innych miejscowościach gminy.

1. Stadnina Koni Janów Podlaski – malowniczo położona, wśród rozległych nadbużańskich łąk, stanowi jedną z głównych atrakcji gminy, to obowiązkowy punkt do zwiedzenia. Słynie głównie z hodowli koni czystej krwi arabskiej, ale również specyfikuje się w hodowli anglo-arabów. Jest najstarszą państwową stadniną w Polsce i jednocześnie jedną z najpiękniejszych. Na jej terenie znajdują się obiekty zabytkowe. Według planów architekta Henryka Marconiego wybudowany został zespół stajni, z których najstarsza *Czołowa* pochodzi z 1841 roku oraz

Stadnina Koni Janów Podlaski / The Stud In Janów Podlaski

Zegarowa wybudowana w 1848 roku z neogotycką wieżą, do której zakupiono zegar za olbrzymią, jak na owe czasy kwotę.

2. Zamek Biskupi w Janowie Podlaskim – wyjątkowe miejsce na mapie gminy, które doskonale wkomponowało się w otoczenie nadbużańskich atrakcji krajoznawczych, na stałe wpisując się w promocję gminy. Jest to również pokaźna liczba miejsc pracy, a przede wszystkim centrum turystyczne na poziomie europejskim, pozwalające przyjąć gości

z całego świata. W zamku tym do śmierci mieszkał bp Adam Naruszewicz, a z jego postacią wiąże się inny zabytek, a mianowicie znajdująca się na terenie dawnego zespołu pałacowo-parkowego grota z 1790 r., zwana *Grotą Naruszewicza*, gdzie, jak głosi tradycja, Adam Naruszewicz pisał tezy do Konstytucji 3-go Maja.

3. Stacja benzynowa na rynku w Janowie Podlaskim – najstarsza w Polsce, wyposażona w zabytkowe, pochodzące z 1928 r. ręczne dystrybutory firmy Temper Extrakt.

Zamek Biskupi w Janowie Podlaskim / The Bishop's Castle in Janów Podlaski

Janów Podlaski – najstarszy w Europie dystrybutor paliw / Janów Podlaski – the oldest fuel distributor in Europe

Janów Podlaski – bazylika pw. Trójcy Św. / Janów Podlaski – the Basilica dedicated to the Holy Trinity

Dawny Zespół Poseminaryjny w Janowie Podlaskim / The former Post-seminar Complex in Janów Podlaski

Wnętrze Bazyliki Mniejszej w Janowie Podlaskim / The interior of the Minor Basilica in Janów Podlaski

W Janowie Podlaskim zabudowa ma charakter małomiasteczkowy z siecią ulic i placów. Centralny punkt osady stanowi rynek – Plac Partyzantów, którego historyczny układ na przestrzeni wieków nie został zmieniony. Zachowały się historyczne monumentalne budowle. Wśród licznych zabytków lokalnej architektury sakralnej w pierwszej kolejności należy wymienić okazały zespół architektoniczny, w skład którego wchodzi m.in.: barokowy kościół pw. Św. Trójcy (1714–1741) z przylegającymi budynkami dawnego seminarium (obecnie Zespół Szkół im. Adama Naruszewicza) oraz wolno

Zespół Szkół im. Adama Naruszewicza w Janowie Podlaskim / The School Complex named after Adam Naruszewicz in Janów Podlaski

Kaplica pw. św. Rocha na cmentarzu w Janowie Podlaskim / The Chapel dedicated to St. Roch at the cemetery in Janów Podlaski

Kościół Rektoralny pw. Jana Chrzciciela w Janowie Podlaskim / The Rector's Church of John the Baptist in Janów Podlaski

Janów Podlaski – grota Adama Naruszewicza / Janów Podlaski – Adam Naruszewicz's cave

stojąca dzwonnica. W kościelnych katakumbach spoczywają prochy biskupa i poety Adama Naruszewicza. Ku jego pamięci, w kościele wystawiony został neoklasycystyczny pomnik z białego marmuru, wykonany w 1861 r. w Rzymie przez rzeźbiarza Oskara Sosnowskiego. W 2018 r. kościół podniesiono do godności Bazyliki Mniejszej.

Dzięki staraniom fundacji *Ratujmy zabytki Janowa Podlaskiego*, poprzez pozyskanie z publicznych zbiorów i różnych dotacji środków

finansowych, Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Janowie Podlaskim, którego historia sięga XV w., został odrestaurowany i odzyskał dawny blask, a w 2021 r. nastąpiła jego rekonsekracja. Warto obejrzeć siedemnastowieczny obraz Matki Bożej Śnieżnej – również odrestaurowany. Obiekt obecnie stanowi Kościół Filialny janowskiej parafii.

W miejscowości Stary Pawłów znajduje się Kościół drewniany pw. św. Mikołaja wzniesiony w 1929 r., będący dawniej cerkwią. Obecnie filia

parafii pw. św. Trójcy w Janowie Podlaskim. We wsi Stary Bubel cennym zabytkiem jest drewniany kościół pw. św. Jana Ewangelisty z 1740 r. z dobudowaną w 1864 r. wolno stojącą dzwonnica.

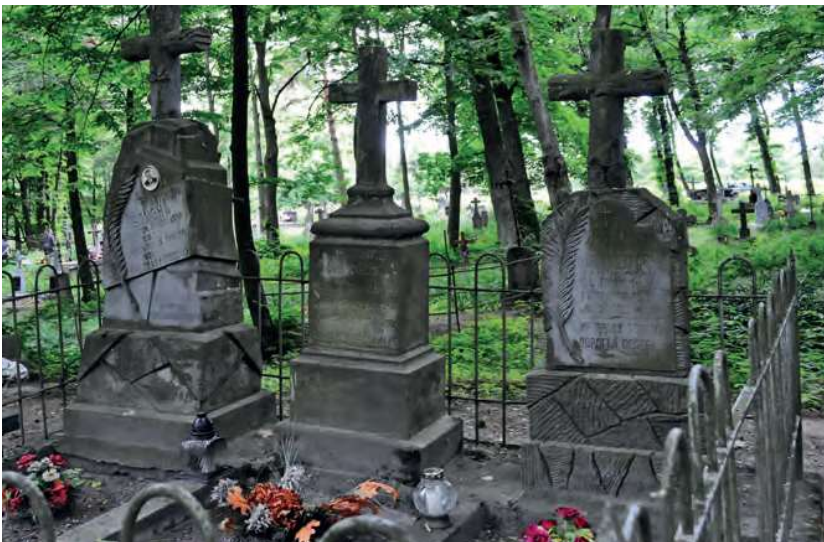
Gmina Janów Podlaski to nie tylko historyczne, monumentalne budowle. To również pochodząca z okresu międzywojennego drewniana zabudowa małomiasteczkowa, liczne przydrożne kapliczki i krzyże, dawne dwory, które tworzą unikalny nastrój malowniczo położonych wsi.

Pawłów Stary – kościół drewniany
pw. św. Mikołaja / Pawłów Stary – the wooden
church dedicated to St. Nicholas

Bubel Stary – kościół rzymskokatolicki pw. św. Jana Ewangelisty / Bubel Stary – the Roman
Catholic church dedicated to St. John the Evangelist

Bubel-Łukowiska – cmentarz / Bubel-Łukowiska – the cemetery

Kajetanka – kapliczka / Kajetanka – the chapel

Woroblin – kapliczka / Woroblin – the chapel

Romanów – kapliczka / Romanów – the chapel

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Stałą wizytówką gminy jest gościnność licznych gospodarstw agroturystycznych i pensjonatu. Naturalne rolnictwo wraz z innymi dobrodziejstwami wsi sprzyjają poszerzaniu w naszej gminie formy turystyki wiejskiej, jaką jest w szczególności agroturystyka. Wszystkie gospodarstwa usytuowane są w malowniczych miejscach, rozrzucone w różnych zakątkach gminy co sprawia, że każde z nich charakteryzuje się specyficznym klimatem i atmosferą, a niezaprzeczalnym ich walorem jest uprzejmość i gościnność gospodarzy dbających o odpowiedni standard

i jakość świadczonych usług.

Zasmakować można potraw regionalnych, przyrządzanych według lokalnych tradycji z wyśmienitym kunsztem kulinarnym gospodyń, dzięki czemu zyskują niepowtarzalny smak. Właściciele gospodarstw agroturystycznych zapraszają na aktywny wypoczynek: spływy kajakowe oraz tratwę po przebogatej w piękne krajobrazy rzece Bug, wędkowanie, wędrówki piesze i przejażdżki rowerowe lokalnymi ścieżkami przyrodniczo-dydaktycznymi w poszukiwaniu pomników przyrody i zabytków lokalnej architektury, zbieranie ziół i grzybów w pobliskich lasach połączone z podpatry-

waniem rzadkich, chronionych oraz wyjątkowych dla naszego rejonu gatunków roślin i zwierząt. Miłośnicy koni mogą zacerpnąć nauki jazdy konnej w terenie jak również skorzystać z ujeżdżalni znajdującej się w pobliskiej Stadninie, słynącej z hodowli koni czystej krwi arabskiej.

Park Krajobrazowy *Podlaski Przełom Bugu*, obszary *Natura 2000*, liczne starorzecza, jeziora, różne typy siedlisk leśnych, swoisty mikroklimat, bogata flora i fauna oraz mili, gościnni ludzie sprawiają, że turyści wracają od nas zrelaksowani, odprężeni, wypoczęci. Każdy, kto zwiedzał te przepiękne, nieodkryte tereny, z chęcią tu powraca.

Rezerwat przyrody Lęg Dębowy koło Janowa Podlaskiego / *Lęg Dębowy* nature reserve near Janów Podlaski

Starorzecze rzeki Bug za Stadniną Koni Janów Podlaski / The oxbow lake of the Bug River behind the Stud in Janów Podlaski

Malownicze okolice Janowa Podlaskiego / Picturesque surroundings of Janów Podlaski

Zaborek – wiatrak *koźlak*, przeniesiony z Zaczopek / Zaborek – the *Koźlak* windmill, moved from Zaczopki

Pawłów Stary – widok na Janów Podlaski / Pawłów Stary – the view of Janów Podlaski

Bubel-Łukowiska – Land Art

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I NOCLEGOWE

Miejsca noclegowe:

1. Agroturystyka *Chata 3 Drogi*

Nowy Pawłów 16
21-505 Janów Podlaski
tel. 604-221-005
e-mail: chata3drogi@autograf.pl

2. Agroturystyka *U IZY*

ul. Krótka 8
21-505 Janów Podlaski
tel. 691-745-234
e-mail: izapro3@wp.pl

3. Agroturystyka *Domek Nad Zalewem*

ul. Kąpielowa 4
21-505 Janów Podlaski
e-mail: mmftrade@wp.pl
tel. 509 847 327, 504 497 182

4. Noclegi *Przy Stadninie*

ul. M.J. Piłsudskiego 58
tel. 83 341 32 39, 503 010 912
e-mail: przystadninie@gmail.com
www.przystadninie.pl

5. Agroturystyka – Elżbieta Artemiuk

ul. Konopnickiej 4A
21-505 Janów Podlaski
tel. 693 402 042
e-mail: elagrabowska@poczta.fm

6. Agroturystyka – Grażyna Naumiuk

ul. Sienkiewicza 40
21-505 Janów Podlaski
tel. 667 365 222
grazynka_naumiuk@wp.pl

7. Agroturystyka *U Andrzeja*
ul. Podborna 29
21-505 Janów Podlaski
tel. 83 341 34 86, 608 276 430

8. Agroturystyka *U Janki*
ul. Brzeska 29
21-505 Janów Podlaski
tel. 601 657 932
e-mail: ujanki@op.pl
www.ujanki.republika.pl

9. Dom Gościnny *Bubel Granna*
Bubel Granna 22A
21-505 Janów Podlaski
tel. 603 801 220
bubelgranna@agroturystyka.pl
www.bubelgranna.pl

10. Agroturystyka *Halaszkowa Przysań*
ul. Kolonia 6
21-505 Janów Podlaski
tel. 536 335 870
e-mail: halaszka@poczta.fm

11. Agroturystyka *Pod bocianim gniazdem*
Bubel-Łukowiska 35
21-505 Janów Podlaski
tel. 664 248 682

12. Agroturystyka – Marek Janczuk
Stary Bubel 101
21-505 Janów Podlaski
tel. 503 009 028, 83 341 39 58
e-mail: agromarjan@interia.pl

13. Agroturystyka – Beata i Jerzy Maksymiuk
Nowy Pawłów 177
21-505 Janów Podlaski
beatamaksymiuk.1969@wp.pl
meteor-turystyka.pl/maksymiuk-nowy-pawlow,nowy-pawlow.html

14. Agroturystyka *U Rózyckich*
Stare Buczyce 17
21-505 Janów Podlaski
tel. 607 407 289
e-mail: basia-franek@o2.pl
nawsiurozyckich.pl

15. Agroturystyka *U Kwiatka*
Jakówki 20
21-505 Janów Podlaski
tel. 609 388 101, 83 341 36 30
e-mail: iwona55a@o2.pl

Janów Podlaski – zakole Bugu / Janów Podlaski – the bend of the Bug River

16. Agroturystyka *U Teresy*
ul. Tadeusza Kościuszki 8
21-505 Janów Podlaski
e-mail: carukowie@wp.pl
www.agroturystykauteresy.pl

17. Pensjonat *Uroczysko Zaborek*
ul. Kolonia 28A
21-505 Janów Podlaski
tel. (83) 341 30 68
pensjonat@zaborek.com.pl
www.zaborek.com.pl

18. Happiness Country Retreat *Zacisze*
Bubel Łukowiska 38
21-505 Janów Podlaski
tel. 601 163 384
dorota.wieliczko@gmail.com
www.instagram.com/happiness_country_retreat

19. Agroturystyka *Kuleszówka*
Ostrów 60
21-505 Janów Podlaski
tel. 502 663 565
e-mail: ewawmp@wp.pl

20. Agroturystyka – Tomasz Abramczuk
Bubel Łukowiska 36
21-505 Janów Podlaski
tel. 504 102 142, 501 375 730
agroturystyka@abramczuk.pl
noclegnadbugiem.abramczuk.pl

21. Agroturystyka *U Mikołaja*
Bubel Łukowiska 14a
21-505 Janów Podlaski
tel. 605 033 300
agroturystyka-umikolaja.pl

22. *Dworek Łukowiska*
Bubel-Łukowiska 29
21-505 Janów Podlaski

tel. 607 766 074
dworek@dworeklukowiska.pl

23. Zamek Janów Podlaski
ul. Zamkowa 1
21-505 Janów Podlaski
tel. recepcja: (83) 379 08 50
tel. rezerwacje indywidualne:
601 580 486
recepcja@zamekjanowpodlaski.pl
rezerwacja@zamekjanowpodlaski.pl
www.zamekjanowpodlaski.pl

24. Noclegi Kacper Michałowski
Stary Bubel 59A
21-505 Janów Podlaski
tel. 504 991 280
e-mail: kmichalowski211@gmail.com

25. Agroturystyka *Kaszmir*
Katarzyna Łyczewska-Kapusta
ul. Bialska 31A
21-505 Janów Podlaski
tel. 83 376-75-46
e-mail: michalkapusta@yahoo.co.uk

Obiekty gastronomiczne:

1. Restauracja *Bałałajka*
Wygoda 3A
21-505 Janów Podlaski
tel. 508 191 080
2. Restauracja *Nadbużanka*
Werchliś 58 D
21-505 Janów Podlaski
tel. 502 162 825
3. *Stajnia* – Restauracja i Bar
ul. Plac Partyzantów 10/8
21-505 Janów Podlaski
tel. 669 100 550

GMINA KODEŃ

I. POŁOŻENIE

Gmina Kodeń położona jest w obrębie Równiny Kodeńskiej. Obszary te zaliczane są do Południowego Podlasia. Na zachód od Kodnia w odległości 43 km znajduje się Biała Podlaska, na północ Terespol – 19 km i na południe Włodawa – 44 km. Od wschodu gmina graniczy z rzeką Bug. Jest to wschodnia granica Polski i Unii Europejskiej z Republiką Białorusi.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

- Zespół pałacowo-parkowy *Placencja* w Kodniu, w ramach którego znajduje się Pałac Świderskich (dziś Dom Pogodnej Starości), stajnia oraz oficyna, w której mieści się biblioteka;

Kalwaria Kodeńska / The Calvary of Kodeń

Zespół pałacowo-parkowy *Placencja* w Kodniu / The *Placencja* palace and park complex in Kodeń

Kodeń – Bazylika pw. św. Anny / Kodeń – the Basilica dedicated to St. Anna

- Ruiny zamku Sapiehów w Kodniu, na których wzniesiono ołtarz polowy;
- Dawna zbrojownia w Kodniu, dziś wzniesiono na niej ołtarz polowy;
- Bazylika pw. św. Anny w Kodniu z obrazem Matki Bożej Kodeńskiej;
- Kościół pw. św. Ducha w Kodniu;
- Cerkiew prawosławna pw. św. Ducha w Kodniu;
- Brama Unicka w Kodniu;
- Kaplica pw. św. Wawrzyńca w Kodniu;
- Cerkiew prawosławna pw. św. Mikołaja w Zabłociu;
- Cerkiew unicka pw. św. Nikity w Kostomłotach.

W Kodniu dominują zabytkowe obiekty po jego dawnych właścicielach – Rodzie Sapiehów. Znajduje się tu Sanktuarium Matki Bożej Kodeńskiej ze słynnym koronowanym Obrazem Matki Bożej Kodeńskiej.

Kodeń – Bazylika pw. św. Anny / Kodeń – the Basilica dedicated to St. Anna

Kodeń – Bazylika pw. św. Anny – wnętrze / Kodeń – the Basilica dedicated to St. Anna – interior

Figura na frontonie bazyliki / The Figure on the pediment of the basilica

Kodeń – Brama Unicka / Kodeń – the Uniate Gate

Kodeń – kapliczka w parku / Kodeń – the chapel in the park

Kodeń – Dom Pielgrzyma / Kodeń – the Pilgrim's House

Kodeń – cerkiew prawosławna pw. św. Ducha / Kodeń – the Orthodox Church dedicated to the Holy Spirit

Kodeń – kościół rzymskokatolicki pw. św. Ducha / Kodeń – the Roman Catholic church dedicated to Holy Spirit

Kodeń – Bazylika pw. św. Anny / Kodeń – the Basilica dedicated to St. Anna

Kamień upamiętniający 500-lecie nadania praw miejskich dla Kodnia / The stone commemorating the 500th anniversary of granting city rights to Kodeń

Kodeń – kościół rzymskokatolicki pw. św. Ducha – wnętrze / Kodeń – the Roman Catholic church dedicated to Saint Spirit – the interior

Miejsce to co roku odwiedza ponad sto tysięcy pielgrzymów.

W pobliżu Kodnia znajdują się też inne ciekawe miejsca: Monaster św. Onufrego w Jabłecznej – 13 km, mizary (cmentarze muzułmańskie) w Zastawku – 15 km i Studziance –

34 km oraz słynna Stadnina Koni Janów Podlaski – 53 km od Kodnia.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Atutem gminy są okazałe walory przyrodniczo-krajobrazowe. Nadbu-

żańska przyroda bogata jest w siedliska rzadko występujących ptaków i wyjątkowych gatunków roślin. Wijące się wśród pól i lasów ścieżki dla pieszych i rowerzystów przenoszą nas w świat ciszy i spokoju. Wszystko to wraz z meandrami zasobnego w ryby Bugu znajduje się na terenie

Rezerwat przyrody *Sugry* im. Janusza Szostakiewicza w Kodniu / *Sugry* Nature Reserve named after Janusz Szostakiewicz in Kodeń

obszarów chronionych *Natura 2000* oraz Rezerwatu Przyrody *Sugry* im. Janusza Szostakiewicza. Ekosystem rezerwatu jest bardzo bogaty w porosty i liczy 69 rozpoznanych gatunków.

Kodeń i jego okolice to doskonałe miejsce do rodzinnego wypoczynku z dala od miejskiego zgiełku, w otoczeniu urokliwych krajobrazów. To miejsce na niezapomniane krótsze – weekendowe i dłuższe – urlopowe pobyty. Położenie gminy daje turystom możliwość aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu, zapewnia ciekawe trasy do biegania i Nordic Walking. Pobliskie lasy i rzeka Bug to istny raj dla grzybiarzy i wędkarzy. Szeroka oferta bazy noclegowej zapewnia odpoczynek w komfortowych warunkach, ciszy, spokoju, w styczności z naturą.

Liczne atrakcje turystyczne, szlaki piesze, kajakowe i rowerowe dają możliwość ciekawego spędzenia czasu i relaksu dla każdego.

Przez teren gminy przebiegają:

1. **Pieszy Nadbużański Szlak Przyjaźni** – ma 329 km, zaczyna się w Kózkach, a kończy w Hrubieszowie.
2. **Dwa szlaki kajakowe:** *Bug – Krzna* obejmujący 150-kilometrowy odcinek rzek w powiecie białskim oraz niedawno otwarty *Łączy nas Bug*, który rozpoczyna się u źródła Bugu w Werchobużu (Ukraina).
3. **Szlak rowerowy** – trasa *Green Velo* prowadzi wzdłuż Bugu i jest niewątpliwie jedną z największych atrakcji gminy. Szlak zaczyna się w województwie warmińsko-mazurskim, a kończy w świętokrzyskim, ma długość ponad 2 000 km.
4. **Nadbużański Szlak Rowerowy** to około 290-kilometrowa, oznaczona kolorem czerwonym, trasa przebiegająca przez wschodnią część województwa lubelskiego.

Rezerwat przyrody *Sugry* im. Janusza Szostakiewicza w Kodniu / *Sugry* Nature Reserve named after Janusz Szostakiewicz in Kodeń

Zabłocie – prawosławna cerkiew pw. św. Mikołaja / Zabłocie – the Orthodox Church dedicated to St. Nicholas

Zabłocie – prawosławna cerkiew pw. św. Mikołaja / Zabłocie – the Orthodox Church dedicated to St. Nicholas

Kostomłoty – cerkiew pw. św. Nikity Męczennika – Sanktuarium Unitów Podlaskich / Kostomłoty – the Orthodox church dedicated to St. Nikita the Martyr – the Sanctuary of the Uniates from Podlasie

Kostomłoty – Hubertus / Kostomłoty – Hubertus

Kostomłoty – pejzaż / Kostomłoty – the landscape

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I NOCLEGOWE

1. Dom Pielgrzymia
ul. Rynek 1, 21-509 Kodeń
tel. (83) 375 41 20
koden.com.pl
 2. Dolina Bugu Sp. z o.o.
ul. Terespolska 10A
21-509 Kodeń
tel. 695 656 310, 691 220 874
dolinabugu.pl
 3. Dolina Zapomnienia
ul. Polna 4A
21-509 Kodeń
tel. 507 036 294
agrokodeu.eu
 4. Zajazd Kodeński
ul. Polna 44, 21-509 Kodeń
tel. 537 700 730, 604 938 984,
(83) 375 44 18
zajazdkodenski.pl
 5. Szymanówka
ul. Rynek 7
21-509 Kodeń
tel. 881 533 200
szymanowka.pl
 6. Sielsko Anielsko
Zabłocie 45
21-509 Kodeń
tel. 530 630 101
sielskoanielsko.com
 7. Stanica *Jedność* Kostomłoty
Kostomłoty 15, 21-509 Kodeń
tel. (83) 375 52 27, 505 603 817
kostomloty.com
 8. Agroturystyka w Kodniu
ul. Sławatycka 127
21-509 Kodeń
tel. (83) 375 45 78, 517 666 741
agroturystykakodeń.pl
 9. Gościnne Zacisze
ul. Zastodolna 29
21-509 Kodeń
tel. 798 343 002, 786 990 794
 10. Haczki
Kodeń 43
21-509 Kodeń
tel. 505 372 104
 11. Przystanek Kodeń
ul. Sławatycka 39
21-509 Kodeń
tel. 501 825 053
 12. Nadbużański Raj
ul. Spółdzielcza 8
21-509 Kodeń
tel. 692 620 396
 13. Gościniec
ul. Sławatycka 103
21-509 Kodeń
tel. 506 050 025
 14. Agroturystyka *Kostomłoty nad Bugiem*
Kostomłoty 95
21-509 Kodeń
tel. 500 471 950
 15. Siedlisko *Pod Dębem*
Kodeń 63
21-509 Kodeń
tel. 660 664 913
siedlisko-pod-debem.pl
 16. Noclegi *U Ani*
ul. Polna 14
21-509 Kodeń
tel. 570 122 154
- Obiekty gastronomiczne**
17. Zajazd Kodeński
ul. Polna 44
tel. 537 700 730
 18. Jadłodajnia *U Oblatów*
ul. Rynek 1
tel. (83) 375 41 19

GMINA KONSTANTYNÓW

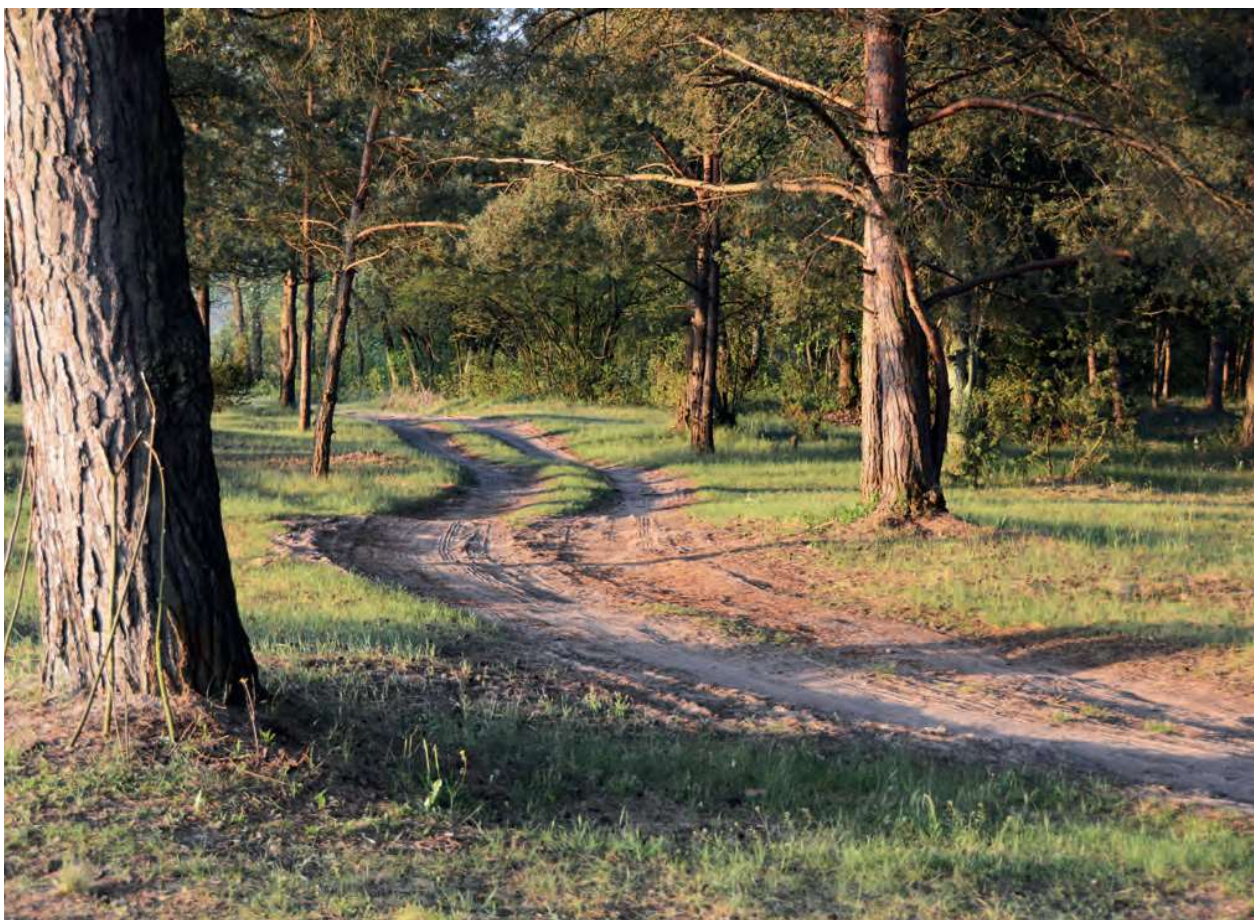
Gnojno – pejzaż / Gnojno – the landscape

I. POŁOŻENIE

Gmina Konstantynów położona jest w północnej części województwa lubelskiego w powiecie bialskim w granicach obszaru *Natura 2000*. Północna część gminy znajduje się w granicach Parku Krajobrazowego *Podlaski Przełom Bugu*, część środkowa wchodzi w granice otuliny parku. Przez gminę przepływa niewielka rzeczka Czyżówka uchodząca do Bugu. Na terenie gminy znajduje się rezerwat leśny *Stary Las*. Poprzez rzekę Bug od północnej części gmina graniczy z województwem podlaskim (gmina Mielnik), od zachodu graniczy z województwem mazowieckim (gminy: Kornica Stara i Sarnaki), od

wschodu sąsiaduje z gminą Janów Podlaski, a od południa z gminą Leśna Podlaska.

Gmina Konstantynów zajmuje powierzchnię 8706 ha. W 14 sołectwach zamieszkuje ok. 4080 osób. Gmina Konstantynów posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg publicznych, z których największe znaczenie mają przebiegające przez teren gminy i krzyżujące się w osadzie dwie drogi wojewódzkie, Nr 811 w relacji Sarnaki – Konstantynów – Biała Podlaska oraz Nr 698 w relacji Terespol – Konstantynów – Łosice – Siedlce. Drogi gminne w większości posiadają nawierzchnie utwardzoną.

Binduga / Binduga (a place on a river, canal or lake used to prepare wood for floating)

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. Zespół kościoła parafialnego w Konstantynowie – kościół rzymskokatolicki pw. św. Elżbiety – kościół wybudowany w latach 1905–1908 w stylu neogotyckim. Fundatorem był Hrabia Stanisław Zyberk-Plater, ówczesny właściciel ziem konstantynowskich, którego ciało spoczywa w krypcie pod kościołem. Konsekrowany w 1909 r., w latach 20. wyposażony w neogotyckie ołtarze i ambonę. Wschodnią część zespołu kościelnego zajmuje cmentarz przykościelny z kościołem pośrodku z dwiema kostnicami. Zachodnią część zajmuje plebania z budynkiem gospodarczym, wybudowane ok. 1910 r.

2. Kościół pw. św. Antoniego w Gnojniu – pierwotnie świątynia obrządku wschodniego wybudowana w 1875 r. jako cerkiew prawosławna w miejscu wcześniejszej świątyni unickiej. Położona w środku wsi na lokalnym wyniesieniu nad skarpą rzeki Bug. Obiekt wybudowany w stylu architektury cerkiewnej, pierwotnie z cebulastymi hełmami, nawa główna zwieńczona była kopułą. Po 1922 r. dokonano przebudowy usuwając charakterystyczne dla sztuki cerkiewnej elementy, zmieniono hełmy wieży, przebudowano kopułę, rozbudowano też zakrystię.

3. Odrestaurowana, zabytkowa kaplica w Komarnie-Kolonii – wybudowana w stylu klasycystycznym w 1844 r. pierwotnie jako kaplica dworska. Od 1875 r. pełniła funkcję kaplicy publicznej. Po 1920 r. rozbudowany o prezbiterium i zakrystię.

4. Zabytkowe cmentarze:

- Dawny cmentarz unicki w Gnojniu założony na pocz. XIX w.
- Cmentarz katolicki w Gnojniu założony ok. 1945
- Dawny cmentarz prawosławny Konstantynów/Zakanale – założony ok. 1885 r.

Kościół pw. św. Elżbiety Węgierskiej w Konstantynowie / The Church dedicated to St. Elizabeth of Hungary in Konstantynów

Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego w Gnojniu / The Church dedicated to St. Antoni Padewski in Gnojno

Kaplica w Kolonii Komarno / The Chapel in Kolonia Komarno

Kaplica w Kolonii Komarno / The Chapel in Kolonia Komarno

Zabytkowe figury św. Piotra i Pawła / The historical figures of Saint Peter and Paul

Zabytkowy cmentarz unicki w Gnojnie / The historical Uniate cemetery in Gnojno

- Dawny cmentarz żydowski (kir-
kut) w Konstantynowie – założo-
ny w XIX w.,
- Cmentarz katolicki w Konstan-
tynowie założony w 1906 r.
- Cmentarz katolicki w Komarnie
założony w 1931 r.

**5. Zespół pałacowo-parkowy w Kon-
stantynowie** – zabytkowy pałac
wybudowany ok. 1804 r. obok
jednej z ocalałych oficyn dawne-
go założenia pałacowego K.J. Od-
rowąża Sedlnickiego. Pierwotnie
zaprojektowany w późno-klasycy-
stycznym stylu. Na początku XX w.
budowli został nadany obecny

Zabytkowy cmentarz unicki w Gnojnie / The historical Uniate cemetery in Gnojno

Zabytkowy cmentarz prawosławny w Konstanyń/Zakanale / The historical Orthodox cemetery in Konstanyń/Zakanale

wygląd w stylu romantycznego neogotyku angielskiego. W czasie I wojny światowej dwór został spalony przez Niemców, nie ucierpiała natomiast oficyna. Całość założenia ogrodowego ogrodzona jest zabytkowym kamiennym murem.

6. Zespół folwarczny Nr I w Konstanyń – położony we wschodniej części osady, na północ od rzeki Czyżówki. Stanowi część założenia siedziby ziemiańskiej istniejącej tu już w XV w., na które składają się park z pałacem oraz sąsiadujący od wschodu zespół folwarczny. Na terenie zespołu folwarcznego istnieją obiekty zabytkowe z XIX wieku takie jak: rządcówka, gorzelnia, spichlerz, stajnia cugowa, trzy obory, cielętnik i magazyn.

7. Zespół dworsko-ogrodowy we wsi Jakówki (Wiechowicze) – pierwsze pisane wzmianki o wsi Jakówki pochodzą z XVI wieku. Wieś była wtedy własnością książąt Szujskich, którzy byli właścicielami Kozierad (obecnie Konstanyń). Książęta Szujscy w XVI w. wzniesli we wsi Jakówki cerkiew. Istniał tu również folwark, który przetrwał do końca XIX wieku jako część dóbr konstanyńskich. Podczas wojny cerkiew spłonęła.

Zabytkowy cmentarz prawosławny w Konstanyń/Zakanale / The historical Orthodox cemetery in Konstanyń/Zakanale

Zespół folwarczny nr 1 w Konstanyń – Rządcówka / The farm complex no. 1 in Konstanyń – Rządcówka

Zespół pałacowo-parkowy w Konstancynowie / The palace and park complex in Konstancynów

Pozostałe budynki folwarczne to obora kamienna, stodoła suszarnia tytoniu. Częścią mieszkalną był kamienny dwór obronny oraz budynki służby folwarcznej. Gdy wieś znalazła się w dobrach Konstancynowskich Zyberk-Platerów, w 1897 r. został wydzielony Folwark Jakówki. Obecnie dwór wyremontowano i stanowi własność prywatną.

8. Aleja lipowa im. Kajetana Sawczuka w Komarnie Kolonii – w 1933 r. wieś Komarno uczciła pamięć poety nadając Alei Lipowej jego imię. W 1982 r. – 40 lip o obwodzie 123-253 cm i wysokości 18-22m ustanowiono jako pomniki przyrody.

9. Wiatrak typu koźlak w Zakalinkach z 1923 r., przystosowany do współpracy silnikiem spalinowym. Działalność usługowa prowadzona do 1959 r.

Zespół pałacowo-parkowy w Konstancynowie / The palace and park complex in Konstancynów

III. WALORY PRZYRODNICZE ATRAKcje TURYSTYCZNE

1. Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu – utworzony w 1994 r. jako jeden z elementów tworzących krajową sieć obszarów chro-

nionych. W krajowej sieci ekologicznej (ECONET-PL) ze względu na unikalne walory przyrodnicze został zakwalifikowany jako korytarz ekologiczny o randze międzynarodowej. Na terenie gminy Konstancynów powierzchnia Parku

Wiatrak typu *koźlak* w Zakalinkach /
The *koźlak* windmill in Zakalinki

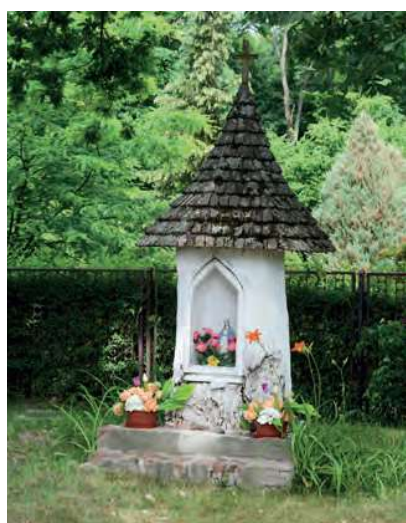
Aleja lipowa w Komarnie / The linden alley in Komarno

Rzeka Bug w Gnojnie / The Bug River in Gnojno

Rzeka Bug w Gnojnie / The Bug River in
Gnojno

Kapliczka przydrożna / The roadside chapel

Rzeka Bug w Gnojnie / The Bug River in Gnojno

Skarpa Widokowa w Gnojnie / Skarpa widokowa – the viewpoint in Gnojno

Okolice Gnojna / The surroundings of Gnojno

Krajobrazowego wynosi 2 788 ha, co stanowi 32% powierzchni gminy. Otulina Parku zajmuje 1,503 ha, tj. 17 % obszaru gminy. Granice parku obejmują oprócz doliny rzeki Bug i górującej nad nią rozległej wysoczyzny również kompleks Lasów Konstantynowskich. W otulinie Parku położona jest osada Konstantynów wraz ze wschodnim odcinkiem doliny rzeki Czyżówki.

2. Rezerwat Stary Las – rezerwat o powierzchni 5,88 ha położony w gminie Konstantynów, Leśnictwie Konstantynów. Przedmiotem ochrony jest dobrze wykształcony grąd *Tilio-Carpinetum typicum* oraz płaty fitocenozy nawiązujących do boru mieszanego. W grą-

dzie dominuje dąb szypułkowy, niektóre okazy mają charakter pomnikowy, a w borze sosna zwyczajna w wieku pow. 100 lat.

3. Skarpa Widokowa w Gnojnie – rozległy piękny widok na dolinę Bugu z wysokości 32 m.

4. Projektowany rezerwat faunistyczny Kalinik – położony na terenie dwóch gmin: Konstantynowa i Janowa Podlaskiego, na północ od wsi Gnojno i Bubel Stary. Obejmuje starorzecza Bugu z przylegającymi łąkami i fragmentami zadrzewień. Powierzchnia projektowanego rezerwatu wstępnie przyjętych granicach wynosi około 367 ha. W gminie Konstantynów w skład projektowanego rezerwatu wchodzi grunty poło-

żone nad Bugiem ale pod względem przyrodniczym najcenniejsze i bogate pod względem gatunkowym, występujących tu gatunków ptaków m.in.: błotniaka łąkowego, sieweczki obrożnej i rzecznej oraz brodziec krwawodziobego a także płaskonos, błotniak stawowy, jastrząb, pustułka, bekas krzyk, rycyk, brodziec piskliwy, rybitwa czarna, turkawka, zimorodek, dudek, dzięcioły średni i czarny oraz świergotek łąkowy

5. Projektowany rezerwat leśny Borsucki Las w gminie Konstantynów – obejmuje fragment Borsuckiego Lasu, powierzchnia rezerwatu wynosi około 62 ha. Propozycja objęcia ochroną dobrze zachowanego lasu mieszanego ze sta-

Okolice Gnojna / The surroundings of Gnojno

rodrzewem dębu, grabu i sosny gdzie występują zagrożone wyginięciem gatunki ptaków takie jak mucholówka żałobna, pełzacz leśny, kowalik, sikora czarnogłówka, mysikrólik. Z ptaków drapieżnych teren ten zamieszkuje myszólów zwyczajny oraz puszczyk. Ze zwierząt bezkręgowych na uwagę zasługuje występowanie chronionego, pięknie ubarwionego motyla – mieniaka strużnika.

6. Zbiornik małej retencji Konstantynów – wybudowany w latach 2006–2007 w dolnej części zespołu pałacowo-parkowego w Konstantynowie. Wokół zbiornika zagospodarowano przestrzeń poprzez wybudowanie ciągu pieszego w obrzeżach chodnikowych o nawierzchni żwirowej wokół zbiornika, wybudowano drogę dojazdową o nawierzchni żwirowej oraz parking z płyt ażurowych przy zbiorniku. Powstały również tereny zieleni leśno-parkowej o pow. 8000 m² z ustawionymi ławkami.

7. Szlaki oraz ścieżki turystyczne i przyrodnicze:

- **Nadbużański Szlak Przyjaźni** – przebiega wzdłuż doliny rzeki Bug przez *Podlaski Przełom Bugu*. Rozpoczyna się w miejscowości Kózki w województwie mazowieckim, a kończy w Hrubieszowie w województwie lubelskim. Na teren powiatu bialskiego Nadbużański Szlak Przyjaźni wkracza w miejscowości Gnojno i przebiega przez 33 miejscowości. Ma łączną długość 310 km. To jeden z najmniej znanych szlaków, a zarazem mogący konkurować z najciekawszymi trasami turystycznymi. Szlak umożliwi turystyce poznanie pięknych zakątków krajobrazowych, szeregu miejscowości o bogatej historii oraz zwiedzanie interesujących zabytków architektury.
- **Nadbużański Szlak Rowerowy** – przebiega wzdłuż rzeki Bug. Jego długość od Wyszkowa do Hrubieszowa wynosi 420,8 km. Na

teren powiatu bialskiego wkracza w miejscowości Gnojno, a opuszcza go w Sławatyczach. Na całej swej długości biegnie równolegle do szlaku czerwonego. Jednak w przeciwieństwie do niego prowadzi cały czas po drogach asfaltowych, tak więc jest znacznie łatwiejszy do przebycia dla rowerzystów.

- **Szlak Rowerowy Południowego Podlasia** – na terenie gminy szlak łączy miejscowości Leśna Podlaska, Janów Podlaski – Konstantynów – Gnojno.

- **Szlak kajakowy Bug – Krzna** – wyznaczony został w oparciu o najatrakcyjniejsze walory przyrodnicze i kulturowe północnej Lubelszczyzny, a oficjalna inauguracja odbyła się 24 czerwca 2011 r. w Sławatyczach. Może być wykorzystywany do organizacji spływów wielodniowych bądź ofert łączonych z turystyką konna, rowerową i szeroko rozumianą edukacją kulturową. W przypadku wizyt krótkookresowych rekomendowane są 2 najważniejsze trasy: Spływ Bugiem – odcinek wielokulturowy: Sławatycze – Jabłeczna – Kodeń oraz spływ Krzną – odcinek zapomniane rzemiosła: Biała Podlaska – Malowa Góra – Neple.

- **Szlak rowerowy Green Velo** – na terenie gminy prowadzi zgodnie z przebiegiem drogi powiatowej 1027 L Kózki – Terespol. Trasa główna i lokalne odcinki łącznikowe mają łączną długość 2071 km. Jest to jeden z najdłuższych szlaków rowerowych w Polsce.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Stanica wodna ZHP z polem namiotowym
Gnojno, 21-543 Konstantynów
2. Agroturystyka *Antolinka*
Jacek Skórkiewicz
Antolin 16, 21-543 Konstantynów
tel. 511 546 253, 698 597 533

Las w okolicy Konstantynowa / A forest near Konstantynów

3. Agroturystyka *Zameczek*
Sylwia i Wojciech Kępińscy
ul. Janowska 48
21-543 Konstantynów
tel. 506 063 546
e-mail: wojtekkepinski@wp.pl
4. Obiekt turystyczny *Przystań*
Gnojno 48
21-543 Konstantynów
5. Agroturystyka Janusz Daniluk
Wólka Polinowska 29
21-543 Konstantynów
tel. 601 807 761
6. Agroturystyka Karol Jaszczuk
ul. Leśna 33
21-543 Konstantynów
tel. 509 755 632
7. Agroturystyka Radosław Hodun
Witoldów 17A
21-543 Konstantynów
tel. 605 063 784
8. Usługi Noclegowe Sylwia Kępińska
ul. Janowska 48
21-543 Konstantynów
tel. 514 672 565
9. Noclegi Maria Gunia
Gnojno 13
21-543 Konstantynów
tel. 793 986 509
10. Domek Wczasowy *Tusiebycz*
Sylwester Sadowy
Gnojno 46a
21-543 Konstantynów
tel. 504 683 063

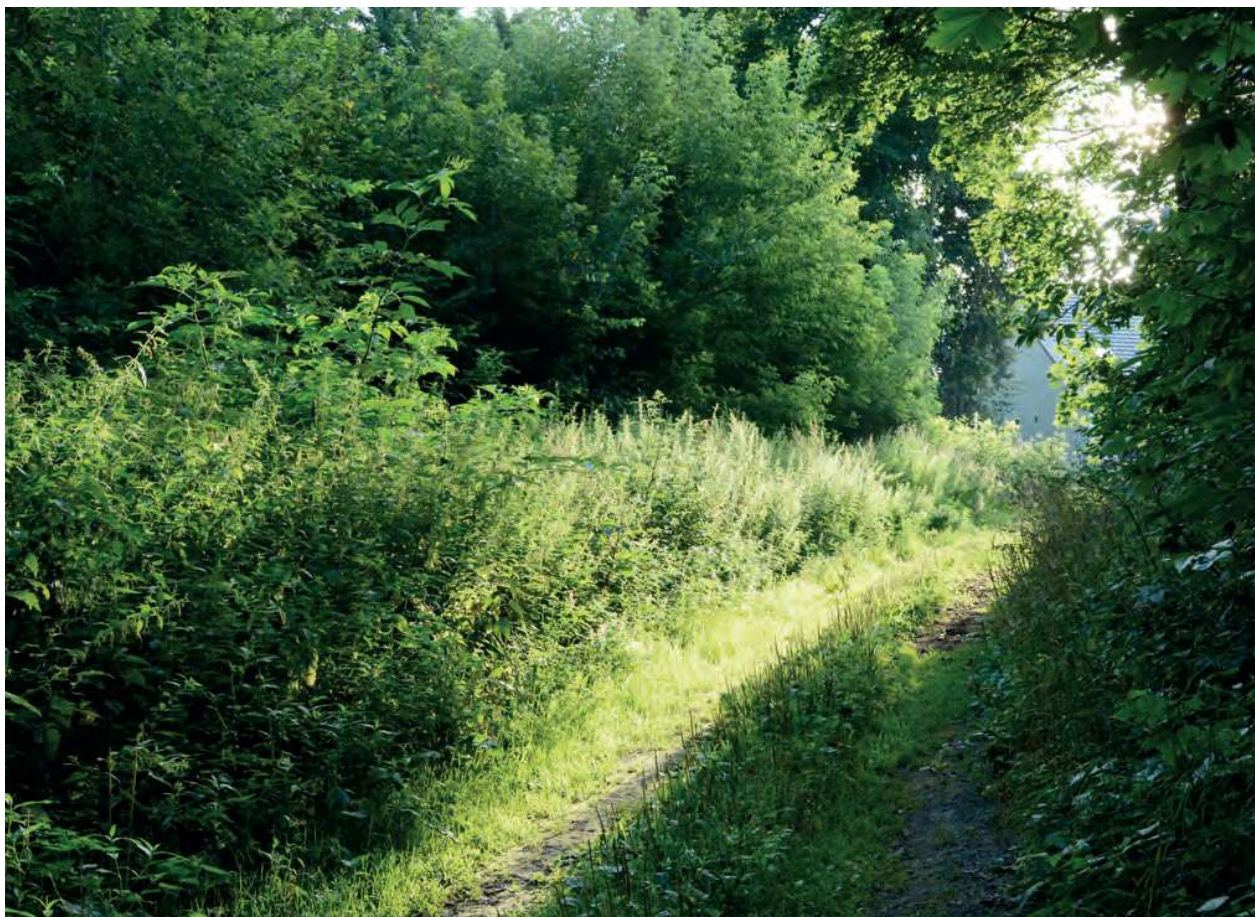
GMINA LEŚNA PODLASKA

I. POŁOŻENIE

Gmina Leśna Podlaska położona jest w północnej części powiatu bialskiego w województwie lubelskim. Zajmuje obszar 97,69 km² i graniczy z gminami: Biała Podlaska, Janów Podlaski i Konstantynów oraz z województwem mazowieckim poprzez granicę z gminą Stara Kornica i Huszlew. Gmina położona w otoczeniu lasów, nad rzeką Klukówką, posiada naturalne walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz historyczną architekturę. Rozwija się inwestując sukcesywnie w infrastrukturę techniczną oraz w inicjatywy społeczne. W skład gminy wchodzi 18 miejscowości i 17 sołectw, o łącznej liczbie mieszkańców – około 4500.

Staw przy Sanktuarium Maryjnym / The pond near the Marian Sanctuary

Leśna Podlaska – piękno krajobrazu / Leśna Podlaska – the beauty of the landscape

Sanktuarium Matki Bożej Leśniańskiej w Leśnej Podlaskiej / The Sanctuary dedicated to the Mother of God in Leśna Podlaska

Ołtarz główny wewnątrz Bazyliki z obrazem Matki Bożej Leśniańskiej / The main altar inside the Basilica with a painting of the Mother of God in Leśna Podlaska

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. Sanktuarium Matki Bożej Leśniańskiej, Bazylika św. Piotra i św. Pawła w Leśnej Podlaskiej –

jest to barokowy, trójnawowy świątyni z charakterystyczną dwuwieżową fasadą z elementami baroku, otoczony fosą i murem obronnym ze strzelnicami z XVII w. Sanktuarium to ośrodek kultu maryjnego na Podlasiu zwany *Podlaską Częstochową*. Jego historia sięga XVII wieku. Ówczesny dziedzic Leśnej, Paweł Kazimierz Michałowski, skarbnik orszański, wznosił w 1686 r. w okopach leśniańskich drewniany kościół (dzisiejsza Kaplica Zjawienia). Na pamiątkę tego wydarzenia w latach 1731–1758 wzniesiono obecne Sanktuarium, które w roku 1984 zostało podniesione przez Stolicę Apostolską do rangi Bazyliki Mniejszej.

2. Zespół Budynków Klasztornych – okazałe budynki dydaktyczne, mieszkalne i gospodarcze, które wraz z założeniem klasztornym i ogrodem tworzą wspólną kompozycję architektoniczno-prze-

strzenną, wyraźnie dominującą w miejscowym krajobrazie:

- **Dom Pielgrzyma** – znajduje się w najbardziej wysuniętym skrzydle południowym i pochodzi z XVIII w. Budynek był gruntownie przebudowany około 1901 r. Dom Pielgrzyma jest murowany z cegły i otynkowany, podpiwniczony, a w środkowej części piętrowy, połączony łącznikiem z kolejnym zabudowaniem klasztornym tzw. Klasztorem II. Budynek ten został wzniesiony około 1880 r. i wyremontowany w latach 70. XX w. Dalej łączy się z kolejnym budynkiem tzw. Klasztorem I. Wszystkie te budynki są obecnie częścią klasztoru paulinów. Jest to budynek klasycystyczny, murowany.
- **Internat Żeński Mały** – dostawiony prostopadłe do pn. ściany Klasztoru I. Wzniesiony na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, podpiwniczony. Murowany z cegły i otynkowany.
- **Internat Żeński Duży** – został wzniesiony około 1901 r., pełnił wtedy funkcje internatu dla seminarium nauczycielskiego oraz liceum ogólnokształcącego i pedagogicznego. Pod koniec XX w.

został zaadaptowany na budynek mieszkalny. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, trzykondygnacyjny, na wysokich suterrenach, z użytkowym poddaszem. Murowany z cegły i otynkowany.

- **Szkoła Ćwiczeń** – usytuowana wzdłuż kanału, zbudowana na planie prostokąta węższego od pd., gdzie jest dowiązana łącznikiem z bramą do internatu *małego*. Dwukondygnacyjna, na wysokich suterrenach. Murowana z czerwonej cegły, nieotynkowana z dwuspadowym dachem. Przy ścianie pn. parterowa przybudówka.
- **Kaplica Zjawienia** – wolnostojąca kaplica frontem zwrócona do południowo-zachodniej elewacji kościoła. Zbudowana na przełomie XVII/XVIII w. Wewnątrz kaplicy znajduje się ołtarz z rzeźbami świętych niewiast i pary aniołów.
- **Dom Kseni (ihumenii)** – drewniany obiekt wolnostojący, położony po wsch. stronie fosy, zbudowany w XIX w. w stylu rosyjskiego budownictwa ludowego. Po kasacie zakonu Paulinów przejęty przez mniszki prawosławne, którym przewodziła kuzynka cara, księż-

Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Witulinie / The Church dedicated to Saint Michael the Archangel in Witulin

Pomnik Tadeusza Kościuszki w Witulinie / The Monument of Tadeusz Kościuszko in Witulin

na Ksenia. Wzniesiony na planie prostokąta, parterowy, podpiwniczony. Drewniany, na ceglanej podmurówce. Obecnie budynek przeszedł generalny remont, docelowo ma pełnić funkcję izby tradycji.

– **Mur i Brama** – są wkomponowane w relikty muru obronnego z XVII w. i fortyfikacji ziemskich tzw. okopów Krzyżackich. Około 1920 r. mur został przekształcony. Zbudowany jest z cegły i pokryty dachówką.

3. Kaplica pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Bukowicach – drewniana, na podmurówce kamiennie-ceglanej XIX-wieczna świątynia pierwotnie pełniąca funkcję cerkwi unickiej pw. Św. Trójcy, erygowana 1576. Kolejno wzniesiona przez Pawła Kazimierza Michałowskiego w 1684 r. Następna drewniana wzniesiona w 1751 r., w 1875 r. zmieniona na prawosławną kaplicę cmentarną pw. Św. Ducha. Obecna kaplica została zbudowana w 1896 r. Od 1915 r. przekształcona w katolicką świątynię. Odnawiana w ok. 1921 r., w 1995 r. przeszła gruntowny remont. Wnętrza kryte odeskowym stropem. Obok kaplicy znajduje się *baba pokutna*, granitowy

głaz z rytymi czaszką i 3 krzyżami z XVIII-XIX w.

4. Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Witulinie – drewniany Kościół zbudowany w 1741 r. – początkowo był cerkwią unicką, a od 1874 r. – cerkwią prawosławną. W 1919 r. rewindykowany na rzecz kościoła rzymskokatolickiego. Od roku 1928 pełni funkcję kościoła parafialnego.

5. Cerkiew prawosławna pw. Michała Archanioła w Nosowie – wzniesiona w 1862 r. odrestaurowana w 1991 r. klasycystyczna, orientowana, murowana z kamienia polnego i cegły, z tynkowanym detałem. Wnętrze zgodnie z kulturą bizantyjską ozdobione ikonami świętych. Tuż obok zabytkowa dzwonnica i XIX-wieczny cmentarz prawosławny.

6. Cmentarz Rzymskokatolicki z początku XIX wieku w Starej Bördziłówce – stary cmentarz rzymskokatolicki, dawniej unicki, powstał w 1800 roku. Zachowały się nagrobki byłych właścicieli dóbr w Drobinie, właścicieli Bördziłówki Starej i rodu Przesmyckich. Grupa nagrobków kamiennych w formie steli z krzyżem i kilka mogił ziemnych z krzyżami drewnianymi.

7. Dwór w Drobinie – szlachecki dworek w Drobinie pochodzi z XIX wieku. Murowany budynek ma charakterystyczną fasadę złożoną z czterokolumnowego portyku toskańskiego. Korzenie tego miejsca ściśle wiążą się z mazowiecką szlachtą zagrodową. Dworskie włości były w posiadaniu m.in. Przesmyckich czy Wężyków. Przy dworze znajduje się barokowy ozdobny ogród dworski. Układ przestrzenny parku wyznaczają aleje lipowo-kasztanowcowe. Od 2005 roku dwór wraz z częścią dawnego parku stanowi własność prywatną. Uporządkowano otoczenie tego budynku i wykonano projekty odnowy części parku. Dwór został wyremontowany oraz przystosowany do pełnienia funkcji hotelowych.

8. Dwór w Ludwinowie – murowany późnoklasycystyczny dwór pochodzi z pierwszej połowy XIX w. Budowany z cegły i otynkowany, parterowy, nakryty wysokim, czterosпадowym dachem. Fasadą zwrócony w stronę południowo-wschodnią. Układ wnętrza jest dwutraktowy. Ozdobą poszczególnych salonów są zabytkowe, XIX-wieczne piece z kafli w kolorze butelkowym. Wnętrza zdobią

Cerkiew prawosławna pw. Michała Archanioła w Nosowie / The Orthodox church dedicated to Michael the Archangel in Nosów

meble w stylu Ludwika Filipa. Z zabudowań gospodarczych zachował się spichlerz z II połowy XIX wieku, murowany z kamienia i cegły. Na południe od dworu rozciąga się otaczający go park krajobrazowy z połowy XIX wieku, w stylu angielskim. Na osi dworu jest duże, centralne wnętrze, prowadzi do niego aleja lipowa. Są tu stawy i osie widokowe otwarte na rozlewiska Klukówki i kościół w Leśnej Podlaskiej. Na zamknię-

ciu polany przed dworem stoi kamienna figura Matki Boskiej z II połowy XIX wieku. Po II wojnie światowej budynek popadł w ruinę. Dworek został zrekonstruowany w latach 1988–1991 kiedy stał się własnością prywatną.

9. Dwór w Nosowie – neorenesansowy pałac wzniesiony w XIX wieku, w typie nieregularnej willi włoskiej. Frontem zwrócony na północ. Murowany z cegły i otynkowany. Ma parterowy korpus na

Kapliczka przydrożna z figurą Jezusa Frasobliwego w Ludwinowie / The roadside chapel with the statue of the Sorrowful Jesus in Ludwinów

planie wydłużonego prostokąta. Na elewacji płaskorzeźby oraz gryfy, nawiązujące do słynnych głów na Wawelu. W bezpośrednim sąsiedztwie ogród, stajnia spichlerz z kamienia polnego, olejarnia i stajnia cugowa. Wokół dworu rozciąga się park krajobrazowy założony w tym samym czasie, kiedy wybudowano dwór, z okazami starych drzew. Dojazd do pałacu wiedzie przez piękną aleję kasztanową. Od końca XVIII wieku do 1945 własność rodu Wężyków (w latach 1888–1905 Wilhelma). Po II wojnie światowej we dworze znajdowały się mieszkania pracowników PGR. Od 1990 to własność prywatna, pieczołowicie odrestaurowana.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Ziemia leśniańska to obszar o szczególnych walorach krajobrazowych. Nieskażone środowisko naturalne, unikalne zbiorowiska roślinności czynią ten teren interesującym miejscem aktywnego wypoczynku.

1. Rezerwat Przyrody Chmielinne

– niewątpliwie jest jednym z ważniejszych zasobów naturalnych gminy. Powstał w 1967 r. Obecnie obejmuje obszar 69,55 ha. Rezerwat obejmuje zespoły leśne jak łągi jesionowo-olszowe, jesionowo-wiązowe, grądy i olsy oraz rośliny chronione m.in. wawrzynek wilczełyko, podkolan biały i zielonawy, lilia złotogłów. Rezerwat najpiękniejszy jest w maju, kiedy kwitną zawilce i zdrojówka rutewkowata, tworząc dywany kwiatowe runa leśnego.

2. Pomniki Przyrody – na terenie gminy znajduje się 25 pomników przyrody, z których najbardziej znanym jest ponad 350-letni dąb szypułkowy, zwany Dębem Miłości w uroczysku Kołowierz oraz dwa dęby szypułkowe młodsze wiekiem, rosnące na terenie założenia klasztornego oo. Paulinów w Leśnej Podlaskiej.

Kapliczka przydrożna w Bukowicach /
The roadside chapel in Bukowice

Dwór z Nosowie / The manor house from Nosów

Cmentarz prawosławny w Nosowie / The Orthodox cemetery in Nosów

Kapliczka przydrożna w Nosowie /
The roadside chapel in Nosów

Zabytkowy cmentarz w Starej Bordziówce / The historical cemetery in Stara Bordziówka

Dwór w Drobinie / The manor house in Drobin

Staw w Drobinie / The pond in Drobin

Kapliczka przydrożna w Drobinie / The roadside chapel in Drobin

Rezerwat przyrody Chmielinne / The Chmielinne nature reserve

Dąb Miłości w Leśnej Podlaskiej / The Oak of Love in Leśna Podlaska

Rezerwat przyrody Chmielinne / The Chmielinne nature reserve

Zalew w Witulinie / The reservoir in Witulin

Piękno przyrody w gminie Leśna Podlaska / The beauty of nature in the Leśna Podlaska commune

Piękno krajobrazu – gmina Leśna Podlaska / The beauty of the landscape – the Leśna Podlaska commune

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Restauracja *Zacisze*
ul. Szkolna 1, 21-542 Leśna Podlaska
tel. 663 288 554
e-mail: rest.zacisze@gmail.com
2. Dwór Droblin
Droblin 80, 21-542 Leśna Podlaska
tel. (83) 345 06 23
repcja@dworlubelskie.com
www.dwordroblin.pl
3. Pokoje Noclegowe – Łukasz Boś
Delikatesy Centrum
ul. Bialska 48, 21-542 Leśna Podlaska
tel. 609 024 595
4. Gospodarstwo Agroturystyczne
Nad stawem Leśna Podlaska
Nowa Bordziłówka 46
21-542 Leśna Podlaska
tel. 722 276 825
5. Gospodarstwo agroturystyczne
Agroturystyka u Ali
Stara Bordziłówka 8
21-542 Leśna Podlaska
tel. 504 691 590
6. *Dom Gościnny*
Ossówka 38A
21-542 Leśna Podlaska
tel. 698 984 891
7. *Dom Pielgrzyma*
Klasztoru o.o. Paulinów
ul. Moszyńskiego 2
21-542 Leśna Podlaska
tel. (83) 34 50 711
lesnapodlaska.paulini@gmail.com
www.lesnapodlaska.paulini.pl

GMINA ŁOMAZY

Kościół pw. Apostołów św. Piotra i Pawła w Łomazach / The Church dedicated to of St. Peter and Paul the Apostles in Łomazy

I. POŁOŻENIE

Gmina Łomazy położona jest w północnej części województwa lubelskiego. Od wschodu sąsiaduje z gminą Tuczną, od zachodu z gminami Drelów i Komarówka Podlaska (powiat radzyński), od północy z gminami Biała Podlaska i Piszczac, a od południa z gminami Rossosz, Wisznice i Sosnówka. Siedziba gminy leży przy drodze wojewódzkiej nr 812, w tzw. Zakłęsłości Łomaskiej, która jest częścią Polesia Lubelskiego. Teren Łomaz ma zachowany średniowieczny układ miasta założonego na prawie magdeburskim. Istotnym elementem kompozycyjnym jest Plac Jagielloński, który wraz z prostopadłymi do niego ulicami

tworzy regularną sieć urbanistyczną, czyniąc miejscowość łatwą do zwiedzania.

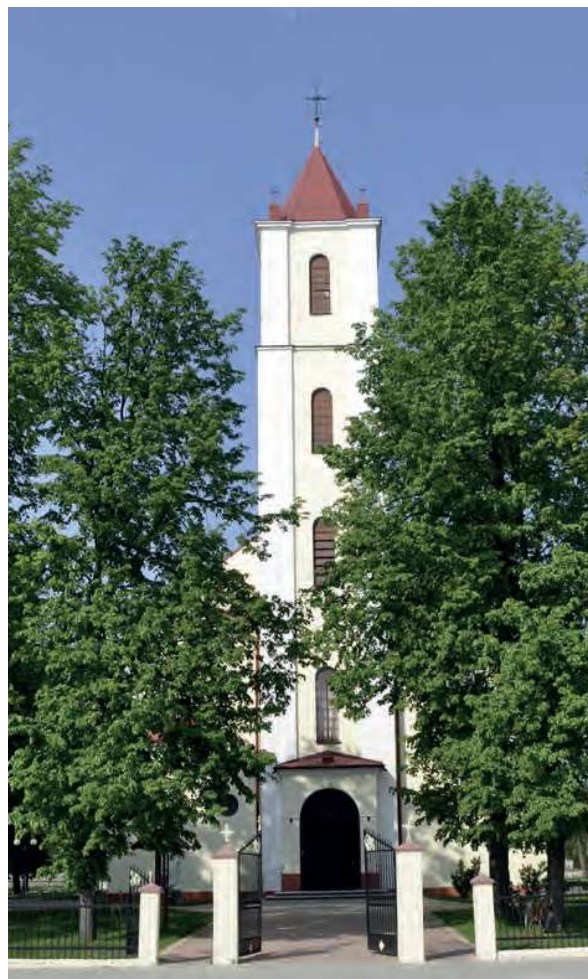
II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Na terenie gminy znajdują się interesujące obiekty sakralne:

- **neogotycki kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Łomazach**, wybudowany w latach 1906–1911, **kościół pw. Św. Trójcy w Huszczy** z zabytkowym cmentarzem przykościelnym, sięgającym XVI w., **kościół pw. św. Jozafata w Korczówce**, wybudowany w latach 1956–1960 z cmentarzem rzymskokatolickim.

Staw na Cegielni w Łomazach / The pond at the Brickyard in Łomazy

Kościół pw. Apostołów św. Piotra i Pawła w Łomazach / The Church dedicated to St. Peter and Paul the Apostles in Łomazy

Kościół pw. Trójcy Św. w Huszczy / The Church dedicated to the Holy Trinity in Huszcza

Cmentarz żydowski w Łomazach / The Jewish cemetery in Łomazy

Pomnik na cmentarzu w Łomazach / The monument at the cemetery in Łomazy

Mizar w Studziance / The Mizar in Studzianka

Kapliczka przydrożna przy ul. Spółdzielczej w Łomazach / The roadside chapel at Spółdzielcza Street in Łomazy

Kapliczka przydrożna w Korczówce / The roadside chapel in Korczówka

Kapliczka przydrożna w Wólce Korczowskiej / The roadside chapel in Wólka Korczowska

Kirkut w Łomazach / The Jewish cemetery in Łomazy

Pomnik w lesie Hały / The monument in the Hała forest

Na terenie gminy jest również mizzar w Studziance oraz kirkut z II połowy XIX wieku z pomnikiem upamiętniającym ofiary zbrodni. Innym upamiętnieniem zagłady Żydów jest pomnik w lesie **Hały**, przypominający mord z sierpnia 1942 roku. Smutną pamiątką I wojny światowej jest żołnierski cmentarz wojenny w Koszalach, zaś żołnierzy zamordowanych w czasie II wojny światowej upamiętniono w centrum Łomaz, w parku przy Placu Jagiellońskim.

Na uwagę zasługują liczne **kapliczki przydrożne z XIX wieku**, jak chociażby w Koszalach, Krasówce w założeniu dworsko-ogrodowym, w Łomazach przy ul. Spółdzielczej czy wreszcie w Studziance.

Interesującą architekturę świecką zobaczymy w Bielanych i Krasówce, gdzie zachowały się **zespoły podworskie z XIX w.** Uwagę przyciągają obiekty w Koszalach, zachowane w założeniu dworsko-ogrodowym: **dawna rządcówka** oraz **spichlerz**, oba obiekty z II poł. XIX w. Będąc

w Koszalach, warto zajrzeć do Centrum Rekreacji i Edukacji, mieszczące się w dawnym budynku szkoły z 1936 r. Budynek poszkolny z 1938 roku został wykorzystany również w Dubowie. Funkcjonuje tam Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne. Spragnionym ruchu i sportu służy Gminny Stadion Sportowy im. Ryszarda Rybickiego, skatepark i siłownia plenerowa. Nieopodal Placu Jagiellońskiego pozostał niefunkcjonujący już **młyn z I połowy XX wieku.**

Kapliczka w Krasówce / The chapel in Krasówka

III. ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Gmina Łomazy to również piękna, niezniszczona przyroda. Położona w dorzeczu Bugu, w dolinach rzek Zielawy i jej dopływów: Lutni, Żarnicy i Grabarki, oferuje wiele wilgotnych siedlisk. Ale największym walorem przyrodniczym gminy są bogate w runo lasy o charakterze na-

turalnym, zachęcające do spacerów i grzybobrania. W lesie **Olszynka** w Korczówce podziwiać możemy **głaz narzutowy z szaro-czerwonego granitu o obwodzie 540 cm**. Uwagę zwracają **pomnikowe drzewa**: wiąz szypułkowy i lipa drobnolistna w Lubence, dąb i wiąz szypułkowy w Huszczy Drugiej czy wreszcie dwa wspaniałe jesiony na terenie starej resztówki dworskiej w Koszolah.

Niewątpliwą atrakcją turystyczną i rekreacyjną są zbiorniki wodne **Łomaska Cegielnia**. Zachęcają do wypoczynku i dostarczają sporej porcji wiedzy o zabytkowym miejscu produkcji cegły.

Ciekawą atrakcją są spektakle prezentowane przez Teatr Obrzędowy **Czeladońka**, założony w 1877 roku przez Kazimierza Kusznirowa w Lubence. Zespół przygotowuje spektakle związane z obrzędami i tradycjami podlaskiej wsi. Według założyciela, nazwa teatru wywodzi się z tradycji wzajemnej pomocy: *Pomagali jedni drugim, ludzie biedniejsi chodzili na zarobek do bogatszych. To się nazywa czeladź – służba. Od tego ja przyjąłem później nazwę teatru obrzędowego Czeladońka taka mała grupka, co chodzi i pomaga.*

Upamiętnieniem bitwy, stoczonej 15 września 1769 roku w trakcie konfederacji barskiej, jest tablica w uroczysku **Głuch** pod Łomazami. Została odsłonięta 21 września 2021 roku. W bitwie poległ między innymi Franciszek Ksawery Pułaski, brat Kazimierza.

Na terenie gminy, w Studziance, zwiedzić można **Prywatne Muzeum Wsi Podlaskiej** Pana Mieczysława Józefaciuka. Znajdziemy w nim sprzęty, narzędzia, kufrы, stroje i uprząż, sprzęt gospodarstwa domowego, pojazdy, sanie i wiele, wiele innych ciekawych eksponatów, niegdyś używanych na podlaskiej wsi.

Spragnionym ruchu oraz kontaktu z przyrodą, gmina oferuje **Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo**, wiodący przez pięć województw wschodniej Polski. Przygodę rowerową, pozwalającą poznać tę część naszego pięknego kraju, można rozpocząć w dowolnym punkcie. Może właśnie w Łomazach?

Na terenie gminy Łomazy znajduje się także część **trasy rowerowej**, mającej swój początek w Białej Podlaskiej, biegnącej przez Czosnowkę, Ortel Książęcy, Ortel Królewski, Studziankę, Łomazy, Dubów i kończącej się

Wnętrze chaty w Lubence / The interior of a cottage in Lubenka

Teatr Obrzędowy Czeladońka / Czeladońka Ritual Theater

Muzeum Wsi Podlaskiej Państwa Józefaciuków w Studziance / The Museum of the Podlasie Village of the Józefaciuk family in Studzianka

w Białej Podlaskiej. Liczy ona 45 km. Trasa jest stosunkowo łatwa, przebiega po drogach utwardzonych. Pozwala podziwiać krajobrazy polskiej wsi, z charakterystyczną zabudową drewnianą, oraz miejsca z bogatą historią, chociażby mizar w Studziance czy wyżej wspomniane prywatne muzeum.

IV. BAZA NOCLEGOWA

1. Agroturystyka *U Kowala*

Studzianka 122
21-532 Łomazy
tel. 502 571 312
agroturystykaukowska.blogspot.com

2. *Ranczo Felix*

ul. Lubelska 97
21-532 Łomazy
tel.: 608 383 936
tomasz.pawliszak@ranczofelix.pl

Muzeum Wsi Podlaskiej Państwa Józefaciuków w Studziance / The Museum of the Podlasie Village of the Józefaciuk family in Studzianka

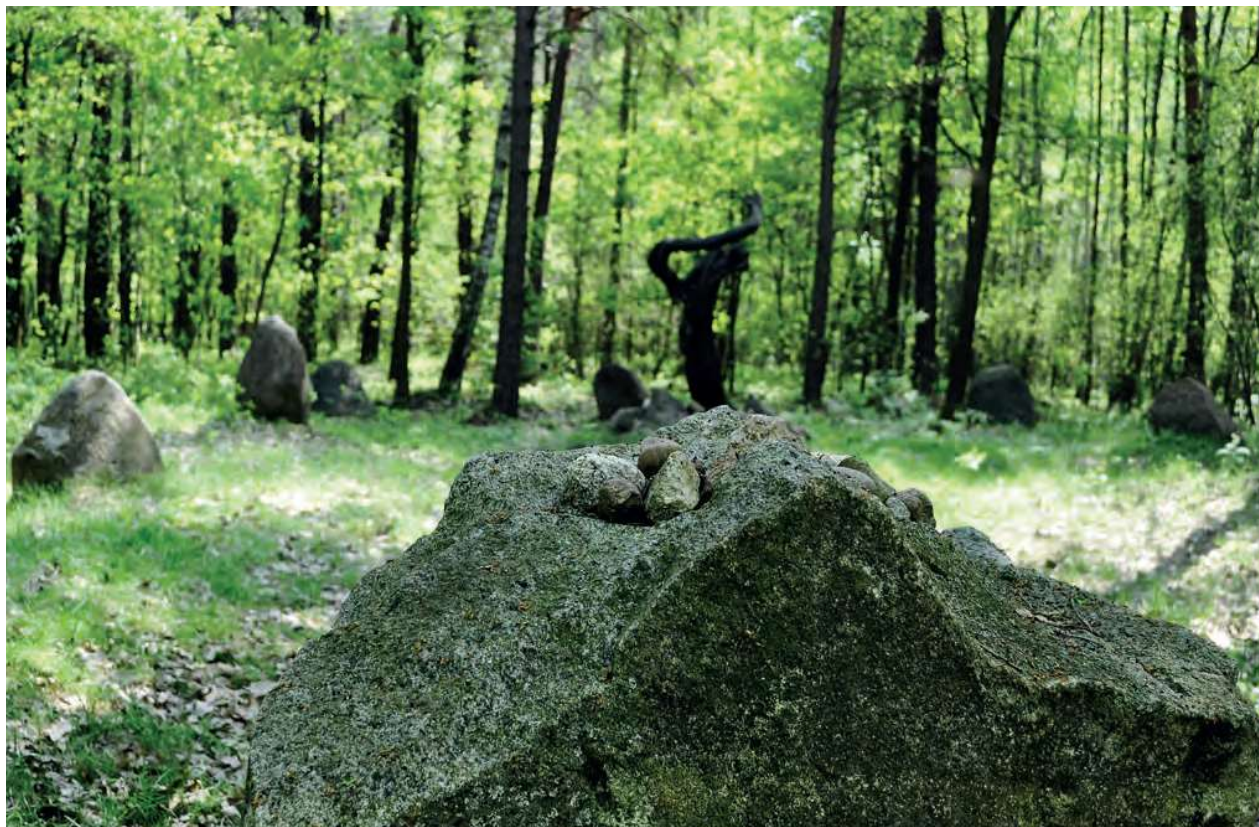
Młyn w Łomazach / The mill in Łomazy

Łomazy – widok na wieżę kościoła / Łomazy – the view of the church tower

Huszcza – cmentarz / Huszcza – the cemetery

Łomazy – las Hały / Łomazy – the Hała forest

GMINA MIĘDZYRZEC PODLASKI

Liski – rezerwat przyrody / Liski – the nature reserve

I. POŁOŻENIE

Gmina Międzyrzec Podlaski położona jest w środkowo-zachodniej części województwa lubelskiego. Leży w dorzeczu rzek: Krzna, Krzna Północna, Piszczka i Żłota Krzywula. Gmina zajmuje 261 km² powierzchni i liczy 35 miejscowości tworząc 33 sołectwa. Na terenie gminy krzyżują się ważne trasy drogowe łączące wschód i zachód, a także północ i południe Europy – DK 19 (tzw. Via Carpatia) i E30. Ponadto przez teren gminy przebiega linia kolejowa Berlin-Warszawa-Pekin.

Kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Maniach / The Church dedicated to Our Lady of Perpetual Help in Manie

Kościół Matki Bożej Szkaplerznej w Krzewicy / The Church dedicated to Our Lady of Scapular in Krzewica

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Obiekty architektury sakralnej:

1. Kościół Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Maniach.
2. Kościół Matki Bożej Szkaplerznej w Krzewicy.
3. Kościół Niepokalanego Poczęcia w Kożuszkach.
4. Kaplica w Jelnicy.
5. Kaplica w Strzakłach.
6. Kaplica w Pościszach.
7. Kaplica w Przychodach.
8. Kaplica w Halasach.
9. Kaplica św. Antoniego Padewskiego, murowana, z końca XIX w. w Krzymoszcach.
10. Kaplica pw. św. Andrzeja Boboli z 1858 r. w Żabcach.
11. Kaplica pw. Matki Boskiej Nie-

ustającej Pomocy z 1907 r. w Wólce Krzymowskiej.

12. Drewniana plebania w Łukowsku, z końca XIX w.
13. Cmentarz w Maniach z okresu Powstania Listopadowego 1831 r.
14. Cmentarz wojenny w Tuliłowie.
15. Cmentarz choleryczny w Pościszach z 1873 r. – założony był poza wsią, pod lasem na Starowsi.
16. Cmentarz choleryczny w Utrówce.
17. Krzyż na cmentarzu cholerycznym z 1873 r. w Rzczycy.
18. Kapliczka z 1851 r. i krzyż z 1942 r. w Maniach.

Obiekty architektury świeckiej:

1. Zespół Dworski z XIX w. (dwór, stodoła, pozostałości parku krajo-
brazowego) w Rogoźnicy.

Kaplica św. Antoniego Padewskiego w Krzymoszcach / The Chapel of St. Antoni Padewski in Krzymoszyce

Parafia św. Barbary w Dołdze, zabytkowa dzwonnica k. XVIII w., 1951 r. / The Parish of St. Barbara in Dołga, historic bell tower from the 18th century, 1951

Kaplica Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Wólce Krzymowskiej / The Chapel dedicated to Our Lady of Perpetual Help in Wólka Krzymowska

Kapliczka z początku XX w. w Rogoźniczce / The chapel from the beginning of the 20th century in Rogoźniczka

Kaplica pw. św. Andrzeja Boboli w Żabcach / The Chapel dedicated to St. Andrzej Bobola in Żabcach

2. Zespół Dworski, w tym dwór drewniany i budynek gospodarczy z przełomu XIX i XX w. w Żabkach.
3. Kuźnia drewniana z 1926 r. w Miśsiach.
4. Grodzisko Przyłuki.
5. Pomnik z 1915 r. w Zasiadkach.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Główne urozmaicenie równinnego krajobrazu gminy stanowi mozaika lasów i pasma dolin rzecznych. Jest to obszar typowo rolniczy, mało skażony, odpowiedni dla agroturystyki. Główną rzeką na obszarze gminy jest Krzna, która w zachodniej części płynie jeszcze w rozdzielaniu na Krznę Północną i Krznę Południową, łączy się też z Kanałem Wieprz – Krzna. Trzy mniejsze ciek wodne: Krzymoszka, Piszczka i Złota Krzywula płyną z północy i również wpadają do rzeki Krzny.

Szczególną atrakcją jest obszar po eksploatowanych niegdyś złożach żwiru na południowych krańcach miasta i akwenty po wyrobiskach przystosowane do użytkowania jako kąpieliska. Liczne zbiorniki

wodne są zarybiane wieloma gatunkami ryb przez lokalne koło wędkarskie. Stanowią prawdziwy raj dla wędkarzy.

Duże powierzchnie leśne obfitują jesienią w grzyby. Na terenie gminy działają cztery koła myśliwskie obejmujące swym zasięgiem 30 850 ha terenu.

Tereny leśne, szczególnie w wyznaczonych rejonach rekreacyjnych wzdłuż **doliny Krzny i Lasów Międzyrzeczek**, powinny pełnić ważne funkcje rekreacyjne, ograniczone są jednak ilościowo i jakościowo względami ochrony lasów.

W rejonie Międzyrzeczyzny znajduje się wiele pomników przyrody: są to dęby, sosny, świerki, wiąz, kasztanowiec, jesion, modrzew europejski, jałowiec pospolity oraz głazy narzutowe: granit, gnejs, pegmatyt. Na szczególną uwagę zasługuje dąb szypułkowy rosnący w Leśnictwie Żahajki, o obwodzie pnia 510 cm oraz dwa głazy o obwodach 11,50 i 12 m.

Akwenty wodne, zwłaszcza w okolicach wsi Bereza, dolina Krzny i jej dopływy mogą stanowić dogodne warunki do rozwoju turystyki i rekreacji zwłaszcza codziennej i weekendowej. Na obszarze gminy wystę-

pują tereny o wysokich walorach przyrodniczych, malownicza dolina Krzny i kilka mniejszych cieków wraz z naddolinnym osadnictwem wiejskim.

Projektowany jest **Bialskopodlaski Obszar Chronionego Krajobrazu** obejmujący swym zasięgiem łąki położone właśnie w dolinie Krzny i lasów międzyrzeczek. Obszar tej doliny na całym odcinku stanowi korytarz ekologiczny o randze krajowej w systemie ECONET Polska. W projekcie znajdują się również dwa rezerwaty przyrody: **starodrzew dębowy Dębina Hałasowska** i **gatunki wodno-torfowiskowe Starorzecze Krzny**. Przy granicy gminy występują także lasy chronione, które znajdują się w rejonie **rezerwatu Liski**. Region ten wykorzystując sprzyjające warunki ma szansę rozwinąć turystykę kwalifikowaną – kajakarstwo i żeglarstwo oraz specjalistyczną – myślistwo. Utworzona jest zlewnia chroniona Piszczki dla zachowania stonków wodnych, głównie zasobów i jakości wód podziemnych. Rzeki i ich doliny są obszarami o szczególnym znaczeniu ekologicznym i krajoznawczym.

Piękno przyrody w gminie Międzyrzec Podlaski / The beauty of nature in the Międzyrzec Podlaski commune

Możliwość przebywania w środowisku, w którym nadal występuje architektura drewniana chat wiejskich, budowle sakralne oraz kultywowane są zwyczaje i obrzędy ludowe, podnosi atrakcyjność oferty gminy. Serdeczność i otwartość mieszkańców wsi stwarza klimat psychicznego komfortu, który sprzyja odprężeniu i wypoczynkowi.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Hotel 604

Żabce 109

21-560 Międzyrzec Podlaski

tel. 693 559 840

hotel-604-miedzyrzec-podlaski.booking.com.pl

2. Zajazd *Folklor*

Rogoźniczka 25

21-560 Międzyrzec Podlaski

tel. (83) 311 92 47

tel. 501 100 113

info@zajazdfolklor.pl

zajazdfolklor.pl

3. Ośrodek Wypoczynkowy

Tęczowy Folwark

ul. Krzymoszyce 41A

21-560 Międzyrzec Podlaski

tel. 607495779

leszek.s102@wp.pl

teczowy-folwark.pl

Piękno przyrody w gminie Międzyrzec Podlaski / The beauty of nature in the Międzyrzec Podlaski commune

Uprawa dyni / Growing pumpkins

Uroki gminy Międzyrzec Podlaski / The charms of the Międzyrzec Podlaski commune

Uroki gminy Międzyrzec Podlaski / The charms of the Międzyrzec Podlaski commune

Piękno przyrody w gminie Międzyrzec Podlaski / The beauty of nature in the Międzyrzec Podlaski commune

GMINA PISZCZAC

I. POŁOŻENIE

Gmina Piszczac jest jedyną gminą miejsko-wiejską w powiecie bialskim wśród dwóch gmin miejskich i szesnastu gmin wiejskich. W jej bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się: od północy – gmina Zalesie i Terespol, zachodu – Biała Podlaska, południa – Łomazy i Tucznia, a od wschodu – Kodeń. Gmina Piszczac zajmuje obszar 170,19 km², co stanowi około 6,18% powierzchni całego powiatu bialskiego oraz 0,68% powierzchni województwa lubelskiego.

Siedzibą gminy jest miejscowość Piszczac, oddalona o 20 km od Białej Podlaskiej oraz 120 km od Lublina – stolicy województwa lubelskiego. Przez jej terytorium przebiega naj-

Chotyłów – cegielnia / Chotyłów – the brickyard

Piękno przyrody w gminie Piszczac / The beauty of nature in the Piszczac commune

ważniejszy szlak kolejowy Europy, magistrala Berlin – Warszawa – Moskwa (stacje kolejowe Chotyłów i Dobrynka). Od strony wschodniej dociera do niej szeroki tor, łączący gminę z siecią kolejową Białorusi, stanowiąc stacje przeładunkowe *suchego portu* w Małaszewiczach, takie jak Kowalewo, Wólka, Raniewo. Na terenie gminy nie ma dróg krajowych i wojewódzkich. Gmina Piszczac łączy się z zewnętrznym układem komunikacyjnym regionu za pomocą sieci dróg powiatowych, których długość w obrębie gminy wynosi 90,7 km. Podstawowy układ komunikacyjny uzupełniony jest w poszczególnych miejscowościach przez ogólnodostępne drogi gminne (188 km) i wewnętrzne (nie zaliczone do żadnej z ww. kategorii dróg), pełniące rolę dojazdową do gruntów rolnych i leśnych, obsługujące tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowo-produkcyjnej.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Największą atrakcją turystyczną gminy są zabytki podlaskiej architektury sakralnej z XVII–XIX wieku, wznoszone rękoma miejscowych cieśli w niepowtarzalnym stylu. W żadnej innej gminie powiatu nie zachowało się tyle przykładów architektury unickiej, jak na terenie gminy Piszczac. Warto zwrócić szczególną uwagę na drewniane kościoły w Ortelu Królewskim Drugim, Kościeniewiczach i Połskach.

1. Świątynia w Ortelu Królewskim Drugim – zbudowana została z fundacji Teodora Bieleckiego przez cieślę Nazara w 1707 roku. Napis fundacyjny w języku cerkiewnosłowiańskim zachował się do dziś na belce drzwi wejściowych do nawy głównej. Po likwidacji kościoła unickiego cerkiew została przejęta przez Kościół prawosławny. W 1922 r. nastąpiła jej rekuncylacja jako kościoła Matki Bożej Różańcowej. Świątynia jest

Kościół pw. Matki Bożej Różańcowej w Ortelu Królewskim / The Church dedicated to Our Lady of the Rosary in Ortel Królewski

orientowana, trójdziała z nawą w kształcie kwadratu. Wnętrze posiada strop deskowy. Prezbiterium jest zwężone w stosunku do nawy z arkadą o łuku koszowym. Dachy są strome, czterospadowe pokryte gontem, zwieńczone ośmioboczną wieżyczką z cebulastym hełmem, wykonanym z blachy. Znajdujące się wewnątrz świątyni ołtarze mają formę barokowo-rokokową.

2. Kościół fundacji Anny z Szujskich Rusieckiej pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kościeniewiczach – wzniesiony na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XVII w. jako cerkiew unicka

pod wezwaniem św. Jozafata Męczennika. Po likwidacji unickiej diecezji chełmskiej w 1875 r. świątynia stała się własnością cerkwi prawosławnej, a od 1921 r. kościół katolickiego i przekształcona została w kościół filialny parafii w Piszczacu. W 1930 r. świątynia pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski stała się kościołem parafialnym. Jest ona orientowana, posiada konstrukcję zrębową z lisicami, kwadratową nawę oraz dach pokryty blachą. Ołtarz główny ma formę klasycystyczną.

3. Kościół pw. Św. Trójcy w Połskach – zabytek, zbudowany w 1891 r. Pierwotnie świątynia była cerkwią

Kościół pw. NMP Królowej Polski w Kościeniewicach / The Church dedicated to the Blessed Virgin Mary Queen of Poland in Kościeniewicze

Kapliczka w Kościeniewicach / The Chapel in Kościeniewicze

Kapliczka przy kościele pw. Św. Trójcy w Połskach / The Chapel near the church dedicated to the Holy Trinity in Połski

Kościół pw. Św. Trójcy w Połskach / The Church dedicated to the Holy Trinity in Połski

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Piszczacu / The Church dedicated to the Exaltation of the Holy Cross in Piszczac

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Piszczacu / The Church dedicated to the Exaltation of the Holy Cross in Piszczac

prawosławną. W 1919 r. została przemianowana na katolicki kościół filialny należący do parafii w Tucznaj, a kilka lat później stała się własnością parafii neounickiej. W latach 1941–1947 świątynia ponownie znajdowała się w rękach wyznawców prawosławia, a potem przeszła na własność kościoła katolickiego i od 1973r. pełni funkcję kościoła parafialnego. Jest orientowana, posiada konstrukcję zrębową, trójczłonową z prostokątną dwuprzęsłową nawą. Strop ma płaski wsparty w nawie na czterech drewnianych filarach. Dach jest dwuspadowy, nad nawą czteropołaciowy, pokryty blachą z ośmioboczną wieżyczką, zwieńczoną krzyżem. Wewnątrz kościoła znajduje się ołtarz główny w stylu barkowym.

4. Murowana świątynia w Piszczacu – wzniesiona w 1870 roku. Zbudowana została jako cerkiew unicka, od 1875 r. – prawosławną, a po I wojnie światowej stała się rzymskokatolickim kościołem parafialnym pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego. W latach dwudziestych i trzy-

dziestych XX w. kościół przeszedł gruntowny remont i rozbudowę. Rozebrana została m.in. kopuła cerkiewna i wzniesiona wieża. Kościół zbudowany jest na planie krzyża z jedną nawą oraz dwiema prostokątnymi kaplicami. Posiada sklepienie kolebkowe, dach dwuspadowy z wieżą dwukondygnacyjną, zwieńczoną krzyżem.

5. Kaplica św. Anny na cmentarzu w Piszczacu – zabytek z początku XIX wieku. W opisie wizytacji piszczackiej cerkwi unickiej z 1812 r. zapisano: *W niewielkiej za miasteczkiem odległości kaplica pod tytułem św. Anny z drewna budowana, gontem pokryta, a na wierzchu krzyż żelazny.*

6. Cerkiew prawosławną pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Zahorowie – konsekrowana 1 sierpnia 1993 r. przez biskupa lubelsko-chełmskiego Abła.

7. Dworzec kolejowy w Chotyłowie – zabytek z 1867 r. w związku z otwarciem ostatniego odcinka Kolei Warszawsko-Terespolskiej (Biała Podlaska – Terespol). Budynek dworca gruntownie przebudowany został w latach 20. XX w.

Na zachód od niego usytuowany jest, wzniesiony w tym samym czasie, dom dróżnika.

8. Dwór murowany rodziny Komorowskich oraz park w Zalutyniu – założenie dworsko-ogrodowe z II poł. XIX w.

9. Dworek w Kościeniewiczach – założenie dworsko-ogrodowe Zagościńc z 1870 r. W okresie międzywojennym był własnością Marii Ługowskiej, obecnie obiekt jest własnością prywatną tej rodziny.

10. Cmentarz w Dobrynce – zabytek z czasów I wojny światowej. Spoczywają na nim żołnierze niemieccy i austriaccy, którzy zginęli w 1915 r.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Teren całej gminy Piszczac ma charakter średnio falistej równiny. Różnice wysokości względnej dochodzą do 20 m. Na obszarze gminy dominuje płasko równinny typ rzeźby terenu z niewielkim zróżnicowaniem wysokości. Obszary o morfologii płaskiej położone są na wysokościach bezwzględnych rzędu

Krzyż kamienny w Piszczacu / The stone cross in Piszczac

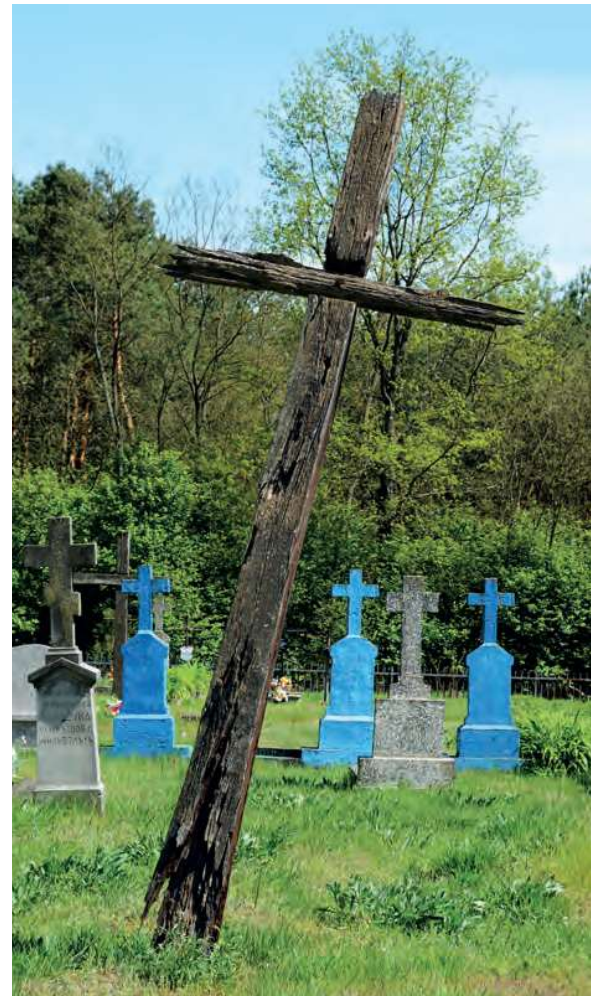
Kapliczka w Wyczólkach / The chapel in Wyczółki

Cmentarz w Choroszczyńce / The cemetery in Choroszczyńka

Dworzec kolejowy w Chotyłowie / The railway station in Chotyłów

Cmentarz w Zahorowie / The cemetery in Zahorów

140–146 m n.p.m., zaś obszary o morfologii falistej – na wysokościach bezwzględnych 145–156 m n.p.m. Budują je głównie piaski średnio i gruboziarniste, dodatkowo występuje niejednorodność litologiczna. Morena denną występuje głównie w południowej części gminy. Wzgórza moreny czołowej znajdują się w południowo-wschodniej części gminy – rejon Dobryńki. Obniżenia powypiskowe tworzą sieć odpływów powierzchniowych poprzez różnego rodzaju cieki. Stąd współczesne doliny rzeczne np. Lutnia, są zaadaptowanymi obniżeniami powypiskowymi.

Na terenie gminy Piszczac grunty orne zostały wytworzone z piasków i pyłów wodnego pochodzenia, dlatego też dominują gleby bielcowe i pseudobielcowe, rzadziej występują brunatne i czarne ziemie. Gleby chronione pochodzenia organicznego to głównie gleby torfowe i murszowo-torfowe, tworzące użytki zielone w dolinach rzecznych. Największe powierzchnie zajmują one w dolinach Lutni i Zielawy oraz ich dopływów.

Między poszczególnymi sołectwami widoczne są duże różnice

w jakości gleb. Największy udział gleb klasy III-IVb mają miejscowości: Połoski, Zahorów, Ortel Królewski Pierwszy, Ortel Królewski Drugi, Nowy Dwór. W pozostałych miejscowościach udział ten nie przekracza 50%. W sołectwach Janówka i Popiel grunty tych klas nie występują. Większość ziem orných gminy zaliczana jest do kompleksu żytniego słabego. Pozostałą część zajmują kompleksy: żytńi dobry i żytńi bardzo słaby, zbożowo-pastewny słaby, żytńi bardzo dobry oraz zbożowo-pastewny mocny. Użytki zielone zaliczane są do średnich i słabych.

Pod względem środowiskowym, obszar gminy należy do zlewni Bugu, jednego z czterech obszarów wyodrębnionych na obszarze województwa (zlewnie: San i Sanna, Wisła, Wieprz i Bug). Przez teren gminy Piszczaca przepływa pięć rzek: Zielawa, Werbła, Struga, Lutnia i Czapelka. Od strony zachodniej rzeka Zielawa przepływa przez Ortel Królewski Pierwszy, Ortel Królewski Drugi i wpada do rzeki Krzny, zaś od strony południowej rzeka Struga przepływa przez Wólkę Kościeniewicką, Wyczołki i wpływa do rzeki

Lutni. Natomiast od strony południowej rzeka Werbła przepływa przez Piszczac Kolonię oraz Dąbrowicę Małą i następnie wpada do rzeki Lutni. Rzeka Czapelka przepływa, od strony wschodniej gminy, przez miejscowość Zahorów i wpada do Bugu. Zaś rzeka Lutnia przepływa przez tereny gminy z północy na południe (miejscowości: Chotyłów, Piszczac, Kościeniewicze i Janówka) oraz wpływa do rzeki Zielawy.

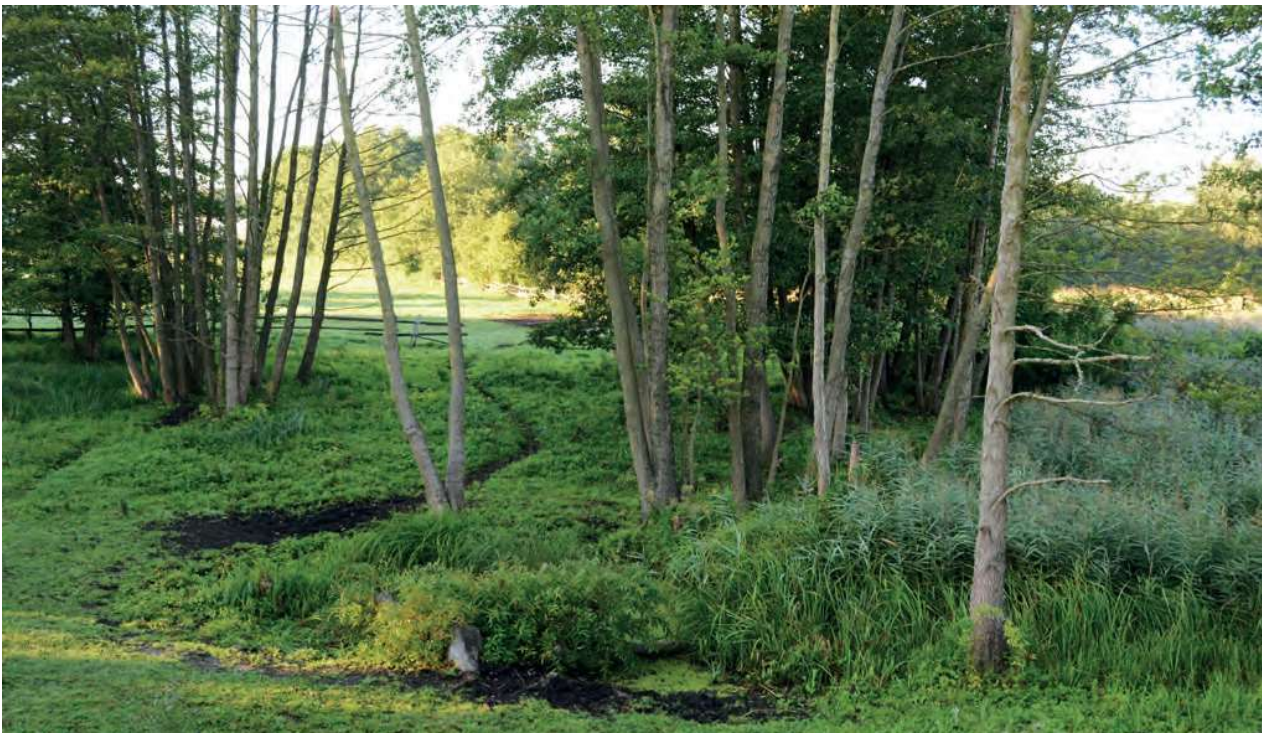
W granicach administracyjnych gminy lasy i zadrzewienia zajmują powierzchnię ok. 4 603 ha, co stanowi 27,06% powierzchni gminy. W strukturze gatunkowej drzewostanów lasów przeważa sosna i modrzew (65,8%), mniejszy udział ma dąb, jesion, klon i wiąz (15,3%). W zależności od warunków glebowych, klimatycznych i wodnych wytworzyły się różne typy siedliskowe lasów, w których dominuje bór świeży (14,6%) i bór mieszany świeży (16,4%), natomiast siedliska lasu mieszanego świeżego zajmują 21,7% i lasu świeżego 24,3%. Na terenie gminy Piszczac występują złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej (gliny i iły).

Chotyłów

Chotyłów – odlewnia żeliwa – ostatni odlew / Chotyłów – the iron foundry – the last casting

Agroturystyka Przystanek Chotyłów / Przystanek Chotyłów – agritourism facility

Agroturystyka Przystanek Chotyłów / Przystanek Chotyłów – agritourism facility

Atrakcje turystyczne:

1. Łowisko *Kubiki* w Chotyłowie – dawniej funkcjonujące jako kąpielisko. Dla miłośników wędkowania akwen dostępny jest przez cały rok. Dozwolone jest łowienie każdą metodą wędkarską od spławika aż po spinning.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Agroturystyka *Srokate Ranczo*
ul. Kodeńska 47A
21-530 Piszczac
tel. 513 947 493
kontakt@srokate.pl
www.srokate.pl

2. Przystanek Chotyłów
Chotyłów, ul. Wierzbowa 20
21-530 Piszczac
tel. 609 373 733
przystanekchotylow@gmail.com

Kubiki w Chotyłowie / *Kubiki* in Chotyłów

Piękno przyrody w Piszczacu / The beauty of nature in Piszczac

GMINA ROKITNO

I. POŁOŻENIE

Gmina Rokitno położona jest w województwie lubelskim, w północno-wschodniej części powiatu bialskiego. Od wschodu graniczy z gminą Terespol, od południowo-wschodu z gminą Zalesie, od północno-zachodu z gminą Janów Podlaski, a od południowo-zachodu z gminą Biała Podlaska. Północno-wschodnią, naturalną granicę z Białorusią stanowi rzeka Bug. Powierzchnia gminy wynosi 140,8 km². Gmina podzielona jest na 17 sołectw: Cieleśnica, Cieleśnica-Pałac, Derło, Hołodnica, Klonownica Duża, Kołczyn, Kolonia Kołczyn, Lipnica, Michałki, Kolonia Michałki, Olszyn, Pokinianka, Pratulín, Rokitno, Kolonia Rokitno, Zaczopki i Kolonia Zaczopki.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

- Sanktuarium Błogosławionych Męczenników Podlaskich w Pratulinie** – powstałe przy parafii św. Piotra i Pawła. Rozbudowane o Muzeum Męczenników Podlaskich, które mieści się w translokowanym kościele pw. Św. Trójcy z miejscowości Stanin. Obiektem kultu w Sanktuarium są relikwie błogosławionych męczenników zamordowanych w 1874 r. Sanktuarium położone jest w dolinie rzeki Bug, co pozwala na połączenie ruchu pielgrzymkowego z krajoznawczym, a także z pobytami wypoczynkowymi lub uprawianiem specjalistycznej turystyki aktywnej, ale również sprzyja głębokiemu odbiorowi i przeżywaniu treści religijnych i kulturowych. Przy Sanktuarium powstał Dom Pielgrzymia im. Jana i Dory Fedoruk.
- Rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Jana Apostoła**

Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Pratulinie / The Church dedicated to St. Peter and Paul in Pratulín

Droga krzyżowa w Pratulinie / The Way of the Cross in Pratulín

Dom Pielgrzymia w Pratulinie / The Pilgrim's House in Pratulín

i Ewangelisty w Klonownicy Dużej – zabytek. Unicką cerkiew ufundował w 1705 r. Karol Stanisław Radziwiłł. Na jej miejscu w latach 1845–1851 powstała nowa świątynia tego samego wyznania. W skutek likwidacji unickiej diecezji chełmskiej obiekt przeszedł na własność Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego i był użytkowany przez jego parafię do 1919 r., gdy nastąpiła jego rewindykacja na rzecz Kościoła Rzymskokatolickiego. W 1921 r. w Klonownicy Dużej erygowano parafię łacińską, a wnętrze obiektu sakralnego przekształcono, by dostosować je do wymogów liturgii w nowym

obrzędku. Kościół reprezentuje styl neogotycki z akcentami stylu mauretańskiego. Ołtarz główny i dwa boczne powstały po 1921 r. w stylu neoklasycystycznym. W kościele znajdują się również zabytkowe ornaty oraz obrazy z XVIII wieku i z przełomu XIX i XX stulecia.

3. Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty w Klonownicy Dużej – jej powstanie datowane jest na drugą połowę XIX wieku.

4. Cmentarz unicki w Klonownicy Dużej – zabytek. Cmentarz unicki, później prawosławny. Położony na południowym-zachodzie od wsi. Datowany jest na około 1840 r.

5. Cmentarz rzymskokatolicki w Klonownicy Dużej – położony na południowo-wschodnim skraju wsi. Powstał w latach trzydziestych XX wieku.

6. Cmentarz rzymskokatolicki w Kołczynie – dawniej unicki, prawosławny. Datowany na połowę XIX wieku.

7. Kaplica cmentarna pw. św. Anny w Kołczynie – zabytek. Drewniana kaplica z drugiej połowy XIX wieku, usytuowana w północnej części wsi.

8. Cmentarz prawosławny w Olszynie – dawniej rzymskokatolicki. Powstał w pierwszej połowie XIX wieku.

Pratulin – cmentarz unicki z krzyżem pokutnym, kamiennym z XIV w. / Pratulin – the Uniate cemetery with the stone penitential cross from the 14th century

Olszyn – cmentarz niemiecki z I wojny światowej / Olszyn – the German cemetery from World War I

Olszyn – cmentarz niemiecki z I wojny światowej / Olszyn – the German cemetery from World War I

9. **Kościół Parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Pratulinie** – zabytek. Murowana świątynia w stylu neoklasycystycznym, wzniesiona w 1838 r. W 1875 r. władze rosyjskie zamieniły kościół na cerkiew. W kościele znajdują się organy 7-głosowe wykonane w 1949 r. oraz obraz Matki Bożej Unickiej *Nadziei Jedności*.
10. **Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. św. Piotra i Pawła w Pratulinie** – zabytek. Znajduje się przy północnej elewacji kościoła. Powstała w 1838 r.
11. **Dawny kościół parafialny pw. Św. Trójcy w Pratulinie** – zabytek. Kościół zbudowany w miejscowości Stanin w 1756 r. W latach 2009–2012 został przeniesiony do Pratulina i gruntownie wyremontowany. Dawniej na miejscu kościoła znajdowała się cerkiew rozebrana przez władze carskie w 1886 r. Obecnie w kościele mieści się ośrodek dokumentacji i muzeum Męczenników Podlaskich.
12. **Cmentarz unicki z krzyżem kamiennym z XIX w. w Pratulinie** – zabytek. Położony wśród pól, w zachodniej części wsi. Miejsce pierwotnego pochówku w 1874 r. trzynastu unitów, Męczenników Podlaskich.
13. **Cmentarz rzymskokatolicki w Pratulinie** – część przykościelna powstała około 1830r., a część właściwa około 1850 r.
14. **Kaplica grobowa w Pratulinie** – zbudowana w 1870 r. przez rodzinę Wierusz-Kowalskich jako grobowiec-kaplica. Położona w północnej części cmentarza parafialnego.
15. **Kapliczka św. Jana Nepomucena w Pratulinie** – kapliczka znajdująca się w ogrodzeniu cmentarza rzymskokatolickiego. Powstała w XVIII wieku.
16. **Kopiec ziemny w Pratulinie** – mogiła zbiorowa żołnierzy polskich z 1920 r. Położony na cmentarzu parafialnym.

Rokitno – kościół pw. Trójcy Świętej / Rokitno – the Church dedicated to the Holy Trinity

Pratulin – kościół pw. Św. Trójcy / Pratulin – the Church dedicated to the Holy Trinity

17. **Mogiła zbiorowa w Pratulinie** – mogiła żołnierzy Armii Czerwonej z 1944 r. Położona na terenie cmentarza parafialnego.
18. **Cmentarz wojenny niemiecko-rosyjski w Zaczopkach** – zabytek. Datowany jest na 1915 r. – okres pierwszej wojny światowej. Położony na północ od wsi, przy dro-

dze Janów Podlaski – Terespol.

19. **Cmentarz wojenny w lesie Serwin koło Rokitna** – zabytek. Niemiecki cmentarz z okresu pierwszej wojny światowej. Położony na zachód od wsi, w lesie przy skrzyżowaniu dróg.
20. **Cmentarz rzymskokatolicki, prawosławny w Rokitnie** – położony

Zaczopki – cmentarz wojenny niemiecko-rosyjski z czasów I wojny światowej / Zaczopki – the German-Russian war cemetery from World War I

Kołczyn – krzyż prawosławny / Kołczyn – the Orthodox cross

Kołczyn – kaplica cmentarna pw. św. Anny, XIX w. / Kołczyn – the cemetery chapel dedicated to St. Anna, 19th century

Kołczyn – krzyż / Kołczyn – the cross

w południowo-wschodniej części wsi, na skraju lasu. Powstał pod koniec XIX wieku.

21. Rzymskokatolicki kościół parafialny pw. Trójcy Świętej w Rokitnie – zabytek. Pierwszą cerkiew pw. Trójcy Świętej wybudowano ok. 1680 r. Parafia erygowana w 1699 r. Drugą, obecną, wybudowano w latach 1852–1857. Wówczas rozebrano starą cerkiew. Wskutek likwidacji unickiej diecezji chełmskiej parafia przeszła do Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. W 1918 r. obiekt został zrewindykowany na rzecz Kościoła katolickiego, zaś rok później stał się kościołem parafialnym. Wystrój wnętrza kościoła

pochodzi w większości z okresu, gdy budynek użytkowali katolicy obrządku łacińskiego.

22. Grota Matki Bożej przy kościele parafialnym w Rokitnie – kamienna, datowana na okres XIX/XX wieku.

23 Przykościelny cmentarz rzymskokatolicki w Rokitnie – pochodzi z XVIII wieku.

24. Kapliczka przydrożna w Rokitnie – znajduje się po przeciwnej stronie kościoła. Powstała w XVIII wieku.

25. Drewniany krzyż w uroczysku Alwus – stoi przy leśnej drodze w środku grupy drzew. Pochodzi z 1906 r.

Cieleśnica – kapliczka / Cieleśnica – the chapel

Cieleśnica – kościół / Cieleśnica – the church

26. Kapliczka przydrożna w Cieleśnicy – położona w lesie, w zachodniej części wsi. Powstała w 1906 r.

27. Cmentarz w Michałkach – wojenny (niemiecki) z okresu pierwszej wojny światowej. Powstał w pierwszej połowie XIX wieku.

28. Cmentarz w miejscowości Kolonia Rokitno – wojenny (rosyjski) z okresu pierwszej wojny światowej. Datowany na 1915 r. Położony na polu ornym, na wschód od drogi, w okolicy samotnie stojącego drzewa.

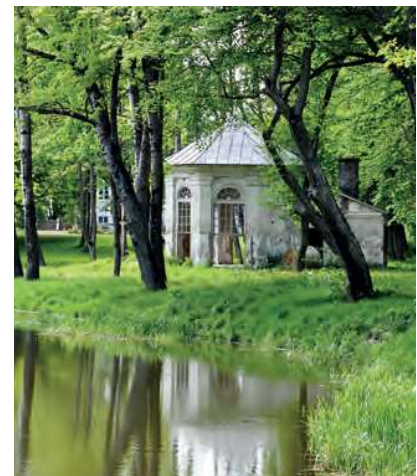
29. Cmentarz w Lipnicy – wojenny, prawosławny z pierwszej wojny światowej. Miejsce pochówku kozaków, którzy zginęli podczas potyczki.

30. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem w Cieleśnicy-Pałac – zabytek. Założenie powstało w pierwszej połowie XIX wieku na miejscu dawnego folwarku. Zostało częściowo przekształcone w latach 70. i 80. XIX wieku. Ponownie przekształcone i poszerzone w latach 1921–1939. W jego skład wchodzi pałac i oranżeria otoczone parkiem. W parku są zachowane okazy starodrzewu (jesiony, czarne sosny, dęby) i akcyjowa aleja dojazdowa. Po południowej stronie parku usytuowany jest dawny zespół folwarczny, z zachowaną m.in. gorzelnią z XIX wieku i spichlerzem z początku XX wieku.

31. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Cieleśnicy-Pałac – zabytek. Podczas pierwszej wojny światowej został zniszczony pożarem, następnie w latach 1921–1928 wyremontowany, częściowo przebudowany. W 1944 r. majątek został upaństwowiony – ziemię przejął PGR, w pałacu urządzono Dom Pracy Twórczej, a następnie ośrodek zdrowia i przedszkole. Po opuszczeniu przez te placówki pałac pozostawał nieużytkowany do 2004 r. Po odzyskaniu przez spadkobierców, został sprzedany prywatnemu właścicielowi. W latach 2011–2013 poddany kompleksowemu remontowi i rewaloryzacji. Obecnie mieści się w nim hotel.

Cieleśnica – pałac / Cieleśnica – the palace

Cieleśnica – oranżeria / Cieleśnica – the orangery

32. Oranżeria w zespole pałacowo-parkowym w Cieleśnicy-Pałac – zbudowana w stylu klasycystycznym.

33. Park w zespole pałacowo-folwarcznym – zabytek. Datowany na XIX wiek.

34. Budynek dawnej szkoły podstawowej w Cieleśnicy-Pałac – wybudowany w latach 70. XIX wieku. Rozbudowany w latach 20. XX wieku.

35. Budynki wchodzące w skład zespołu pałacowo-parkowego w Cieleśnicy-Pałac – stróżówka z ok. 1929 r., gruntownie przebudowana pod koniec lat 60. XX wieku. Stodoły i obory wzniesione w latach 20. XX wieku. Czworak wybudowany w latach 1929–1930. Ośmiorak wybudowany w 1878 r. dla pracowników gorzelnii. Spichlerz z drugiej połowy XIX wieku. Gorzelnia z ok. 1875 r. Magazyn winiarni wybudowany po 1878 r. jako zaplecze magazynowe gorzelnii.

36. Pozostałości założenia dworsko-ogrodowego w Derle – zespół zachowany szczątkowo. Zachowane nieliczne nasadzenia z przełomu XIX/XX wieku, zdewastowane tarasy i wyschłe sadzawki.

37. Pozostałości zespołu dworskiego w Michałkach – zespół zachowany

Derło – architektura drewniana / Derło – the wooden architecture

Kołczyn – zabudowa wiejska / Kołczyn – rural buildings

Olszyn – zabudowa wiejska / Olszyn – rural buildings

Zaczopki – stara szkoła / Zaczopki – the old school

Lipnica – studnia i ziemianka / Lipnica – the well and the dugout

Pratulin – rzeka Bug / Pratulin – the Bug river

Pratulin

Derło – wiejska droga / Derło – a country road

Kolczyn – pejzaż / Kolczyn – the landscape

Zaczopki – wiosenne kaczęce / Zaczopki – spring marsh marigolds

szczątkowo, pochodzi z XIX wieku. Na prostokątnym terenie pozostała jedynie stajnia oraz nieliczne drzewa i krzewy.

38. Pozostałości założenia dworsko-ogrodowego w Pokiniance – zespół zachowany szczątkowo z nielicznymi nasadzeniami pochodzącymi z przełomu XIX/XX wieku.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Gmina Rokitno położona jest na wschodnim skraju Nizy Środkowoeuropejskiego, we wschodniej części Podprovincji Niziny Środkowopolskiej, w Makroregionie Nizina Południowopodlaska. Niemal cały obszar gminy znajduje się w granicach mezoregionu Równina Łukowska, jedynie fragment nadbużański wchodzi w skład mezoregionu Podlaski Przełom Bugu. Gmina Rokitno jest podzielona na 17 obrębów geodezyjnych i ma charakter średnio falistej równiny. Swoją wyjątkowość obszar ten zawdzięcza pradolinie z nieuregulowaną rzeką Bug, rozległym terenem zalewowym łąk i torfowisk dolinnych, będących ostoją ptaków oraz miejscem występowania roślinności o charakterze naturalnym i półnaturalnym.

Szatę roślinną gminy Rokitno determinuje dolina Bugu oraz położone przy południowych i wschodnich granicach duże kompleksy leśne. Dolina Bugu to północna granica gminy i miejsce występowania ginących w skali Europy nadrzecznych łągów wierzbowo-topolowych. Ich najładniejsze, najlepiej zachowane płyty występują w okolicach Derła i Pratulina. Szczególnie okazałe są stare dęby, pod których okapem wczesną wiosną zakwitają rzadkie i chronione rośliny. Rezerwat Łęg Dębowy jest ostoją wielu gatunków zwierząt, głównie ptaków.

W granicach gminy znajdują się obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów ustawy o ochronie

przyrody, w grupie której wymienia się:

- obszary włączone do Europejskiej Sieci Ekologicznej *Natura 2000* – Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków *Dolina Dolnego Bugu* PLB140001 oraz Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Ostoja Nadbużańska PLH 140011,
- Park Krajobrazowy *Podlaski Przełom Bugu* wraz z otuliną – w skład Parku Krajobrazowego i otuliny wchodzi 33% powierzchni gminy, tj. 4638 ha rozległych terenów zalewowych łąk i torfowisk dolinnych, będących ostoją ptaków oraz miejscem występowania roślinności o charakterze naturalnym,
- pomniki przyrody – na obszarze gminy Rokitno ustanowiono 37 pomników przyrody ożywionej, są to drzewa, które muszą być chronione ze względu na swój rozmiar i wiek, a także 4 pomniki przyrody nieożywionej – głazy narzutowe,
- użytki ekologiczne.

Dominującą cechą gminy jest jej rolniczy charakter. Umiarkowany klimat kontynentalny, położenie na terenie nizinnym wyróżniającym się czystymi wodami, nie zdegradowanymi lasami i dobrymi glebami to, oprócz rolnictwa, podstawowe atuty gminy Rokitno.

Szlaki turystyczne na terenie gminy:

1. Nadbużański Szlak Przyjaźni – pieszy szlak, który rozpoczyna się w miejscowości Kózki w województwie mazowieckim, a kończy w Hrubieszowie w województwie lubelskim. W gminie Rokitno przebiega przez Derło, Zaczopki i Pratulina.
2. Nadbużański Szlak Rowerowy – Szlak pozwala poznać nadbużańską przyrodę, krajobraz, miejsca toczonych tu w przeszłości bitew oraz owiane legendami zabytki i pamiątki przeszłości. W gminie Rokitno przebiega przez Derło, Zaczopki i Pratulina.
3. Wschodni Szlak Rowerowy *Green Velo* – przebiega przez obszar

pięciu województw leżących we wschodniej części kraju. Natomiast w gminie Rokitno prowadzi przez Derło, Zaczopki i Pratulina.

4. Szlak Kajakowy po rzece Bug – spływ można zacząć w Białej Podlaskiej, skąd Krzną można dopłynąć do Nepli, gdzie za wsią, pięknie meandrując przez Rezerwat Szwajcaria Podlaska, rzeka wpada do Bugu. Spływ można też rozpocząć w Roskoszy rzeczką Klukówką do Krzyny i dalej do Bugu. Przez gminę Rokitno kajakarze przepływają przez Pratulina oraz obok wsi Zaczopki i Derło, gdzie warto przyjrzeć się terasom zalewowym.

IV. MIEJSCA NOCLEGOWE I OBIEKTY GASTRONOMICZNE:

1. Dom Pielgrzyma im. Jana i Dory Fedoruk w Pratulinie Pratulina 20
21-504 Rokitno
tel. 572 838 623
repcja@dompratulin.pl
www.dompratulin.pl
2. Pałac w Cieleśnicy-Pałac Cieleśnica-Pałac 22
21-504 Rokitno
tel. 887 777 667
repcja@cielesnica.com
www.cielesnica.com
3. Pensjonat *Dolina Bugu* w Rokitnie Rokitno 39
21-504 Rokitno
tel. 666 863 582
kontakt@pensjonatdolinabugu.pl
www.pensjonatdolinabugu.pl

Pratulina – agroturystyka / Pratulina – the agritourism facility

GMINA ROSSOSZ

I. POŁOŻENIE

Gmina Rossosz położona jest w południowo-zachodniej części powiatu bialskiego i zajmuje obszar ok. 76 km². Podstawowym źródłem utrzymania mieszkańców gminy jest rolnictwo. Użytki rolne zajmują 5 148 ha, tj. 67,31% powierzchni gminy.

Najwcześniejsze ślady osadnictwa na terenie gminy Rossosz pochodzą z IV w. p.n.e., późniejsze z okresu rzymskiego z około IV w.n.e. Pierwsze wzmianki w źródłach historycznych pochodzą z połowy XVI w. W 1561 roku, uzyskując akceptację Zygmunta Augusta, Rossosz otrzymał prawo magdeburskie ze wszystkimi

Malowniczy krajobraz w Dolinie Zielawy / The picturesque landscape in the Zielawa Valley

Malowniczy krajobraz w Dolinie Zielawy / The picturesque landscape in the Zielawa Valley

Miejsce pamięci / The place of memory

Pomnik upamiętniający ofiary wojny polsko-bolszewickiej / The monument commemorating the victims of the Polish-Bolshevik war

Miejsce upamiętniające Szkołę Podchorążych Batalionów Chłopskich / The place commemorating the Peasant Battalion Cadet School

Pomnik ku czci ofiar II wojny światowej / The monument in honor of the victims of World War II

wolnościami z tego wynikającymi. Miasto rozwijało się dzięki położeniu na szlaku handlowym, prowadzącym z Korony na Litwę.

17 listopada 1863 r. doszło tu do zwycięskiej bitwy powstańców styczniowych pod dowództwem Karola Krasieńskiego nad wojskami rosyjskim. W walkach zginęło 13 powstańców i 65 Rosjan. Zbiorowa mogiła poległych znajduje się na starym cmentarzu w Rossoszu.

Warto podkreślić, że Rossosz był silnym ośrodkiem działalności Batalionów Chłopskich. To tu, w okolicach Rossosza, w 1944 r. powstała i działała leśna Szkoła Podchorążych Batalionów Chłopskich, której założycielem i pierwszym komendantem był Stefan Skoczylas. Jego imię nosi Szkoła Podstawowa w Rossoszu.

W 1973 r. Rossosz włączono do gminy Łomazy. Po wielu latach starań mieszkańców 1 stycznia 1984 r. ponownie utworzono gminę Rossosz.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Na terenie gminy Rossosz znajdują się 3 obiekty zaliczane do zabytków, ujęte w *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*, wydanym przez Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk.

Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika to obiekt drewniany o konstrukcji zrębowej, oszalowany, na kamiennej podmurówce. Bez wyraźnych cech

Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika / The Church dedicated to St. Stanisław the Bishop and the Martyr

Ołtarz główny kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika / The main altar of the Church dedicated to St. Stanisław the Bishop and the Martyr

stylowych, pseudobazylikowy, o trójnawowym trójprzęsłowym korpusie, z prostokątną, nieco węższą kruchtą z kwadratową wieżą i wydzielonym, prostokątnym prezbiterium, z przylegającymi zakrystią i składzikiem. Ołtarze – neobarokowe z ok. 1908 r., wyszły spod ręki Józefa Kulickiego: w głównym znajdują się rzeźby św. Stanisława i Wojciecha, zaś boczne udekorowano obrazami Matki Boskiej Częstochowskiej i Najświętszego Serca Jezusa. W kościele znajdują się wartościowe organy z 1913 r., warszawskiej firmy Leopold Hartman.

Drugim obiektem jest **murowana kapliczka z 1849 r.**, wewnątrz której znajdujemy żeliwną figurkę św. Jana Nepomucena z II połowy XIX w. Nieopodal, w 1928 roku wzniesiono obelisk upamiętniający 10-lecie odzyskania niepodległości. Uwagę zwraca także pomnik poświęcony pamięci poległych podczas II wojny światowej mieszkańców Rossosza i okolic, ludności wyznania mojżeszowego oraz aktywnie działającym

w okolicznych lasach oddziałom Batalionów Chłopskich.

Na dawnym cmentarzu prawosławnym wzniesiono **nagrobek zmarłej w 1900 roku Anny Onufriewny Maksymowiczowej**, żony zarządcy tutejszych dóbr. Późnoklasycystyczny, w formie obelisku z wieńcem kwiatów i krzyżem, na którego cokole znajduje się jeszcze częściowo czytelna sygnatura, być może warszawskiego zakładu rzeźbiarsko-kamieniarskiego Józefa Norblina i Stefana Bartmańskiego. Ów cmentarz funkcjonował w XIX wieku, dziś jedynym jego świadkiem jest właśnie zabytkowy nagrobek.

Miłośników historii przyciąga zapewne drugi z **zabytkowych cmentarzy, unicki**, funkcjonujący tu w latach 1840–1913. Obecnie na terenie cmentarza znajduje się kilka nadszarpiętych czasem nagrobków oraz krzyży. Znajduje się na nim zbiorowa mogiła 14. nieznanymi żołnierzy. Na cokole centralnym umieszczono pomnik z granitu, zaś na krzy-

żu w środku wieńca laurowego, wykonanego z metalu, umieszczono napis: *1863/64 mogiła 14 powstańców poległych za wolność narodu.*

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Wijące się malowniczymi zakolami rzeki Zielawa i Muława oraz rozległe okoliczne łąki i lasy to najbardziej wyraziste i atrakcyjne elementy gminy Rossosz, która leży w południowej części powiatu białskiego. Geograficznie jest to środkowo – zachodnia części Polesia Zachodniego. Takie ukształtowanie terenu stwarza doskonałe warunki do całorocznego wypoczynku i obcowania z przyrodą. Jak w wielu gminach położonych nad Zielawą, tak i tu jest ona wykorzystywana jest do spływów kajakowych.

Uwagę przykuwa liczne występowanie mniszka lekarskiego, który równocześnie jest symbolem przynależności gminy Rossosz do partnerstwa pięciu gmin **Doliny Zielawy**.

Kapliczka z żeliwną figurką św. Jana Nepomucena, II poł. XIX w. / The chapel with the cast iron figurine of St. Jan Napomucen, second half 19th century

Rossosz – kapliczka przydrożna / Rossosz – the roadside chapel

Upamiętnienie 10. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości / The commemoration of the 10th anniversary of regaining independence by Poland

Nagrobek na cmentarzu unicko-katolickim / The tombstone at the Uniate-Catholic cemetery

Nagrobek Anny Onufriewny Maksymowiczowej /
The gravestone of Anna Onufriewna
Maksymowiczowa

Napis na nagrobku Anny Onufriewny Maksymowiczowej / The inscription on the gravestone
of Anna Onufriewna Maksymowiczowa

Rossosz – pejzaż / Rossosz – the landscape

Plaski, równinny teren sprzyja również turystyce pieszej i rowkowej. Rozbudowana baza agroturystyczna oraz możliwość odbycia konnych przejażdżek stanowi kolejny atut turystyczny okolic Rossosza. Trasy przejazdowe między pobliskimi lasami i po bezkresnych polach to fantastyczna przygoda z wieloma ekscytującymi wrażeniami i widokami. Każdy, kto zdecyduje się odwiedzić okolice Rossosza, szybko się przekona, że odznaczają się one wyjątkowym urokiem.

Aktywnemu wypoczynekowi sprzyja rzeka Zielawa, która jest wykorzystywana do spływów kajakowych.

IV. MIEJSCA NOCLEGOWE I OBIEKTY GASTRONOMICZNE

1. *Stajnia Bogdanówka,
Horse Heaven, Agroturystyka*
Bogdanówka
Kozanówka 13
21-533 Rossosz
tel. 884 010 104 (Stajnia)
tel. 575 404 651 (Agroturystyka)

2. *Gospodarstwo Agroturystyczne
Zakątek w Szeleście*
ul. Szelest 13a
21-533 Rossosz
tel. 608 618 005, 833 784 297
przed.ania@interia.pl
www.wczasyszelest.pl

3. *Agroturystyka Rossa*
Zakątek w Szeleście
ul. Szelest 13a
21-533 Rossosz
tel. 608 618 005, 833 784 297
przed.ania@interia.pl
www.wczasyszelest.pl

Baza gastronomiczna

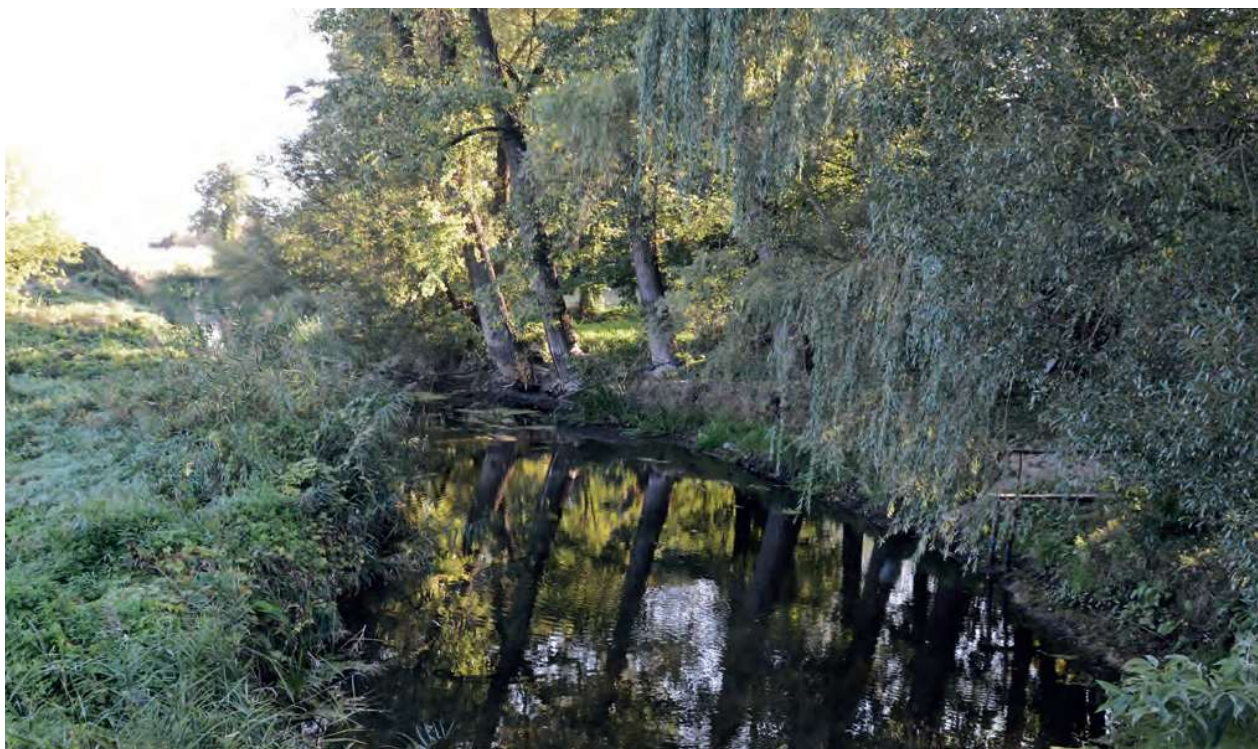
1. *Agroturystyka Rossa*
ul. Szelest 35
21-533 Rossosz
tel. 602 261 798
rossa.szelest@gmail.com
www.rossaszelest.pl

Rossosz – Szelest

Rossosz – piękno przyrody / Rossosz – the beauty of nature

Urokliwe miejsca zachęcają do spacerów / Charming places encourage walking

Piękno krajobrazu / Beauty of the landscape

Wyka ptasia / Bird vetch

GMINA SŁAWATYCZE

Jableczna – rzeka Bug / Jableczna – the Bug river

I. POŁOŻENIE

Gmina Sławatycze graniczy z gminami Kodeń i Tuczną, leżącymi w tym samym powiecie, oraz gminą Hanna leżącą w powiecie włodawskim. Powierzchnia gminy wynosi 7 171 ha.

W jej skład wchodzi 13 miejscowości. Wschodnią krawędź gminy stanowi graniczna rzeka Bug. W latach 90. wybudowano tu przejście graniczne z Białorusią. W Sławatyczach krzyżują się drogi nr 63: Radzyń Podlaski – Sławatycze z drogą nr 698: Włodawa – Terespol.

Piękno nadbużańskiego krajobrazu / The beauty of the Bug River's landscape

Klasztor św. Onufrego w Jabłecznej / The Monastery of St. Onufry in Jabłeczna

Wnętrze klasztoru św. Onufrego w Jabłecznej / The interior of the monastery of St. Onufry in Jabłeczna

Ciekawa jest etymologia nazwy Sławatycze. Istnieją trzy hipotezy: pierwsza mówi o dużej ilości słowików, znajdujących się w okolicy. Z tego powodu używano nazwy *Sołwiatycze*, które ewolucja językowa zamieniła na Sławatycze. Inne źródła łączą nazwę miejscowości z bohaterскими czynami i związaną z tym *sławą* mieszkańców. Trzecia wersja, najciekawsza, mówi o władcy, który po długim pościgu za wrogiem, odniósł tutaj wspaniałe zwycięstwo, postawił tam swój znak, mówiąc: *tu swoją sławę tyczę*. Językoznawcy zaś wywodzą nazwę od wschodniosłowiańskiego imienia *Sławat* bądź *Sławatycz*.

Pomnik przyrody w Jabłecznej / The natural monument in Jabłeczna

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Męski Klasztor Prawosławny w Jabłecznej – istniał już w XV wieku. Dowodzą tego wzmianki m.in. w ewangelii z 1498 roku stworzonej specjalnie dla klasztoru. W XIX wieku zbudowano nową cerkiew św. Onufrego, istniejącą do dzisiaj. Powstała na planie greckiego krzyża. Do jej największych skarbów należą dwie ikony: ikona św. Onufrego i cudowna ikona Bogurodzicy w srebrnej sukience. Na dziedziniec cerkiewny prowadzi brama – dzwonnica z XIX wieku. Obok cerkwi znajduje się budynek klasztorny i cmentarz.

Na uwagę zasługują również: drewniany dom z początku XX wieku, zbudowany w stylu rosyjskim, a także bramy z początku XX wieku, prowadzące na dziedziniec. Poza murami klasztoru znajdują się drewniane kapliczki z lat 1905 – 1908 oraz zespół zabytkowych pomnikowych dębów.

W Jabłecznej jest również drewniana **cerkiew unicka z 1750 roku**. W II połowie XIX wieku została zmieniona na świątynię prawosławną, ponownie stała się kościołem katolickim po I wojnie światowej.

W Krzywowólce znajdziemy **współczesną kaplicę**, której budowę ukończono w 1984 roku. Na uwagę

zasługują tam: ołtarz, obraz patronki Kaplicy Matki Boskiej Siewnej, rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego, kropielnica i stacje Drogi Krzyżowej, pochodzące z kościoła w Domaczewie na Białorusi.

W centrum Sławatycz znajdują się dwie świątynie: **neorenesansowy kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej** z początku XX wieku oraz **cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Bożej**, w stylu rosyjsko-bizantyjskim. Pierwsza z nich kryje we wnętrzach fragmenty wcześniejszego XVIII-wiecznego kościoła, ufundowanego przez Michała Kazimierza Radziwiłła. Na uwagę zasługują znajdujące

Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Sławatyczach / The Church dedicated to Our Lady of the Rosary in Sławatycze

Cmentarz żydowski w Sławatyczach / The Jewish cemetery in Sławatycze

Cerkiew prawosławna pw. Wniebowstąpienia NMP / The Orthodox church of the Ascension of the Blessed Virgin Mary

się w ołtarzu głównym XVII-wieczne obrazy: obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem w barokowej sukience i znajdujący się w zasuwie barokowy obraz św. Michała. W bocznym ołtarzu wartościowy obraz Cudu św. Walentego z XVIII wieku. Zachowały się także XVIII-wieczne ornaty. Cerkiew natomiast wyróżniają piękne kopuły, a także jej położenie na tzw. Górze Głodowej. Wewnątrz budowli mieszczą się późnobarokowe, unickie ferytrony oraz ikony z XVIII i XIX wieku. Godny uwagi jest też krzyż procesyjny.

Przy ulicy Polnej zachował się kirkut, na którym grzebano pomordowanych w czasie II wojny światowej Żydów, uporządkowany przy współpracy z Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, także dzięki wsparciu Żydów pochodzących ze Sławatycz.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Krajobraz terenu gminy Sławatycze ma charakter rolniczo-łąkowo-lesny, wynikający z form użytkowania ziemi. Elementem najbardziej różnicującym krajobraz jest szata roślinna, dolina Bugu oraz sieć osadnicza. We wschodniej części Gminy odznacza się dolina Bugu, która miejscami ma strome zbocza. Ze względu na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe ustanowiono na terenie gminy Sławatycze obszary chronione. Najwartościowsze pod tym względem tereny zostały objęte ochroną w formie Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, utworzonego w 1990 roku. W gminie Sławatycze zajmuje on powierzchnię 2362 ha, co stanowi 32,8% powierzchni gminy. Obszar chroniony

obejmuje teren przyległy do Bugu, od zachodu granica przebiega drogą krajową Terespol – Włodawa.

Gmina charakteryzuje się stosunkowo niską lesistością na poziomie około 7,7%. Typowym zbiorowiskiem roślinnym na terenie gminy w dorzeczu rzeki Bug są łągi wierzbowe. W okolicach Jablecznej i Sławatycz najliczniej występują starorzecza Bugu porośnięte roślinnością wodną i szuwarową.

Niewątpliwą i wyjątkową atrakcją Gminy są *Brodacze*. Są to postaci, działające zarówno w sferze sacrum, jak i profanum. Noszą strój, którego elementy mają ważne znaczenie symboliczne. W postaci *Brodacza* wcielają się młodzi mężczyźni – kawalerowie. Poprzez magiczną zasadę podobieństwa (podobne przyciąga podobne), mają oni przyciągnąć siłę,

Starorzecze rzeki Bug w Jabłecznej / The oxbow lake of the Bug River in Jabłeczna

Brodacze / Bearded men

Brodacze / Bearded men

zdrowie i witalność, która będzie odczuwana przez mieszkańców Sławatycz w nadchodzącym nowym roku. Taka postać kołédnika spełnia również funkcje zalotne, ponieważ są to kawalerowie, w trakcie kołédowania zaczepiający panny. Strój *Brodacza* składa się z maski, czapy, brody, odwróconego na wierzch kożucha, słomianych butów i powróseł. Jest

wykonywany własnoręcznie przez mieszkańców Sławatycz. Strój zaczyna się przygotowywać i zwykle wraz z początkiem adwentu, a wybory najpiękniejszego Brodacza odbywają się między świętami Bożego Narodzenia i Nowym Rokiem.

Mucharyniec to miejsce położone w lesie na południe od Krzywówki. Owiane legendami ze względu

tajemniczy leśny krąg widoczny na zdjęciach satelitarnych. Wokół niego znajdują się trzęsawiska pozbawione drzew. W porze deszczowej trudno się tam dostać ze względu na grząski, podmokły teren, chaszcze i brak wyraźnej ścieżki. Rzadko odwiedzane przez ludzi, jest ostoją zwierząt, które czują się tam wręcz wyśmienicie – wszędzie zaobserwować można

Zabudowa drewniana w Mościcach Dolnych / Wooden buildings in Mościce Dolne

Zabudowa drewniana w Mościcach Dolnych / Wooden buildings in Mościce Dolne

ślady ich bytności. Według opowieści najstarszych mieszkańców miała tam stać cerkiew, która zapadała się pod ziemię. To miejsce magiczne, trudno dostępne, z niesamowitą i intrygującą atmosferą.

Nadbużański szlak rowerowy pozwala poznać przyrodę, krajobraz, miejsca toczonych tu w przeszłości bitew oraz owiane legendami zabytki i pamiątki przeszłości. Na obszarach tych, które przez stulecia były terenami pogranicza, wytworzyła się mozaika kultur, wyznań i narodowości. Trasa rozpoczyna swój bieg w Wyszku, a kończy w Hrubieszowie. Mierzy około 400 kilometrów i nie przyjmuje formy pętli, co warto wziąć uwagę przy planowaniu jej pokonania.

Wschodni szlak Rowerowy Green Velo przebiega przez całą długość gminy Sławatycze, wzdłuż rzeki Bug, drogą wojewódzką 816, wraz z jego wariantami, które prowadzą drogami bocznymi.

Jazda konna na konikach polskich może być wspaniałym doświadcze-

Polish Horses (the breed of horses) Koniki polskie /

niem. Znanе również jako huculskie, te małe i mocne konie pochodzą z polskich Karpat. Są dobrze przystosowane do trudnych warunków terenowych i posiadają silne nogi, co czyni je idealnymi do jazdy w górach i na terenach pagórkowatych. Koniki polskie są również znane ze swojego

przyjaznego temperamentu i inteligencji. Zazwyczaj łagodne i spokojne, są odpowiednie zarówno dla początkujących jeźdźców, jak i dla bardziej zaawansowanych. Ponadto są bardzo wytrzymałe, dzięki czemu można z nimi odbywać dłuższe przejażdżki.

Jazda Konna – Koniki Polskie**Joanna Majewska-Karabela**

ul. Mościcka, 21-515 Sławatycze

tel. 784 351 670

Szlak kajakowy Bug-Krzna to oferta adresowana osób, które cenią sobie ideę aktywnego wypoczynku, niedrogich wakacji i zróżnicowanego programu pobytu. Wyprawa pozwala na delektowanie się wypoczynkiem pośród malowniczych nadbużańskich krajobrazów, w otoczeniu dzikiej przyrody, unikalnych zabytków i gościnności lokalnych gospodarzy.

Inne atrakcje:

- **Splywy katamaranem i kajakiem** – możliwość organizacji spływów katamaranem i kajakiem. Można wynająć sprzęt wodny w jednej z wypożyczalni i udać się na przygodę po malowniczych wodach Bugu.
- **Edukacja i Wypoczynek – Kajakowa Przygoda – Marek Pomietło**
Liszna 12
21-515 Sławatycze
tel. 606 972 793
info@kajakowaprzygoda.pl

• **Noclegi – spływy Bugiem**

ul. Kodeńska 5

21-515 Sławatycze

tel. 509 270 222

baridol@poczta.onet.pl

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE1. *Siedlisko Odpoczynkowo*

Nowosiółki 6

21-526 Jabłeczna

tel. 607 427 808

kontakt@odpoczynkowo.com

www.odpoczynkowo.com

2. *Agroturystyka Przy stawie*

ul. Kodeńska 16

21-515 Sławatycze

tel. 663 768 327

aga.grzejszczyk@corp.pl

3. *Agroturystyka Ranczo*

Wioletta Żuchnik

Liszna 129

21-515 Sławatycze

tel. 695 75 31 75

4. *Gospodarstwo Agroturystyczne**Jolisława*

Józefa Buczek

ul. Kodeńska 8

Sławatycze 21-515

tel. 600 450 439

johis@interia.pl

5. *Dom Pielgrzyma*

Jabłeczna 69

21-515 Sławatycze

tel. 83 378 31 11

www.klasztorjableczna.pl

6. *Noclegi – Spływy Bugiem*

ul. Kodeńska 5

21-515 Sławatycze

tel. 509 270 222

e-mail: baridol@poczta.onet.pl

7. *Buglandia*

Parośla

21-515 Sławatycze

8. *Agroturystyka Nadbużańska Chata*

ul. Włodawska 46

21-515 Sławatycze

tel. 600 434 944

9. *Uroczysko Terebiski*

Terebiski 8a

21-515 Sławatycze

Baza gastronomiczna*Manufaktura Młyn Sławatycze*

ul. Włodawska 49

21-515 Sławatycze

tel. 510 146 576

www.mlynkultur.com

Rzeka Bug w Jabłecznej / The Bug River in Jabłeczna

Mościce Dolne

Nadbużańska przyroda / Nature along the Bug River

GMINA SOSNÓWKA

I. POŁOŻENIE

Gmina Sosnówka położona jest w południowo-wschodniej części powiatu bialskiego, stanowiącej fragment Polesia Lubelskiego. Znajduje się na zbiegu ważnych szlaków komunikacyjnych, w bliskim sąsiedztwie przejścia granicznego z Białorusią, przez teren gminy przebiega droga krajowa w kierunku przejścia granicznego w Sławatyczach. Gmina posiada dogodne połączenia komunikacyjne z Białą Podlaską, Włodawą, Warszawą, Parczewem. Ogólna powierzchnia gminy wynosi ponad 14 tys. ha: użytki rolne stanowią 66%, zaś lasy – 27,9%. W skład administra-

cyjny gminy wchodzi 13 sołectw, które zamieszkuje 3 323 mieszkańców.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. **Kościół pw. Narodzenia NMP w Motwicy.** Pierwotny obiekt powstał tu z fundacji Sapiehów. Obecny kościół parafialny, murowany, fundacji Mierzejewskich, pochodzi z 1716 roku. W latach 1875–1918 pełnił funkcję cerkwi. Rekoncyliowany po pierwszej wojnie światowej, stanowi siedzibę parafii katolickiej od 1919 roku i z tego okresu pochodzą najstarsze księgi metrykalne. Świątynia jest w stylu

eklektycznym, zawierającym elementy od baroku do wczesnego neoklasycyzmu.

2. **Kościół w Żeszczynce.** Od niepamiętnych czasów Żeszczynka była parafią unicką, natomiast historia samego kościoła jest krótka. Pierwotnej świątyni towarzyszyła niewielka drewniana kapliczka, zbudowana na rzucie prostokąta, z fundacji księżnej Zofii Sapieżanki. Kiedy kościół spłonął, nowy dziedzic Sapiehowa – Józef Kempński postanowił rozbudować kapliczkę, aby służyła jako świątynia parafialna, unicka. Cmentarz grzebalny, usytuowany przy

Rumianki / Chamomiles

Kościół pw. NMP w Motwicy / The Church dedicated to the Blessed Virgin Mary in Motwica

Kościół parafialny w Żeszczynce / The church in Żeszczynka

kaplicy, został około roku 1850 przeniesiony na obecne miejsce (w niewielkim oddaleniu od zabudowań). Kiedy w 1874 r. rząd carski zaczął kasować unię, zakładając siłą prawosławie, unicką parafię w Żeszczynce spotkał ten sam los. W 1915 roku kapłan prawosławny Pajewski razem ze swoimi wiernymi wyjechał do Rosji, pozostawiając pustą świątynię. Dekretem kurii biskupiej w Siedlcach z dnia 4 maja 1919 roku zamieniono cerkiew na kościół katolicki pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego, z patronem parafii –

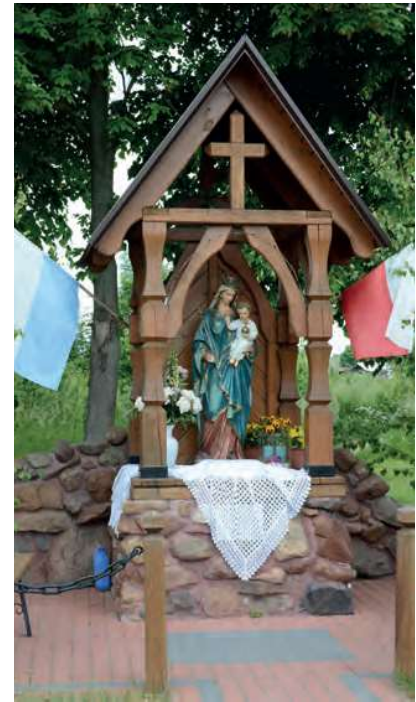
Kościół parafialny w Żeszczynce / The church in Żeszczynka

Cmentarz wojenny w Pogorzelcu / The war cemetery in Pogorzelec

Motwica

Kapliczka w Rozwadówce / The chapel in Rozwadówka

Janem Chrzycielem. Ołtarz główny kościoła jest regencyjny z I połowy XVIII wieku z barokowym krucyfiksem w środku, zaś ołtarze boczne pochodzą z II połowy XVIII wieku i są wykonane w stylu rokokowym. Lewy ołtarz zdobi ikona Matki Boskiej Hodegetrii Jerozolimskiej z XVIII wieku, prawy – ikona Chrystusa Pantokratora z tego samego okresu.

3. Kościół w Rozwadówce. Według ustnych przekazów cerkiew istniała tu już w XVII wieku, a pierwotny kościół był z fundacji księcia Ksawerego Sapiehy i powstał w 1779 roku. Obecny kościół parafialny, drewniany, pochodzi z 1910 roku i nosi cechy stylu bizantyjskiego. Jest obiektem z bali sosnowych, o konstrukcji zrębowej. Pierwotnie cerkiew prawosławna została za-

mieniona na kościół rzymskokatolicki po odzyskaniu niepodległości państwa polskiego. Wyposażenie kościoła pochodzi z XVII -XIX wieku. Ołtarz główny zdobi obraz św. Antoniego Padewskiego z przełomu XVII i XVIII wieku. Na uwagę zasługuje ikona Trzech Ojców Kościoła z XVIII wieku, na desce, obcięta w narożach, usytuowana podniebiu konfesjonau. Na uwagę zasługuje XVIII wieczna puszcza, monstrancja z początku XIX wieku oraz późnobarokowe i klasycystyczne lichterze.

4. Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie – zabytkowy zespół dworsko-parkowy w Romanowie, w którym mieści się Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego, jest wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod numerem A/49. Początki dóbr romanowskich sięgają czasów Romana Sanguszki, hetmana polnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, wojewody braclawskiego, jednego z najwybitniejszych dowódców doby jagiellońskiej. To od jego imienia wy-

Sala rodzinna w romanowskim muzeum / The family room in the museum in Romanów

Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie / The Józef Ignacy Kraszewski Museum in Romanów

Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie / The Józef Ignacy Kraszewski Museum in Romanów

wodzi się prawdopodobnie nazwa miejscowości. W XVII i XVIII wieku dobra romanowskie należały do klucza wisznickiego Sapiehów, którzy tutaj zamierzali wybudować jedną ze swoich rezydencji. Plany te nie zostały zrealizowane. Powstał jedynie drewniany dwór myśliwski na murowanych fundamentach wraz z otaczającym go obszernym prostokątnym ogrodem w stylu włoskim oraz oficyna. Na początku XIX wieku Romanów zakupił Błażej Malski, były chorąży w korpusie husarii narodowej króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Na starych fundamentach, w miejscu drewnianego dworu, buduje nowy, murowany,

kryty gontem, położony na niewielkim wzniesieniu, usytuowany według francuskiej zasady *entre cour et jardin* (między dziedzińcem a ogrodem). Całe założenie obwiedzione jest fosą i nosi znamiona stylu barokowego.

W drugiej połowie XIX wieku dwór staje się bardziej okazały dzięki Kajetanowi Kraszewskiemu, który odbudowuje go po pożarze z 1858 r. W miejsce strawionego ogniem dachu, w części środkowej dworu dobudowuje piętro, zagospodarowuje poddasze. Od strony parku powstaje półkolista, kolumnowy taras oraz balkon. Nadbudowana część środkowa mieści przyrządy obserwatorium astronomicznego oraz bibliotekę

Zabawka pisarza / The writer's toy

Gabinet Kajetana / The Kajetan's office

Salon w romanowskim dworze / The Living room in the manor house in Romanów

Salon w romanowskim dworze / The Living room in the manor house in Romanów

XIX-wieczny fortepian firmy Ibach w romanowskim muzeum / The 19th-century Ibach piano in the museum in Romanów

i kolekcję portretów. Do obserwacji astronomicznych wykorzystuje Kajetan również dwa balkony oraz specjalny ganek na kalenicy dachu, pomiędzy kominami, z szerszym podestem w środku. Dach pokryty jest gontem. Powstaje szereg innych budowli: kuchnia, szalety zewnętrzne, brama wjazdowa i ananasarnia. Odnowiona i odrestaurowana zostaje oficyna oraz oranżeria z 1830 r. W 1915 r. wybuch następnego pożar, który na szczęście nie wyrządził zbyt wielu szkód. Pożar zniszczył natomiast dwór prawie doszczętnie podczas II wojny światowej. Upań-

stwowione w 1946 r. ruiny dworu przetrwały do 1958 r., kiedy to Wojewódzka Rada Narodowa w Lublinie podejmuje decyzję o odbudowie dworu i utworzeniu w Romanowie Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego. Prace zakończono w 1962 r. Uroczyste otwarcie Muzeum następuje 28 lipca tegoż roku, w 150. rocznicę urodzin pisarza. W latach 1987–1991 odtworzono podjazd z rampą frontową, taras i balkon.

Już w XXI wieku przeprowadzono prace, które przywracają właściwy kształt dachu i poszycie z gontu oraz likwidują dwie lukarny na poddaszu

od frontu i nadmiar kominów. Na kalenicy dworu, między kominami pojawia się platforma – nawiązująca do tej istniejącej tu za czasów Kajetana Kraszewskiego. Dwór odzyskuje więc swój niepowtarzalny kształt i charakter z II połowy XIX wieku. Obiekt jest dziś przykładem wiejskiej rezydencji zamożnej rodziny ziemiańskiej.

Oprócz budynku dworskiego i ogrodu, zachowała się jeszcze klasycystyczna kaplica – rotunda z początku XIX wieku, usytuowana poza kanałem w północnej części ogrodu oraz brama frontowa wjazdowa wzniesiona „w stylu romantycznym”.

Salonik wołyński / The Volyn Salon

Fragment sali publicystycznej / The fragment of the journalistic hall

Fragment sali publicystycznej / The fragment of the journalistic hall

Sala drezdeńska / The Dresden Hall

Ławeczka pisarza w romanowskim parku / The writer's bench in the park in Romanów

Fragment sali jubileuszowej / The fragment of the jubilee hall

Kaplica dworska pw. św. Anny w Romanowie / The manor chapel dedicated to St. Anna in Romanów

Muzeum w Romanowie / The museum in Romanów

Kaplica dworska pw. św. Anny w Romanowie – wnętrze / The manor chapel dedicated to St. Anna in Romanów – the interior

Kaplica pod wezwaniem św. Anny została ufundowana przez Konstancję z Morochowskich Nowomiejską, prababkę pisarza, według projektu Jakuba Kubickiego. Miała służyć jako miejsce pochówku członków rodu, jednak te plany nie zostały zrealizowane, a groby rodzinne znajdują się na zabytkowym cmentarzu w Wisznicach. Kaplica posiada jedynie epitafium rodzinne.

Organizowane przez Muzeum wystawy czasowe, działalność kulturalna i edukacyjna stanowią sposób na poznanie i zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego powiatu bialskiego. Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego, pielęgnując tradycje tętniącego życiem kulturalnym dworu Malskich i Kraszewskich, prowadzi szeroką działalność naukową, wydawniczą, kulturalną i edukacyjną. Na uwagę zasługują wystawy czasowe, będące uzupełnieniem i urozmaiceniem ekspozycji stałej. Są wśród nich takie, które poszerzają wiedzę o życiu i twórczości pisarza, inne zaś wzbogacają wiedzę o epoce bądź postaciach ważnych, a współczesnych Kraszewskiemu. Jeszcze inne poszerzają wiedzę o ziemiankich siedzibach XIX wiekowej Rzeczypospolitej. Wydawnictwa naukowe oraz katalogi wystaw czasowych dopełniają wiedzy o pisarzu i jego epoce.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Trasa rowerowa W cieniu sosny. Sosna pojawia się w nazwie miejscowości oraz w herbie gminy. Drzewo obecne w krajobrazie gminy dało również nazwę szlakowi turystycznemu, do przebycia którego zapraszają gospodarze gminy. Amatorzy rowerowej przygody wyruszają z miejscowości Dębów i pokonują trasę długości ponad 40 km, zwiedzając następujące miejscowości: Motwica, Czeputka, Romanów, Lipinki, Przechód, Żeszczynka i Rozwadówka. Trasa kończy się w Sosnówce.

Pomnik Józefa Piłsudskiego w Sosnówce / The Józef Piłsudski's monument in Sosnówka

Pomnik ku czci ofiar terroru z okresu I i II wojny światowej / The monument in honor of the victims of terror during World War I and World War II

Oprócz wspomnianych wyżej kościołów w Motwicy, Żeszczynce i Rozwadówce, uczestnicy wycieczki zobaczą ciekawe kapliczki: murowaną z 1818 roku, ufundowaną przez Teodora Jasińskiego, dziedzica Rozwadówki i powstańca styczniowego, drewnianą z 1917 roku w Przechodzie, czy kolejną pw. św. Antoniego w Czeputce. Ta ostatnia, drewniana, kryta blachą, pochodzi z 1905 roku. Również w Motwicy zobaczymy kapliczkę, tym razem murowaną, z 1885 roku. Jej fundatorem był Wawrzyniec

Popielewicz. Tu także warto zwrócić uwagę na przydrożne figury z XVIII wieku: Jana Nepomucena oraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

Gospodarstwo Agro i Ekoturystyczne **MICHAŁÓWKA**
Dębów 20
21-518 Sosnówka
tel. 515 548 145
michalowka-debow@wp.pl

Obecność porostów świadczy o czystości powietrza / The presence of lichen indicates the purity of the air

GMINA TERESPOL

I. POŁOŻENIE

Utworzona w 1992 roku gmina Terespol ma powierzchnię 141 km² (5,3% powierzchni powiatu bialskiego). Obszar gminy podzielony jest na 25 sołectw. Położona jest w północno-wschodniej części woj. lubelskiego, na terenie powiatu bialskiego i jest gminą graniczną, rozciąga się z północy na południe w środkowym biegu Bugu – granicznej rzeki między Polską a Białorusią. Specjalnym atu-

tem gminy są przecinające ją szlaki komunikacyjne: droga krajowa nr 2 (E-30) łącząca Lizbonę i Londyn z Moskwą przez Paryż – Berlin – Warszawę – Mińsk oraz linia kolejowa E-20 z Paryża do Moskwy, tworzące europejski korytarz transportowy nr 2. Ruch graniczny odbywa się przez trzy przejścia graniczne zlokalizowane na terenie gminy:

- w Kukurykach dla ciężarówek TIR,

- *Warszawski Most* (Terespol – Brześć) dla samochodów osobowych i autobusów,
- przejście kolejowe Terespol – Brześć.

Droga wojewódzka nr 698 z północy na południe przecina gminę wzdłuż rzeki Bug, łącząc Siedlce, Łosice i Janów Podlaski z Terespołem oraz 816 Terespol – Włodawa i dalej z Dorohuskim i Hrubieszowem.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. **Cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Bożej w Kobylanach** – murowana, zbudowana w 1890 r. Ikonostas i ikony pochodzą ze starych okolicznych cerkwi i z Białorusi. W sąsiedztwie, dekretem biskupa siedleckiego w 2018 roku, została erygowana parafia rzymskokatolicka. Miejszem sprawowania kultu religijnego jest wybudowana przez mieszkańców Kobylan przy wsparciu sponsorów kaplica pw. Miłosierdzia Bożego.
2. **Dawna cerkiew unicka z XVII wieku w Krzyczewie – obecnie kościół pw. św. Jerzego** – cerkiew wzniesio-

Jedyny na wschodniej granicy Unii Europejskiej kolejowy Graniczny Punkt Odpraw Weterynaryjnych, Fitosanitarnych i Celnych w Kobylanach / The only railway border point for veterinary, phytosanitary and customs clearance on the eastern border of the European Union in Kobylany

Teren rekreacyjny w Kobylanach z kąpieliskiem i łowiskiem oraz zbiornik retencyjny w Kobylanach / The recreational area in Kobylany with the bathing and fishing spot and the retention reservoir in Kobylany

Cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Bożej w Kobylanach. W sąsiedztwie parafa rzymskokatolicka pw. Miłosierdzia Bożego w Kobylanach / The Orthodox church dedicated to the Protection of the Mother of God in Kobylany. In the vicinity there is the Roman Catholic parish dedicated to the Divine Mercy in Kobylany

na z drewna w 1683 r., od 1875 r. – prawosławna, w 1919 r. rekonyliowana na kościół rzymskokatolicki pw. św. Jerzego – filia parafii w Neplach. Przy cerkiewce znajduje się nagrobek Marianny z Kobylańskich I voto Dramińskiej, II voto Bogusławskiej z 1832 roku.

3. Kościół w Neplach – kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Neplach, murowany, wzniesiony w 1769 roku w stylu eklektycznym jako cerkiew unicka. W 1873 r. zamieniony przez rząd carski na cerkiew prawosławną. 1 czerwca 1919 r. rekonyliowany na świątynię rzymsko-katolicką.

4. Kościół rzymskokatolicki pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Małaszewiczach – parafia erygowana w 1986 roku. Murowany kościół parafialny w stylu współczesnym został wybudowany w latach 1987–1991. W 1991 roku została dokonana konsekracja świątyni.

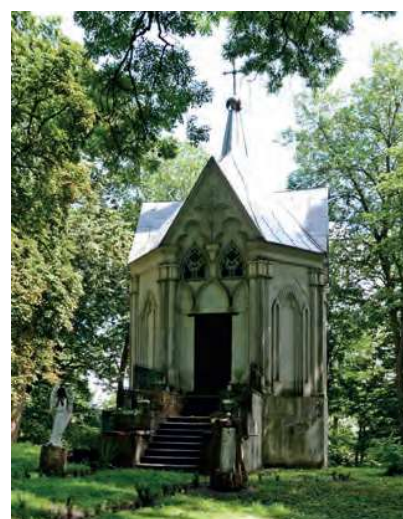
5. Kaplica grobowa pw. św. Juliusza w Neplach – neogotycka, wybudowana w 1829 r. wg projektu Franciszka Jaszczołda na terenie parku dworskiego, poświęcona pamięci syna Mierzejewskich.

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Jerzego w Krzyczewie filia parafii w Neplach / The Roman Catholic Church dedicated to St. Jerzy in Krzyczewo, a branch of the parish in Neple

6. Cmentarz parafialny w Małaszewiczach – cmentarz grzebalny oddalony 1,5 km od kościoła.

7. Cmentarz komunalny w Koroszczynie – na cmentarzu znajduje się kaplica cmentarna wraz z ciągami pieszo-jezdnymi, parkingiem, 410 miejsc grzebalnych, 18 miejscami na pochówek urnowy oraz kolumbarium na 32 wnęki. Cmentarzem zarządza Spółka EKO-BUG.

Kaplica grobowa w Neplach / The Funeral chapel in Neple

8. Zabytkowy Cmentarz Tatarski w Zastawku – jeden z dwóch w województwie lubelskim. Znajduje się tam około 50 kamiennych nagrobków. Najstarszy zachowany datowany jest na 1704 r.

9. Zespół Fortów Twierdzy Brzeskiej – obiekty forteczne znajdujące się: we wsi Łobaczew Mały, wybudowane w latach 1871–1885, fort po drodze do Koroszczyna, zbudowany

Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Neplach / The church dedicated to the Exaltation of the Holy Cross in Neple

w latach 1911–1914, dwa forty w Kobylanach, resztki kolejnego fortu przy drodze z Małaszewicz Małych do Kobylan. Forty w Kobylanach zostały zbudowane przed 1914 r. Inne pozostałości można też oglądać we wsiach Lebiedziew i Żuki.

10. Prochownia w Kobylanach jest obiektem betonowym w kształcie prostokąta, okrytym nasypem ziemnym z odkrytą fasadą wschodnią. Wybudowano ją w ostatniej fazie rozbudowy

Twierdzy Brzeskiej tuż przed I wojną światową, jako odcinkową składnicę amunicyjną.

11. Dzieło międzyfortowe w Małaszewiczach Małych – projekt pt. *Zagospodarowanie Fortu w Małaszewiczach Małych – dzieło Międzyfortowe Kobylany I* został zrealizowany w ramach Działania 7.1. Dziedzictwo kulturowe i naturalne – projekty lokalne RPO WL na lata 2014–2020 i uzyskał dofinansowanie ze środków Unii Eu-

ropejskiej w wysokości 709 253 zł. Wartość wykonanych robót wyniosła 1 139 756,39 zł. Wyremontowano elewacje i pomieszczenia wewnątrz fortu, doprowadzono energię elektryczną i wodę.

12. Zespoły Dworskie:

– **Koroszczyn** – w skład zespołu wchodzi: dwór murowany z połowy XIX w., (przebudowany po 1945 r.) oraz rządcówka, budynek mieszkalny; cieleśnik i lodownia – obiekty murowane z II połowy

Mizar – zabytkowy cmentarz tatarski w Zastawku / The Mizar – the historical Tatar cemetery in Zastawek

Dzieło międzyfortowe w Malaszewiczach Małych / The inter-fort cannon in Malaszewicze Małe

Prochownia w Kobylanach / The powder magazine in Kobylany

XIX w. oraz niewielki park krajo-
brazowy z XIX w.

- **Krzyczew** – składa się z murowanego dworu z początku XIX w., oficyny z początku XIX w.; czworaków z końca XIX w. i pozostałości parku krajobrazowego. Dwór w Krzyczewie stoi w pobliżu wysokiej na 10 m krawędzi skarpy wznoszącej się nad starorzeczem Bugu, otoczony jest niewielkim parkiem z fragmentem dawnej alei lipowej.
- **Neple** – najstarszym zachowanym zabytkiem dawnego zespołu dworskiego w Neplach jest lamus – tzw. Skarbczyk, wzniesiony ok. 1786 r., przebudowany w 1913 r.

Zespół fortów we wsi Łobaczew Mały / The complex of forts in the village of Łobaczew Mały

Zespół Dworski w Koroszczynie / The manor complex in Koroszczyn

w stylu neogotyckim. Najciekawszymi dla turysty, zachowanymi obiektami są:

- **Biwak** – pawilon mieszkalny z potężną fasadą i niewielkim balkonem, wzniesiony ok. 1820 r. na skraju parku, nad doliną Krzyny, specjalnie dla cara Aleksandra I.
- **Kaplica z 1829 r.**, w której pochowano ukochanego syna Mierzejewskich – Juliusza Augusta, a w 1854 r. i jego ojca – Kaliksta. Prochy obu są tu przechowywane do dziś. Pamięci syna poświęcony jest też wielki głaz, zwieńczony metalowym krzyżem, który usta-

wiono na miejscu jego tragicznego wypadku.

- **Biały Dworek** wzniesiony na początku XX w. oraz klasycystyczny pawilon z I połowy XIX w., w którym ongiś mieściła się biblioteka.
- 14. Pomniki Wojenne:**
- **Pomnik Niepodległości w Koroszczynie** – projekt pomnika powstał w 1938 roku, na pamiątkę przemarszu I Brygady Legionów.
 - **Pomnik ku czci żołnierzy polskich** – wzniesiony przy drodze do Kobylan w okresie międzywojennym.

Cmentarz wojenny w Kuzawce / The war cemetery in Kuzawka

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Walory przyrodnicze:

1. **Rzeka Bug** – jest głównym elementem hydrosfery gminy, płynie na całej jej granicy wschodniej, od południowego końca gminy po północny o średnim przepływie 140 m³/sek. Ta jedna z większych i najlepiej zachowanych rzek nizinnych w Polsce utrzymała swoje naturalne koryto i trasy zalewowe.
2. **Rzeka Krzna** – przepływa przez gminę wpadając do Bugu
3. **Rzeka Czapelka** – dopływ Krzyny.

Pomnik Niepodległości w Koroszczynie / The Independence Monument in Koroszczyn

Dwór w Krzyczewie / The manor house in Krzyczew

Rzeka Bug / The Bug River

Rezerwat Szwajcaria Podlaska / Szwajcaria Podlaska – the nature reserve

Pierwotne koryta Bugu i Krzny charakteryzują się meandrami i zabagnieniem w szerokich dolinach.

4. Pod względem geobotanicznym gmina położona jest na terenie dwóch podregionów **Doliny Bugu: Ujście Krzny – Granne i Włodawa**

– **Ujście Krzny** w Krainie Południowo-Mazowiecko-Podlaskiej.

5. **Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu** – utworzony 25 sierpnia 1994 r. Głównym celem Parku jest zachowanie w stanie nienaruszonym najcenniejszych pod względem przyrodniczym, krajobrazo-

wym i kulturowym fragmentów lewobrzeżnej doliny Bugu w granicach dawnego woj. białkopodlaskiego. Rozciąga się on wzdłuż rzeki Bug od doliny rzeki Tocznej u części północnej do ujścia Krzny do Bugu w części południowej. Dominującym elementem

Zakole rzeki Bug / The bend of the Bug River

Neple

Neple – pejzaż / Neple – the landscape

Kamienna Baba w Neplach / Stone woman in Neple

środowiska przyrodniczego Parku są tereny leśne oraz połacie łąk i pastwisk. Głównym walorem przyrodniczym jest rzeka Bug. Na terenie parku stwierdzono występowanie ponad 760 gatunków roślin w tym 22 objętych ochroną gatunkową. Bogatą awifaunę Parku reprezentuje 141 gatunków, w tym wiele rzadkich i ginących. W granicach parku utworzono na obszarze gminy dwa rezerwy przyrody na terenach o najwyższych walorach przyrodniczych:

- **Rezerwat Szwajcaria Podlaska** powstał w 1995 r. Celem ochrony jest zachowanie urozmaiconych drzewostanów położonych na skarpie rzeki Bug z licznymi drzewami o charakterze pomnikowym oraz dużym udziałem roślin rzadkich i chronionych.
- **Rezerwat Czapli Stóg** – utworzony w 1987 r., obejmuje obszar lasu sosnowego w wieku ok. 125 lat, o powierzchni 4,82 ha w Leśnictwie Neple Nadleśnictwa Chotyłów. Celem ochrony jest zachowa-

nie miejsca lęgowe czapli siwej oraz ostoi 35 gatunków drobnych ptaków śpiewających, w tym 33 chronionych.

6. Pomniki przyrody:

- **Kamienna Baba** na Kamiennej Górze – głaz narzutowy w postaci kamiennego krzyża,
- **Lipy Drobnolistne** w parku Krzyżewie,
- **Topola Biała** w Neplach.

Turystyczne walory gminy przede wszystkim bogata i unikalna nieskażona nadbużańska przyroda,

naturalny krajobraz i różnorodność zabytków. Przez gminę przebiega Nadbużański Szlak Turystyczny, wytyczony z Kryłowa koło Hrubieszowa do Sarnak koło Łosic.

Dwie ścieżki przyrodnicze – wytyczone na terenie Parku Krajobrazowego *Podlaski Przełom Bugu: Szwajcaria Podlaska* (prowadzi przez rezerwat przyrody o tej samej nazwie) i *Bużny Most* (na trasie z Nepli do Łęg). Ścieżki te umożliwiają obserwację pięknie meandrującej rzeki Bug i jej szerokiej pradoliny z licznymi starorzeczami.

Do atrakcji turystycznych zaliczane są wymienione już obiekty architektury świeckiej, obiekty sakralne oraz walory turystyczne.

Warto również zwrócić uwagę na teren rekreacyjny w Kobylanach z kąpieliskiem i łowiskiem, oraz zbiornik retencyjny w Kobylanach.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Restauracja przy *Hotelu Pod Dębami*
ul. Warszawska 35, Kobylany
21-540 Małaszewicze
tel. (83) 375 16 32
rezerwacje@hotelpoddebami.pl
www.hotelpoddebami.pl
2. Centrum Handlowe *Agrostop II*
Polatycze 107, 21-550 Terespol
tel.: (83) 311 11 47, 511 863 461
centrum@agrostop2.pl
www.agrostop2.pl
3. *Austeria*
ul. Warszawska 5
21-540 Kobylany
tel. 666 731 744
austeriapl@gmail.com
www.restauracjaausteria.pl
4. Bistro Terminal Samochodowy
Koroszczyn, ul. Graniczna 33
21-550 Terespol
tel. 665 499 917
bistro@idelia.pl
www.idelia.pl

Obiekty hotelowe

1. Hotel *Pod Dębami*
ul. Warszawska 35
Kobylany, 21-540 Małaszewicze
tel. (83) 375 16 32
rezerwacje@hotelpoddebami.pl
www.hotelpoddebami.pl
2. Gospodarstwo agroturystyczne
Regina Wysokińska
ul. Warszawska 41
Małaszewicze Duże
21-540 Małaszewicze
tel. 504 020 251
noclegiwysokinscy@gmail.com
3. Gospodarstwo agroturystyczne
Łukasz Wysokiński
ul. Krótka 1m Małaszewicze Duże
21-540 Małaszewicze
tel. 510 181 434
wysek@o2.pl
4. Gospodarstwo agroturystyczne
Elżbieta i Sławomir Deniccy
ul. Warszawska 14
Małaszewicze Duże
21-540 Małaszewicze
tel. (83) 375 99 34
edenicka@onet.eu
5. Gospodarstwo agroturystyczne
Wanda Pawluczuk
Bohukały 51
21-550 Terespol
tel. 509 900 760
6. Pokoje gościnne – Grażyna Nowak
ul. Warszawska 29
Małaszewicze Duże
21-540 Małaszewicze
tel. 603 184 259
nowak1101@wp.pl
7. Pokoje noclegowe *Bużny Szlak*
Stanisław Gryciuk
Krzyczew 44
21-550 Terespol
tel. 504 247 516, 606 222 019
buznyszlak@gmail.com
www.buznyszlak.pl
8. Hotelik *Pod Lwami*
ul. Warszawska 29
Małaszewicze Duże
21-540 Małaszewicze
tel. 603 184 259
nowak1101@wp.pl
9. Gospodarstwo agroturystyczne -
Kuźnia Jolanta i Tomasz Łukaszuk
ul. Terespolska 14, Neple
21-550 Terespol
tel. (83) 375 18 68, 724 044 555
jola1969-1969@o2.pl
10. Pensjonat agroturystyczny *Marta*
Krzyczew 46
21-550 Terespol
tel. 500 233 916, 505 029 960
denkiewicz@gmail.com
11. Gospodarstwo agroturystyczne
Dwidziuk Violetta
Starzynka 15, 21-550 Terespol
tel. 797 381 093
wiolettadawidziuk@op.pl

Gmina Terespol – kąpielisko w Kobylanach / The Terespol Commune – the swimming pool in Kobylany

GMINA TUCZNA

I. POŁOŻENIE

Gmina Tucznapolożona jest w północno-wschodniej części województwa lubelskiego, w powiecie bialskim i graniczy: od północy – z gminą Piszczac, od wschodu – z gminami Kodeń i Sławatycze, od południa – z gminami Sosnówka i Hanna (powiat włodawski) i od zachodu z gminą Łomazy. Powierzchnia gminy wynosi: 16 956 ha (170 km²).

Pomimo, że gmina Tucznajest położona tuż przy ważnych szlakach komunikacyjnych, cechuje ją stosunkowo dobra dostępność komunikacyjna. Usytuowana jest bowiem przy drogach powiatowych Nr 1085L i 1086L łączących teren gminy z drogą krajową nr 63 prowadząca do przejścia granicznego w Sła-

watyczach. Posiada dogodne połączenia z większymi miastami regionu, m.in. z Białą Podlaską, Włodawą czy Lublinem. Najbliższym dużym miastem jest Biała Podlaska oddalona o około 35 km od siedziby gminy.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Gmina Tucznapolożona jest w paśmie pogranicza kulturowego wyznaczonego w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego wskazano pasma kulturowe, traktowane jako wielkoprzestrzenne struktury wyznaczone na obszarach

koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej. Pasma pogranicze kulturowe, obejmuje wschodnią część województwa lubelskiego, w tym gminę Tucznaj, a jego zasięg zdelimitowano poprzez obiekty sakralne 3 religii tj. chrześcijaństwa, judaizmu i islamu.

Krajobraz kulturowy gminy, zdefiniowano jako ukształtowany przez człowieka, wymagający ciągłych działań i zabiegów w celu zachowania jego walorów. Zaliczono do niego zwartą i rozproszoną zabudowę wiejską, pola uprawne oraz łąki i pastwiska. W odbiorze krajobrazu kulturowego istotną rolę pełni historyczny układ kompozycji zabudowy

Tuczna – wystawa koni zimnokrwistych / Tucznaj – the exhibition of cold-blooded horses

oraz dominanty przestrzenne. Należą do nich między innymi obiekty sakralne, a także zieleń kompleksów leśnych.

1. Zabytkowy Zespół Kościoła Parafialnego pw. św. Anny w Tucznjej

– wzniesiony w latach 1879–1882 (obwieszczenie Nr 1/2021 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 12 stycznia 2021 roku w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa lubelskiego i rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego).

W zamian za zniesioną w 1875 r. parafię Kodeń, Rosjanie pozwolili wybudować kościół w Tucznjej. Kościół parafialny wybudowano z fundacji Krasińskich, a parafię erygowano w 1882 r. Kościół jest murowany, w stylu pseudoromańskim, o barokowym wystroju wnętrza. Ogrodzenie kościoła murowane z bramą z XIX w.

2. Kościół Męczeństwa Jana Chrzciciela w Choroszczynie

– został uposażony przez króla Augusta III w 1752 r., w 1875 r. zamieniony został na cerkiew, a w 1918 r. spłonął. Następny drewniany kościół, wzniesiony w latach 1923-1926, rozbudowano w 1937 r. według projektu Mariana Kiersnowskiego. W latach 1995-2000 wzniesiono tu nową, murowaną świątynię, a stary kościół przeniesiono do prywatnego skansenu – ośrodka wypoczynkowego w Zaborku.

3. Cerkiew Prawosławna św. Anny w Międzylesiu

– wzniesiona w 1906 r., następnie zburzona, a staraniami społeczności prawosławnej została odbudowana. W 1981 r. poświęcono kamień węgielny pod budowę nowej cerkwi, a w 1983 r. została erygowana parafia w Międzylesiu.

4. Przydrożne kapliczki w Dąbrowicy Dużej

– zachowały się tu dwa zabytki sakralne. Jedna kapliczka murowana, otynkowana, wzniesiona w XIX/XX w. na planie pro-

Tuczna – kościół pw. św. Anny / Tucznja – the Church dedicated to St. Anna

Tuczna – kościół pw. św. Anny / Tucznja – the Church dedicated to St. Anna

Międzyzylé – cerkiew prawosławna pw. św. Anny / Międzyzylé – the Orthodox Church dedicated to St. Anna

stokąta, ściany szczytowe z faliście wyciętym szczytem. Otwór wejściowy i okna są zamknięte półkoliście, dach dwuspadowy, kryty dachówką. Wewnątrz znajduje się ludowa rzeźba św. Barbary. Druga kapliczka, drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana, pochodzi z końca XIX w. Otwór wejściowy jest zamknięty łukiem koszowym, a czterospadowy dach kryty blachą, ma w szczycie drewnianą sterczynę.

5. Zabytkowe cmentarze na terenie gminy w sołectwach:

- Bokinka Pańska – cmentarz rzymskokatolicko-prawosławny poł. XIX w.,
- Choroszczyńska – cmentarz prawosławny poł. XIX w.,
- Choroszczyńska – cmentarz rzymskokatolicki 1 poł. XIX w.,
- Leniuszki – cmentarz prawosławny 2 poł. XIX w.,
- Międzyzylé – cmentarz epidemiczny 1879r.,
- Międzyzylé – cmentarz prawosławny XIX w.,
- Tuczna – cmentarz rzymskokatolicki XIX w.,
- Żuki – cmentarz epidemiczny XIX w.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Gmina Tuczna znajduje się w malowniczej okolicy, otoczonej zielonymi polami i lasami, co sprawia, że jest to idealne miejsce dla osób pragnących uciec od miejskiego zgiełku i cieszyć się spokojem natury. Obszar ten jest doskonałym przykładem typowej polskiej wsi, zachowującej tradycyjny charakter. Wielu mieszkańców zajmuje się rolnictwem, a pola uprawne i pastwiska rozciągają się na dużą część terenu gminy. Dzięki temu można podziwiać piękne, naturalne pejzaże, gdzie dominują zielone łąki i pola pszenicy.

Rejon ten jest również ciekawą bazą wypadową do wycieczek po okolicy. W niedalekiej odległości znajdują się malownicze jeziora

i rzeki, gdzie można uprawiać sporty wodne lub cieszyć się pięknem przyrody. Warto również wybrać się na piesze wycieczki do pobliskich lasów, gdzie można spotkać dziką zwierzynę i obcować z naturą.

Gmina dysponuje również zmodernizowanymi budynkami świetlic wiejskich, które są miejscem zebrań wiejskich i wszelkiego rodzaju wydarzeń o charakterze lokalnym. Dają możliwość organizowania różnych form rekreacji, rozwijania zainteresowań i integrowania lokalnej społeczności.

Mieszkańcy słyną z gościnności i życzliwości wobec przyjezdnych. Wielu z nich prowadzi agroturystykę, co daje możliwość wypoczynku w pięknej okolicy, w otoczeniu przyjaznych i serdecznych ludzi.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Spółdzielnia Socjalna
Wspólna Chata
Tuczna 14
21-523 Tuczna
tel. 729 846 802
biuro@wspolnachata.com
2. Agroturystyka *Wiski 66*
Wiski 66
21-523 Tuczna
tel. 691 839 120
3. Dworek *Ogrodniki*
Ogrodniki 79
21-523 Tuczna
tel. 505 592 232
4. Siedlisko *Matiaszówka*
Matiaszówka 69
21- 523 Tuczna
tel. 500 119 001
5. Agroturystyka *Leśne Zacisze
na Podlasiu*
Leniuszki 20
21-523 Tuczna
tel. 501 181 110

Tuczna – piękno przyrody / Tuczna – the beauty of nature

Tuczna – wystawa koni zimnokrwistych / Tuczna – the exhibition of cold-blooded horses

Kapliczka drewniana w gminie Tucznna / The wooden chapel in the Tucznna commune

W Dąbrowicy Małej urodził się,
mieszkał i tworzył malarz i poeta
Bazyli Albiczuk
(31.07.1909 - 22.07.1995)

У Малій Дубровині народився,
жив та творив мalar і поет
Василь А.бічук
(31.07.1909 - 22.07.1995)

W 100-ną rocznicę urodzin
Gmina Piszczac

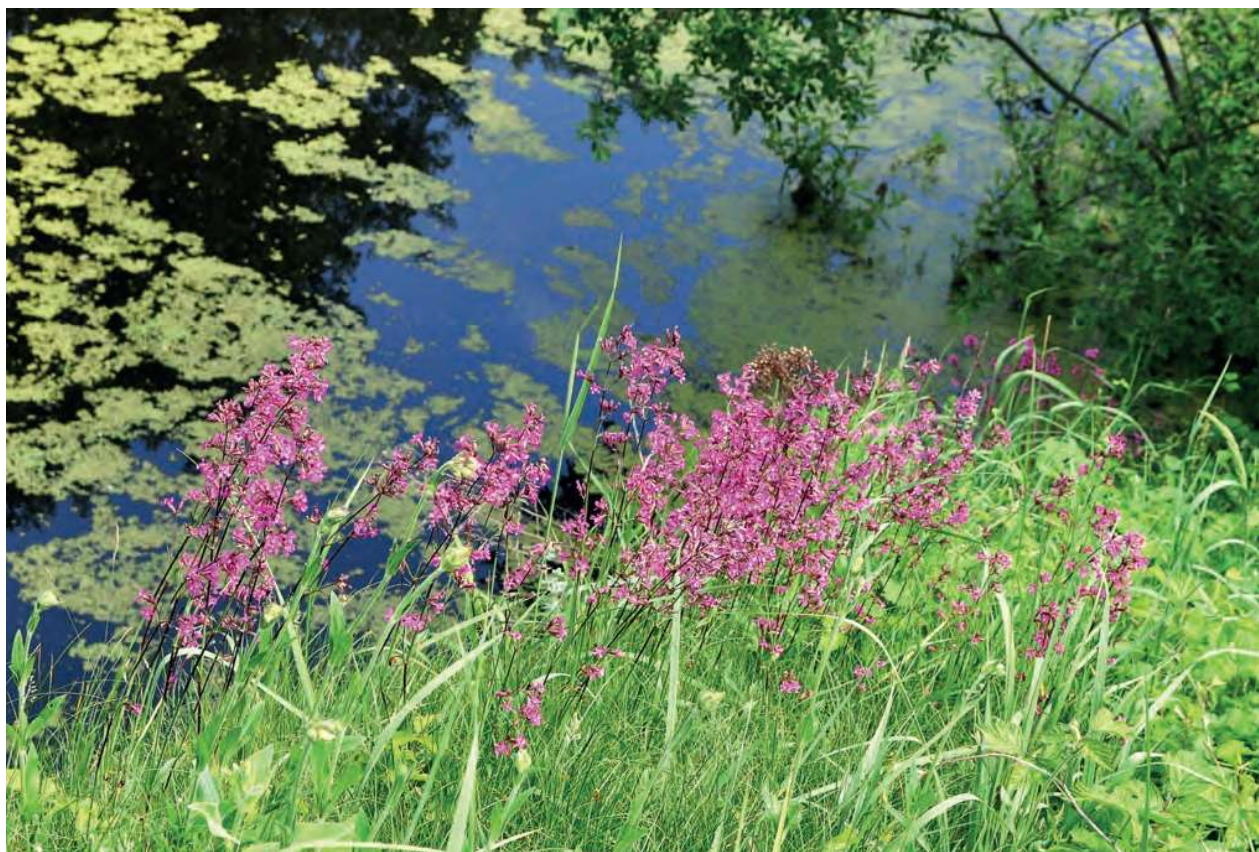
У 100 річницю від дня народження
Гміна Піщан

Dąbrowica Mała, Mala Dубровиня
02.08.2009

Dąbrowica Mała – świetlica z wmurowaną tablicą ku czci Bazylego Albiczuka / Dąbrowica Mała – community center with a built-in plate in memory of Bazyli Albiczuk

Tuczna – piękno przyrody / Tuczna – the beauty of nature

Tuczna – piękno przyrody / Tuczna – the beauty of nature

GMINA WISZNICE

Wisznice – piękno przyrody / Wisznice – the beauty of nature

I. POŁOŻENIE

Gmina Wisznice jest jedną z lubelskich gmin wiejskich, leży w północno-wschodniej części województwa, w bliskiej odległości od przejścia granicznego z Białorusią. Sąsiaduje z gminami: Rossosz, Łomazy, Sosnówka, Podedwórze, Jabłoń, Milanów i Komarówka Podlaska. W skład gminy Wisznice wchodzi 16 sołectw, zajmujących obszar 17 300 ha i zamieszkałych przez prawie 5 tys. osób.

Gmina Wisznice jest gminą rolniczą. Użytki rolne zajmują 66,5%, lasy i grunty leśne – 20,6%, zaś pozostałe grunty (zabudowa, drogi, wody) i nieużytki to 12,9% powierzchni gminy. Wśród użytków rolnych dominują grunty orne, które stanowią 48,5% powierzchni gminy.

Farma wiatrowa w Horodyszczu / The wind farm in Horodyszcz

Pałac w Horodyszczu / The palace in Horodyszcz

Gmina może poszczycić się bogactwem, sięgającym I połowy XV w., historią związaną z rodzinami Sapiehów, Sosnkowskich, Horodyskich, Kępińskich i Kraszewskich, którzy na tym terenie mieli swoje rodowe siedziby i majątki. Do dzisiejszych czasów zachowały się 2 parki podworskie, stanowiące istotny element kulturowy i przyrodniczy gminy. Są nimi parki z dobrze zachowanym drzewostanem w Horodyszczu oraz w Polubiczach.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

Zespół pałacowo-parkowy w Horodyszczu to, obok pałacu murowanego z ok. 1820 roku projektu włoskiego architekta Antoniego Corazziego, park ze stawem z XVIII i XIX wieku. Jest to najcenniejszy tego typu obiekt w gminie. Na terenie parku o powierzchni ok. 4 ha rośnie ponad 300 drzew z 14 gatunków. Wiele z nich to obiekty o okazałych rozmiarach, w tym 8 wpisanych do rejestru pomników przyrody.

Szczegół architektoniczny – pałac w Horodyszczu / The architectural detail – the palace in Horodyszcz

Z zespołu dworsko-pałacowego w Polubiczach zachował się dwór i budynki dworskie oraz park krajo-

wierzchni ok. 3 ha. Stwierdzono tutaj bez mała 300 drzew z 24. gatunków. Oba te założenia są obecnie własnością prywatną.

Kapliczki przydrożne w Horodyszczu / The roadside chapels in Horodyszczu

Cmentarz w Polubiczach Wiejskich / The cemetery in Polubicze Wiejskie

Polubicze Dworskie

W poczet najcenniejszych zabytków kultury gminy zaliczyć należy wybudowaną w 1875 r. **cerkiew unicką pw. św. Jerzego i Wniebowzięcia NMP w Wisznicach**. Dawna świątynia została poddana renowacji i przystosowywana na cele kulturalne. Pierwsze wzmianki o cerkwi prawosławnej w tym miejscu pochodzą z 1575 roku, kiedy erygowano parafię prawosławną pw. Wniebowzięcia NMP. W 1596 roku świątynię zamieniono na grekokatolicką pw. Wniebowzięcia NMP i św. Jerzego. Budynek cerkwi drewnianej spłonął ok. 1780 r. Drugą cerkiew, także drewnianą wzniesiono ok. 1783 r. Ta spłonęła w 1836 r. W latach 1870–1873 wzniesiono obecnie istniejącą – murowaną. Po kasacie unii, przejęta przez kościół prawosławny, a w latach 1920–1939 zamieniona na kościół rzymsko-katolicki, użytkowana była do 1945 roku. Po pożarze w 1978 r. odbudowano dach i otynkowano elewację zewnętrzną. 20 sierpnia 1997 r. cerkiew została wpisana do rejestru zabytków pod

nr BP A – 273. Wystawy, wernisaże, koncerty, konferencje naukowe zyskały nowe piękne miejsce z bogatą historią, sala wykorzystywana jest bowiem w zależności od bieżących potrzeb. Sprzyja temu położenie obiektu w samym centrum Wisznic.

Dziś kult religijny odbywa się w **kościelnie parafialnym pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Wiszniach**. Pierwszy obiekt o konstrukcji drewnianej, erygowano w 1606 r. Nie znamy nazwiska fundatora. Parafię włączono w obręb dekanatu janowskiego diecezji łuckiej. Drugi kościół z kryptami kolatorskimi, ufundował w 1630 r. Krzysztof Sapieha, stolnik litewski. Opłacił również budowę domu prepozyta, wikarego, mansjonarii, szpitala dla ubogich i szkoły. Budynki zostały spalone około 1660 r. przez Węgrów i Kozaków. W miejscu zniszczonego kościoła wzniesiono kaplicę drewnianą, krytą gontem, z wieżą i dwoma dzwonami. Kolejny kościół powstał w 1751 r. z fundacji księżny Krystyny z Sanguszków Sapieżyny,

województwa brzeskiej. Zachował się inwentarz z 1758 r., który dokładnie opisywał wygląd kościoła. Założony na rzucie prostokąta, trójnawowy, z węższym prezbiterium i dwuwieżową fasadą. Fasadę poprzedzał ganek z dwoma parami kolumn. Wnętrze oświetlało pięćdziesiąt okien. Pod kościołem umieszczono kryptę. W 1796r. dokonano przebudowy kościoła. Obok wybudowano drewnianą dzwonnice oraz szpital dla ubogich. Kościół ten spłonął w 1908 r. W 1873 r. zbudowano nową plebanię późnoklasycystyczną. Plebania była budowlą parterową z drewnianym poddaszem i podpiwniczeniem, która przetrwała do dziś, a do 2003 r. mieściło się tam Zgromadzenie Sióstr Albertynek.

Obecny kościół powstał na starych fundamentach według projektu Bogdana Pniewskiego i Jana Cynulskiego. Budowę realizowano w latach 1937-1955, ale ukończono dopiero w 1955 r. staraniem ks. Bronisława Turskiego. Do dzisiaj możemy podziwiać kościół mуро-

Centrum Kultury Chrześcijańskiej w Wisznicach / The Christian Culture Center in Wisznice

Nagrobek Zofii z Małskich Kraszewskiej, matki J.I. Kraszewskiego / The tombstone of Zofia Kraszewska (maiden name Malska), the mother of J.I. Kraszewski

Zabytkowy grobowiec rodziny Kraszewskich / The historical tomb of the Kraszewski family

Stary zabytkowy cmentarz w Wisznicach / The old historic cemetery in Wisznice

wany z cegły i kamienia, założony na planie krzyża łacińskiego z dwuwieżową fasadą. Przy prezbiterium znajduje się zakrystia i kaplica. Dach pokryto blachą (dzisiaj miedzią), zwieńczono wieżyczką z krzyżem. Świątynia została konsekrowana 12 czerwca 1955 r. przez biskupa Mariana Jankowskiego – sufragana podlaskiego.

Zabytkowy zamknięty cmentarz w Wisznicach z ok. 1800 r., także poddawany jest ustawicznemu odrestaurowywaniu. Po likwidacji parafii unickiej w 1875 roku, cmentarz został podzielony na dwie części: południową prawosławną i północną katolicką. W części prawosławnej zmarli byli chowani głównie w grobach ziemnych, stąd nie zachował się żaden nagrobek. Natomiast w części katolickiej stawiano

nagrobki i grobowce lub kładziono płyty, które reprezentują indywidualną wartość artystyczną. Spoczywają tu przedstawiciele znamienitych rodów Kraszewskich (Anna z Nowomiejskich i Błażej Małscy, Konstancja z Morochowskich Nowomiejska, Lucjan i Kajetan Kraszewscy oraz Janusz Kraszewski), Sosnkowskich (Ignacy Sosnkowski, który był pułkownikiem Wojska Polskiego, przodek gen. Kazimierza Sosnkowskiego – Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w czasie II Wojny Światowej) i Krasińskich. Na cmentarzu znajdują się żołnierskie groby powstańców styczniowych.

Wart uwagi każdego turysty jest również **zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Ewangelisty w Polubiczach**, pochodzący z przełomu XIX i XX w.

We wsi znajdowała się kaplica unicka na cmentarzu grzebalnym. Od 1810 r. stanowiła ona filię parafii unickiej w Horodyszczu. W 1874 r. kaplicę odebrano unitom i zamieniono na cerkiew prawosławną. Pierwsza wojna światowa w 1914 r. spowodowała opuszczenie Polubicz przez Rosjan, którzy wcześniej wioskę spalili, a następnie zajęcie miejscowości przez Niemców. Na początku 1918 r. w cerkwi zaczęto odprawiać nabożeństwa. Rzymskokatolicką parafię w Polubiczach pw. św. Jana Ewangelisty erygowano w 1919 r., niestety budynek był w bardzo złym stanie technicznym. Ze względu na brak fundatorów, zdecydowano zakupić nieużywaną drewnianą cerkiew po-unicką z miejscowości Opole (Podewórze) i przenieść ją do Polubicz. Opolska stara cerkiew unicka, nie

Kościół pw. Jana Ewangelisty w Polubiczach Wiejskich / The Church dedicated to St. John the Evangelist in Polubicze Wielkie

czynna od kilkudziesięciu lat została zbudowana w 1643 r. z fundacji Ludwika Kopcia. Świątynia wraz z częściowym wyposażeniem została przywieziona do Polubicz. Tu rozebrano starą cerkiew i na jej miejscu zaczęto budować nową. Budowa kościoła trwała do grudnia 1924 r. Z dawnej świątyni unickiej ocalały kielichy i monstrancja, stary krzyż z pasją z XVII w. Z sąsiedniej parafii przywieziono ambonę i wykonano stylową chrzcielnicę oraz zakupiono świeczniki. Na szczególną uwagę zasługuje wizerunek Matki Boskiej z Dzieciątkiem – unicki, odnowiony i umieszczony w ołtarzu głównym w 1964 r., pochodzi z przełomu XVI/XVII wieku. W kościele znajdują się także XVII – wieczne rzeźby, barokowe krucyfiksy i kielich oraz brązowy medal *Braciom Rusinom...* wybitny w 1874 r. w Paryżu przez Koło Emigracji Polskiej według projektu Cypriana Kamila Norwida. To pamiątka prześladowań unitów – na

rewersie widnieje inskrypcja *Województwo podlaskie i lubelskie*.

W zasobach kościelnych znajduje się także krzyż *Pro Ecclesia et Pontifice* (Za Kościół i Papieża), ofiarowany przez papieża Piusa XI w 1927 roku Marcinowi Szubarczykowi, mieszkańcowi Polubicz za zasługi dla Kościoła.

Sanktuarium Maryjne w Horodyszczu – pierwotny kościół drewniany, wybudowany w 1760 r. przez Jana Frankowskiego, zamieniony został w 1875 r. na cerkiew. Po wyjściu Rosjan z Polski rekoncyliowany w 1917 r., zaś parafię wznowiono w 1919 r. Obecny kościół parafialny murowany, wybudowany w latach 1986-1990, staraniem ks. Piotra Zabielskiego. Znajduje się w nim replika otoczonej kultem ikony Matki Boskiej Horodyskiej. Na placu przy kościele można podziwiać starą lipę, na której według podań, w 1550 r. objawiła się Matka Boska.

Na terenie gminy spotkać można liczne **przydrożne kapliczki**.

Na obszarze gminy znajdują się również zabytki archeologiczne. Są nimi pozostałości osady z czasów kultury łużyckiej, znajdujące się na terenie piaskowni w Łyniewie oraz grodzisku wczesnosłowiańskim w Horodyszczu.

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Wisznice to gmina posiadająca niezwykle **potencjał agroturystyczny**. Nieskażone środowisko i piękne walory krajobrazowe są niezaprzeczalnym jej atutem, przyciągającym turystów. Rzeka Zielawa, zalew w Horodyszczu, liczne zbiorowiska leśne, w tym najcenniejszy – fragment boru chrobotkowego, ostoja sieci *Natura 2000*, to tylko przykłady najcenniejszych przyrodniczo miejsc. To bogactwo nieskażonej zanieczyszczeniami cywilizacyjnymi flory i fauny jest siedliskiem dla 6 gatunków ptaków z *Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt*.

Rzeka Zielawa w Wisznicach / The Zielawa River in Wisznice

Zalew w Horodyszczu / The reservoir in Horodyszcz

Znaczną część obszaru gminy zajmują zbiorowiska synantropijne lub związane z procesem synantropizacji. Duży udział stanowią kompleksy leśne, które mimo prowadzenia działań gospodarczych i osuszania bagien, zachowały dobry stan i są miejscem życia dla gatunków chronionych oraz rzadkich.

Zalew w Horodyszczu – doskonałe miejsce dla wędkarzy i sympatyków wypoczynku nad wodą. Latem jest to najczęściej odwiedzane miejsce rekreacji, zarówno przez mieszkańców Horodyszcza, jak i okolicznych miejscowości. Udany wypoczynek zapewnia szeroki pas piaszczystej plaży oraz możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego. Zalew w Horodyszczu jest również niezwykle popularny wśród fanów wędkowania. Dojechać nad zalew można rowerem lub samochodem, zaś miłośnicy długich spacerów będą mieli możliwość podziwiania bogato występujących na tym obszarze gatunków rzadkich roślin i zwierząt.

Na terenie gminy Wisznice wytyczone są **4 trasy Nordic Walking**, które są częścią sieci ponad 300 kilometrów tras do uprawniania Nordic Walking na obszarze Białkopodlaskiej Lokalnej Grupy Działania. Trasy są o zróżnicowanym stopniu trudności, przeznaczone zarówno dla osób rozpoczynających swoją przygodę z Nordic Walking, jak również dla tych, którzy szukają wyzwania o charakterze sportowym. Szlaki oznakowane są w terenie czytelnymi tabliczkami:

- **Trasa nr 51** to trasa, którą można zwiedzić niektóre z zabytków gminnych, przy tych zabytkach zainstalowano kody QR, pod ich adresem można przeczytać opis i historię poszczególnych miejsc.
 - czas przejścia: ok. 1h 15 min
 - długość trasy: 4,1 km
 - stopień trudności: łatwa (100% chodniki i drogi asfaltowe);
- **Trasa nr 52** – krajobrazowa, która kończy się w najbardziej malowniczej części Gminy Wisznice, nad

zalewem w Horodyszczu. Tam także usytuowana jest wiata do odpoczynku.

- czas przejścia: ok. 1 h 40 min
- długość trasy: 7,3 km
- stopień trudności: średni (80% drogi polne i szutrowe 20% chodniki i drogi asfaltowe);
- **Trasa nr 15** – krajobrazowa
 - czas przejścia: ok. 45 min
 - długość trasy: 3,2 km
 - stopień trudności: łatwa (100% drogi polne i szutrowe);
- **Trasa nr 16** – krajobrazowa
 - czas przejścia ok. 1 h 25 min
 - długość trasy: 5,4 km
 - stopień trudności: łatwa (100% drogi polne i szutrowe).

Szlaki rowerowe

- **Trasa Zielona:** Wisznice – Curyń – Rowiny – Curyń – Zacisze – Wisznice Kolonia (18,2 km);
 - **Trasa Czerwona:** Wisznice – Dubica – Polubicze – Dubica – Wisznice (24,9 km);
 - **Trasa Niebieska:** Wisznice – Wygoda – Horodyszcze – Łyniew – Dołholiska – Wisznice (24,9 km);
- Miłośnikom rowerowej przygody połączonej z odkrywaniem miejsc związanych z historią, polecamy **szlak rowerowy Śladami Józefa Ignacego Kraszewskiego:** Wisznice – Rozwadówka – Motwica – Czepotka – Romanów – Sosnówka – Sapiehow – Żeszczynka – Wisznice.

IV. BAZA NOCLEGOWA I GASTRONOMICZNA

1. Hotel*** i Restauracja *AVANGARDA*
ul. Warszawska 92
21-580 Wisznice
tel. 83 378 27 07
biuro@zajzdavangarda.pl
www.zajzdavangarda.pl
2. *Karczma Górska* w Wisznicach
ul. Włodawska 4a
21-580 Wisznice
tel. 731 992 916
kontakt@karczmagoralska.org
www.karczmagoralska.org
3. Szkolne Schronisko Młodzieżowe
ul. Warszawska 44
21-580 Wisznice
tel. 83 378 20 29
4. PUB *Bosman*
ul. Fabryczna 2
21-580 Wisznice
tel. 83 378 25 40
bosman.wisznice@gmail.com
5. Kebab *Dracula*
ul. Przemysłowa 1a
21-580 Wisznice
tel. 535 121 224
6. *BAFRA KEBAB*
ul. Kraszewskiego 16
21-580 Wisznice
tel. 883 553 951

Rzeka Zielawa w Wisznicach / The Zielawa River in Wisznice

GMINA ZALESIE

Piękno przyrody / The beauty of nature

I. POŁOŻENIE

Gmina Zalesie położona jest w województwie lubelskim, w powiecie bialskim, przy wschodniej granicy Polski. Przez gminę przebiega ważna międzynarodowa trasa samochodowa E-30 łącząca zachód Europy z Azją. Na jej terenie znajdują się terminale przeładunkowe związane z międzynarodową linią kolejową Moskwa – Warszawa – Berlin. Tereny inwestycyjne położone przy tych trasach są bardzo atrakcyjne i są jednym z ważniejszych atutów gminy Zalesie. Obszary te przeznaczone są na terminale przeładunkowe gazu, paliw i materiałów sypkich. Rozwinęła się też znacząco działalność związana z przetwórstwem drewna (dwa duże zakłady i kilka mniejszych). Waż-

ną rolę pełnią też zakłady związane z przetwórstwem rolno-spożywczym (duży zakład mięsny i kompleks przetwórstwa zbożowego). Kilku rolników wyspecjalizowało się w przemysłowej produkcji drobiu i pieczarek. Rozwinęła się też sieć stacji paliw, hoteli, parkingów i stacji napraw samochodów TIR, co ma związek z międzynarodową trasą E-30 przebiegającą przez gminę Zalesie.

Położenie gminy w bliskim sąsiedztwie z Białorusią oraz przebiegające trasy międzynarodowe: samochodowa i kolejowa stwarzają warunki do rozwoju handlu przygranicznego z możliwością rozwoju działalności gospodarczej związanej z obsługą ruchu tranzytowego i turystycznego.

Nowosiółki – rzeka Krzna / Nowosiółki – the Krzna river

Przez teren gminy przebiega część trasy Wschodniego Szlaku Rowerowego *Green Velo*. Dużą atrakcją turystyczną jest możliwość skorzystania z licznych tras rowerowych BLGD i edukacyjnych rowerowych ścieżek ekologicznych obejmujących swym zasięgiem znaczną część gminy.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. Zespół Kościoła Parafialnego pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Malowej Górze –

w skład zespołu wchodzi kościół zbudowany w latach 1905–1909 przez architekta Józefa Piusa Dziekońskiego oraz murowana plebania z początku XX wieku. Kościół jest zbudowany na wzór neogotycki z czerwonej cegły i posadowiony na granitowym cokole. Elewacje pozostawiono w surowej cegle. Korpus kościoła jest halowy, trójnawowy, mocno wydłużony (nawy pięcioprzęsłowe). Wyposażenie kościoła jest również neogotyckie. Drewniany ołtarz główny ufundowany został przez Lubomira Dymśkę (właściciela Nepli) i jego żonę Zofię z Kierbedziów. Znajdujący się w nim obraz Przemienienia Pańskiego to kopia dzieła Rafaela, wykonana we Włoszech. Podobne w charakterze są ołtarze boczne, ambona, prospekt organowy, stalle, konfesjonał, feretron i stacje Drogi Krzyżowej. W 1927 r. zamontowano organy. Murowane ogrodzenie, tak jak kościół w stylu neogotyckim, powstało w 1930 r.

2. Prawosławna cerkiew w Horbowie – zbudowana w latach 1850–1875, a w 1924 r. przekształcona w świątynię rzymskokatolicką pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego. Budynek został przebudowany w celu dostosowania do wymogów liturgii łacińskiej. Nowy ołtarz główny zbudowano z części ikonostasu. Na wyposażeniu kościoła, oprócz elementów XX-wiecznych, znajdują się zabytkowe utensylia z XVIII i XIX w.

Malowa Góra – kościół pw. Przemienienia Pańskiego / Malowa Góra – the Church dedicated to the Transfiguration of the Lord

Malowa Góra – kościół pw. Przemienienia Pańskiego – wnętrze / Malowa Góra – the Church dedicated to the Transfiguration of the Lord – interior

Malowa Góra – kościół pw. Przemienienia Pańskiego – plebania / Malowa Góra – the Church dedicated to the Transfiguration of the Lord – the rectory

Horbów – kościół pw. Przemienienia Pańskiego / Horbów – the Church dedicated to the Transfiguration of the Lord

Dobryń Duży – kościół pw. Chrystusa Króla / Dobryń Duży – the church dedicated to Christ the King

Dobryń Duży – zbiorowa mogiła żołnierzy niemieckich z 1918 r. / Dobryń Duży – the mass grave of German soldiers from 1918

3. Drewniany kościół w Dobryniu Dużym pod wezwaniem Chrystusa Króla z końca XIX wieku – został wzniesiony w latach 1924–1925, jednak prace wykończeniowe na jego terenie trwały jeszcze do 1941. Jako kaplica dojazdowa należy do parafii Przemienienia Pańskiego w Malowej Górze. Budynek wzniesiony jest z drewna, szalowany, o konstrukcji słupowo-ramowej. Kościół jest salowy, z prostokątnymi przybudówkami i wzniesioną na planie kwadratu wieżą wysuniętą przed elewację. Nawę kościelną kryje dach dwuspadowy, przybudówki – dach pulpitowy, wieża – czterospadowy, zaś prezbiterium – wielopłociowy.

4. Pomnik – cmentarz żołnierzy austriackich w Horbowie – jeden zbiorowy grób żołnierzy austriackich poległych w sierpniu 1914 r. w formie kopca ziemnego zwieńczonego kamiennym krzyżem. W mogile spoczywa dwudziestu żołnierzy, ich personalia nie zostały ustalone. Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków.

5. Cmentarz żołnierzy niemieckich w Dobryniu Dużym – cmentarz wojenny z I wojny światowej położony w centrum Dobrynia Dużego, w sąsiedztwie kościoła Chrystusa Króla.

6. Na cmentarzu znajduje się jeden zbiorowy grób żołnierzy niemieckich, na którym zbudowano kamienny pomnik z niemieckojęzycznym napisem *Gottes Gabe ist ewiges Leben (Darem bożym jest życie wieczne)*.

7. Pomnik rodziny Koniuszewskich w Kłodzie Małej.

8. Kapliczki w Kijowcu i kolonii Horbów.

9. Cerkiew w Kijowcu – prawosławna cerkiew parafialna pod wezwaniem Świętego Ducha należy do dekanatu Biała Podlaska diecezji lubelsko-chełmskiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Świątynia znajduje się na cmentarzu parafialnym.

Kłoda Mała – pomnik rodziny Koniuszewskich / Kłoda Mała – the monument of the Koniuszewski family

Horbów – kapliczka / Horbów – the chapel

Horbów – kapliczka / Horbów – the chapel

Horbów – kapliczka / Horbów – the chapel

Kijowiec – kapliczka / Kijowiec – the chapel

Kijowiec-Kolonia – kapliczka / Kijowiec-Kolonia – the chapel

10. Zabytkowe cmentarze w Horbowie i Malowej Górze.

11. Pomnik poległych w II wojnie światowej – cmentarz w Malowej Górze.

12. Pomnik 100-lecia Odzyskania Niepodległości w Zalesiu

13. Budynek szkół, które powstały na bazie dawnych pałaców – Szkoła w Zalesiu, Szkoła Podstawowa w Wólce Dobryńskiej, Zabudowania na Kolonii Horbów ujęte

w Wojewódzkiej ewidencji Zabytków (budynek Pani Marii Tokarskiej-Zajęc).

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Gmina Zalesie posiada malownicze walory przyrodnicze, które położone są głównie w północnej części gminy wzdłuż rzeki Krzny z licznymi zakolami, zwłaszcza w rejonie Malowej Góry.

Atrakcje turystyczne na terenie gminy:

1. Trasy rowerowe i szlaki rowerowe BLGD z kilkunastoma punktami, 33-km Edukacyjna Ekologiczna Ścieżka rowerowa z trzema trasami o zróżnicowanej trudności.
2. Odcinek trasy *Green Velo* z MOR w Mokranach.
3. Przystań kajakowa z turystycznym zapleczem, która w latach 2019–2021 w ramach międzygminnego

Malowa Góra – cmentarz / Malowa Góra – the cemetery

Zalesie – krzyż / Zalesie – the cross

Kijowiec – cmentarz prawosławny / Kijowiec – the Orthodox cemetery

Zalesie – pomnik / Zalesie – the monument

Rezerwat przyrody Dobryń / Dobryń – the nature reserve

programu *Aktywne Pogranicze* została wybudowana na rzece Krzynie w miejscowości Nowosiółki.

4. Bardzo malownicza dolina rzeki Krzyny porównywalna do doliny Rospudy oraz związane z tym ujście rzeki Krzyny do Bugu – zwane *Szwajcarią Podlaską* (ok. 5 km od granicy gminy).
5. Rezerwat przyrody Dobryń o powierzchni 87,66 ha położony pomiędzy miejscowościami Zalesie – Wólka Dobryńska – Dobryń Duży – w rezerwacie występuje mozaika siedlisk wilgotnych i świeżych. Utworzono go w celu ochrony fragmentu lasu obejmującego dobrze zachowane zbiorowiska leśne z cennymi gatunkami runa, a także zachowanie zespołów licznych gatunków roślin rzadkich i chronionych oraz drzew pomnikowych.
6. Rezerwat przyrody *Czapli Stóg* o powierzchni 4,82 ha – celem ochrony jest zachowanie miejsc lęgowych czapli siwej oraz ostoi wielu ptaków śpiewających.

Na terenie gminy znajdują się również:

- Szkoła Podstawowa w Zalesiu oraz siłownia, gdzie cyklicznie odbywają się Mistrzostwa Polski Polskiej Unii Trójboju Siłowego
- Kompleksy sportowe w Wólce Dobryńskiej – Orlik

Kijowiec – rzeka Krzna / Kijowiec – the Krzna river

Nowosiółki – rzeka Krzna / Nowosiółki – the Krzna river

Malowa Góra – przystań kajakowa / Malowa Góra – the kayak marina

- GOK i atrakcyjne centrum Zalesia
- Świetlica wiejska w Nowosiólkach
- Świetlica wiejska w Dobryniu Dużym
- OSA w Malowej Górze
- Farmy fotowoltaiczne o dużej powierzchni
- Tereny przeładunkowe w Wólce Dobryńskiej i Zaborzu jako unikatowe w skali europejskiej miejsce przeładunkowe na linii kolejowej E-20 łączącej Władywostok / Pekin / Szanghaj z Paryżem / Madrytem / Londynem – związane ze zmianą szerokości rozstawu torów
- Farma wiatrowa na terenie obrębów ewidencyjnych Berezówka, Nowosiółki, Dereczanka, Kijowiec Kolonia oraz Kijowiec.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I MIEJSCA NOCLEGOWE

1. Hotel i Karczma *PAJERO*
Kolonia Horbów 29C
21-512 Zalesie
tel. (83) 375 75 45
<https://pajerobp.pl/>
wzagrodzie@pajerokarczma.pl
pajerohorbow@poczta.onet.pl
2. Zakład Gastronomiczny i stacja paliw *LESTA*
Lachówka Duża 49
21-512 Zalesie
tel. (83) 375 71 06
3. Pizzeria *KOMETA*
ul. Warszawska 1, 21-512 Zalesie
tel. 794 989 977

4. Noclegi – Gospodarstwo Agroturystyczne *Kraciówka*
Koczukówka 19, 21-512 Zalesie
tel. 604 535 579
5. Gospodarstwo Agroturystyczne *U Rysia*
Mokrany Stare 21 a, 21-512 Zalesie
tel. 508 796 417
6. Gospodarstwo Agroturystyczne *Malówka*
Malowa Góra 4a, 21-512 Zalesie
tel. (83) 375 90 05

Nowosiółki – rzeka Krzna / Nowosiółki – the Krzna river

Nowosiółki – rzeka Krzna / Nowosiółki – the Krzna river

Nowosiółki – most na rzece Krzna / Nowosiółki – the bridge on the Krzna River

Dereczanka

Mokransy Stare – zabudowa drewniana / Mokransy Stare – wooden buildings

MIASTO MIĘDZYRZEC PODLASKI

Pomnik Bohaterów Miasta na placu Jana Pawła II / The Monument of the Heroes of the City at the John Paul II Square

I. POŁOŻENIE

Obecny Międzyrzec Podlaski to kameralne miasto liczące ok. 16 tys. mieszkańców, zajmujące powierzchnię 20,03 km². Ocalałe zabytki historyczne i liczne pomniki są świadectwem bogatej historii i żywych wielopokoleniowych tradycji. Odwiedzający to miasto liczyć mogą na urozmaiconą i dopasowaną do każdej kieszeni ofertę restauracyjną i hotelową. Nie zawiodą się też turyści i wczasowicze preferujący czynny wypoczynek nad Międzyrzeckimi Jeziorkami, miłośnicy imprez sportowych i wydarzeń kulturalnych, jak również przedstawiciele biznesu pragnący lokować tutaj swoje inwestycje.

Ogród różany w parku Potockich / The rose garden in the Potocki family's Park

Międzyrzec Podlaski – plac Jana Pawła II z kamienicami przyrynkowymi / Międzyrzec Podlaski – the John Paul II Square with tenement houses at the market square

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. Rynek miejski – o kształcie nieregularnego prostokąta, usytuowany w sercu miasta (obecnie plac Jana Pawła II). Do dziś zachowała się tu murowana XIX-wieczna zabudowa przyrynkowa w formie dwukondygnacyjnych kamienic. Na szczególną uwagę zasługują, charakterystyczne dla budownictwa żydowskiego łuki rozporowe, rozmieszczone w wąskich uliczkach pomiędzy budynkami. Na rynku obejrzeć można także: budynek dawnego magistratu (1838 r.), Pomnik Bohaterów Miasta (1931 r.), rzeźbę *Modlitwa* poświęconą ludności żydowskiej, wykonaną przez światowe sławy rzeźbiarkę – Yael Artsi, odsłonięty 17 maja 2009 r. Ponadto na dawnym Starym Rynku znajduje się efektowna fontanna, nowe pomniki Jana Pawła II i kardynała Stefana Wyszyńskiego, a także tablica upamiętniająca międzyrzeckich Żydów, rośnie też Dąb Niepodległości im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, posadzony w 1919 r.

2. Zespół Pałacowo-Parkowy – został założony w I poł. XVII w., a jego dzisiejszy układ przestrzenny jest wynikiem licznych przeobrażeń

Zespół pałacowo-parkowy w Międzyrzec Podlaskim / The palace and the park complex in Międzyrzec Podlaski

przeprowadzonych przez kolejnych właścicieli, wywodzących się ze znanych rodów. Istniejący obecnie pałac to realizacja z lat 30. XX wieku projektu czołowego architekta okresu międzywojennego – Antoniego Dygata. Zachowały się również zabudowania gospodarcze, spichlerz i oficyna projektu F.M. Lanciego, gorzelnia, tzw. baszta wybudowana w 1840 r. z inicjatywy K. Czartoryskiego, kapliczka św. Floriana oraz zabudowa stajni i wozowni, gdzie obecnie mieści się Szkoła Muzyczna I stopnia im. Karola Kurpińskiego. Wśród najstarszych elementów parku na

wyróżnienie zasługuje czytelny do dzisiaj układ dróg i alei kompozycji XVII i XVIII wieku z alejami kasztanowymi i lipowymi, a także dobrze zachowane, pełne uroku aleje grabowe, wchodzące niegdyś w skład tzw. dzikiej promenady.

3. Cmentarz żydowski – założony w 1810 roku. Otoczony ceglanym murem, odnowionym w 1988 roku, w który wmurowano około 200 macew i odnalezionych fragmentów starych nagrobków. Na cmentarzu znajduje się mogiła zbiorowa Żydów zamordowanych w latach 1942–1943.

Pałac Potockich zimą / The Potocki family's Palace in winter

Międzyrzec Podlaski – cmentarz żydowski / Staw w parku Potockich / The Pond in the Potocki family's Park
Międzyrzec Podlaski – the Jewish cemetery

Oranżeria w pałacu Potockich / The Orangery in the Potocki family's Palace

Gabinet hrabiego Andrzeja Potockiego / Count Andrzej Potocki's office

Międzyrzec Podlaski – zespół pałacowo-parkowy – kapliczka św. Floriana / Międzyrzec Podlaski – the palace and the park complex – the chapel of St. Florian

Międzyrzec Podlaski – kościół pw. św. Mikołaja / Międzyrzec Podlaski – the Church dedicated to St. Nicholas

Międzyrzec Podlaski – cmentarz / Międzyrzec Podlaski – the cemetery

Międzyrzec Podlaski – pałac Potockich – Szkoła Muzyczna I st. im. Karola Kurpińskiego / Międzyrzec Podlaski – Potocki Palace – the Karol Kurpiński's Primary Music School

Sala koncertowa w Szkole Muzycznej I st. im. Karola Kurpińskiego / The concert hall at the Karol Kurpiński's Primary Music School

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

1. Międzyrzeckie Jeziorka – tą nazwą określane jest obszar po eksploatowanych złożach żwiru na południowych krańcach miasta. Powstałe w tym miejscu dwa połączone ze sobą akweny wodne o powierzchni ok. 43 ha, stanowią szczególną atrakcję rekreacyjno-wypoczynkową. Na miejscu znajduje się stacja żeglarska, kompleks domków letniskowych oraz plaża ze strzeżonym kąpieliskiem. Akweny stanowią prawdziwy raj dla wędkarzy ze względu na bogactwo ryb.

2. Plenerowe Centrum Rekreacji Ruchowej to bezpieczne miejsce do uprawiania sportu i rekreacji przeznaczone dla dzieci i dorosłych. Na dużym kompleksie znajdującym się na międzyrzeckich jeziorkach znajduje się tor pump truck, boiska – do koszykówki i siatkówki plażowej, kort do tenisa ziemnego, siłownia, cztery place zabaw w tym jeden sensoryczny, skate park, plaża i plac streetworkout. Dodatkową atrakcją jest pływająca fontanna. Do dyspozycji odwiedza-

jących jest parking na 100 aut. Administratorem całego kompleksu jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Wykwalifikowani w ratownicy strzegą kąpieliska w sezonie letnim. Znajduje się tu również wypożyczalnia sprzętu wodnego: kajaków, rowerów wodnych oraz SUP desk. Otwarta jest też baza gastronomiczna, zorganizowana przez lokalne firmy.

3. Szlaki turystyczne – najciekawsze z nich to:

- szlak Międzyrzec Podlaski – Liski – Zahajki – Las Berezowski – Bereza – Międzyrzec Podlaski, o długości

ok. 13 km, którego atrakcją jest leśny rezerwat przyrody *Liski*

- szlak wodny (kajakowy) Międzyrzec Krzna – Kanał Wieprz – Krzna – Zbiornik Żelazna o długości ok. 22 km
- szlak rowerowy Dolina Krzny o długości ok. 12 km, który stanowi zamkniętą pętlę
- ścieżka rowerowa od placu Jana Pawła II do Stacji Żeglarskiej o łącznej długości ok. 21 km

4. Stajnia Quantana – nauka jazdy konnej

5. Międzyrzecka Strefa Morsa – sauna/Spa

Kompleks rekreacyjno-sportowy na Międzyrzeckich Jeziorkach / The recreational and sports complex in the ponds of Międzyrzec Podlaski

Międzyrzeckie Jeziorka / The ponds in Międzyrzec Podlaski

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE

I NOCLEGOWE

1. Hotel *Chrobry*
ul. Drohicka 62
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 604 449 351
hotelchrobry.eu
2. Hotel *Hesperus*
ul. Radzyńska 4
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. (83) 371 63 56
hesperus.tirnet.pl
3. Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Stowarzyszenia Rozwoju Żeglarstwa Stanica
ul. Zahajkowska 44D
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 662 671 726
4. Restauracja *Zacisze*
ul. Zahajkowska 44B
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 600 882 042
zacisze.codeyak.pl
5. Restauracja i sala bankietowa *4 pory roku*
ul. Łukowska 15
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 782 095 752
6. Sala weselna *Romantyczna*
ul. Łosicka 25A
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 600 919 681
romantyczna-miedzyrzec.pl
7. *Jadłoteka*
ul. Brzeska 44
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. (83) 354 51 71
jadloteka.miedzyrzec@gmail.com
8. *Agawa Catering*
ul. Staromiejska 20
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 513 318 107
9. Pizzeria *DaGrasso*
ul. Nadbrzeżna 2
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 504 907 524
10. Pizzeria *Italiana*
ul. Partyzantów 2
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. (83) 342 38 75
11. Pensjonat *Cud Miód*
ul. Zahajkowska 34 d
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 501 166 866
cudmiod.eu
12. Bar *Zatoka*
ul. Zahajkowska 26
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 512 763 123
13. *Cukiernia z Klonowej*
plac Jana Pawła II 9
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 692 221 010
14. Kawiarnia *Słodko-Gorzka*
ul. Lubelska 56
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 735 008 617
kontakt@sodko-gorzka.pl
15. Restauracja *2Thai*
ul. Lubelska 62
21-560 Międzyrzec Podlaski
tel. 669 511 157

Plaża miejska / The city beach

Miejska Biblioteka Publiczna / The Municipal Public Library

Hol kina Sława / The lobby of the Sława cinema

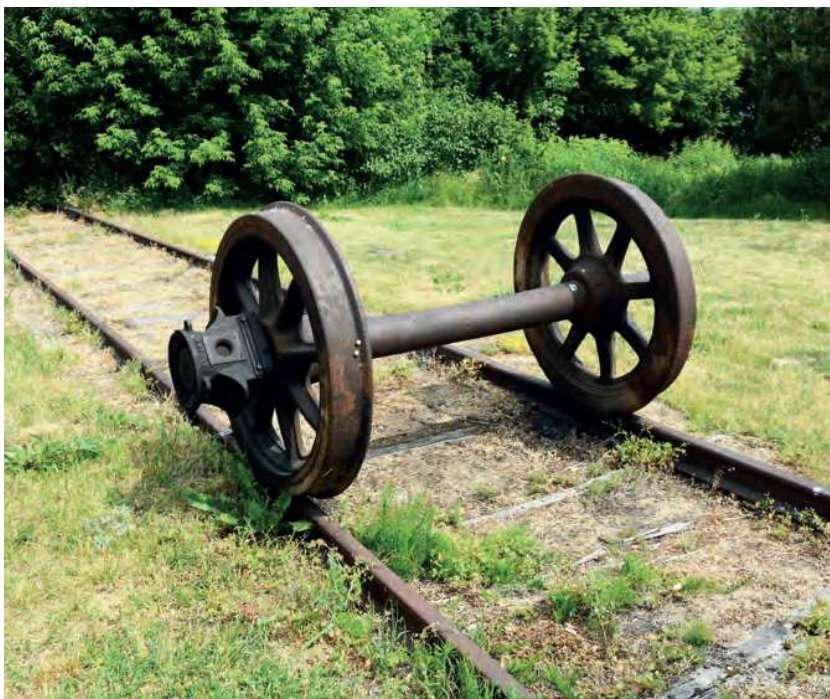

Międzyrzec Podlaski – dworzec kolejowy wzniesiony ok. 1867 r. / Międzyrzec Podlaski – the railway station built around 1867

Stadion miejski / The municipal stadium

MIASTO TERESPOL

Zabytkowe tory przy Prochowni / The historic railway tracks near the powder magazine

I. POŁOŻENIE

Terespol to miasto graniczne położone na Równinie Kodeńskiej, na lewym brzegu rzeki Bug w otulinie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Z racji swojego strategicznego położenia na głównych szlakach komunikacyjnych łączących Europę z Azją, można tu znaleźć niemalże ślady wszystkich wydarzeń z kart historii Polski. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1512 roku.

Miasto jest położone na ważnym, historycznym szlaku komunikacyjnym, który stanowią międzynarodowa trasa kołowa E-30 z Madrytu przez Paryż – Warszawę – Terespol aż do Moskwy i transeuropejska linia kolejowa E-20 Paryż – Berlin – Warszawa – Terespol – Moskwa. Znajdują

Starorzecze Bugu / The oxbow lake of the Bug River

się tu również dwa przejścia graniczne Terespol – Brześć: drogowe – ruch osobowy i towarowy pojazdami o dopuszczalnej masie całkowitej do 3,5 tony, a także kolejowe – ruch osób oraz środków transportowych i przewóz towarów bez względu na ich obywatelstwo lub przynależność państwową.

II. OBIEKTY ARCHITEKTURY SAKRALNEJ I ŚWIECKIEJ

1. Żelazny obelisk przy ul. Wojska Polskiego – Pomnik Budowy Szosy Brzeskiej zwany też Pomnikiem Pracy, a popularnie – Żelaznym Pomnikiem lub Żelaznym Słupem.

Wzniesiony został z inicjatywy ówczesnego ministra stanu Królestwa Polskiego (Kongresowego), a wcześniej dyrektora generalnego Dyrekcji Przemysłu i Kunsztów – Stanisława Staszica w celu upamiętnienia budowy w latach 1820–1823 brukowanej szosy prowadzącej z Warszawy do Brześcia, która była ważnym szlakiem komunikacyjnym Królestwa, mającym ogromne znaczenie ekonomiczne i polityczno-wojskowe. Odsłonięty został uroczystie 21 maja 1825 r. wraz z identycznym obiektem w Warszawie przy ul. Grochowskiej.

Obelisk Traktu Brzeskiego / The Obelisk of the Brest Route

Cerkiew pw. św. Apostoła Jana Teologa /
The Orthodox church dedicated to Saint
Apostle John the Theologian

2. Cerkiew wzniesiona w XVIII w. – świątynia unicka – najstarszy zabytek Terespolu. W latach 1897–1898 obok cerkwi wzniesiono wolno stojącą dzwonnice, na której zawieszono dzwon współfundowany przez cara Mikołaja II, zaś w jej wnętrzu wykonano nowe freski. Warta uwagi jest również wybudowana w 1892 roku na pobliskim cmentarzu kaplica pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego.

3. Procarskie fortyfikacje Twierdzy Brzeskiej z licznymi rozlewiskami i bagniskami, tworzą malownicze miejsca i dziewicze krajobrazy.

4. Prochownia – stanowiła część Twierdzy Brzeskiej. W 1992 roku została wpisana do rejestru zabytków. Obecnie Terespolska Prochownia otoczona opieką przez Koło Miłośników Fortyfikacji i Historii, stała się jedną z głównych atrakcji Terespolu. Organizowane są tam wystawy, prelekcje i liczne imprezy kulturalne.

Cmentarz prawosławny / The Orthodox cemetery

Kaplica cmentarna Zmartwychwstania Pańskiego / The Cemetery chapel dedicated to the Resurrection of the Lord

Prochownia w Terespolu / The powder magazine in Terespol

Prochownia w Terespolu / The powder magazine in Terespol

Pomnik 300-lecia uzyskania praw miejskich Terespola / The Monument of the 300th anniversary of obtaining city rights by Terespol

Pomnik Tadeusza Kościuszki / The Monument of Tadeusz Kościuszko

Dworzec w Terespolu / The station in Terespol

Pomnik gen. dyw. Franciszka Krajowskiego / The Monument of Major-General Franciszek Krajowski

III. WALORY PRZYRODNICZE I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Przez miasto Terespol przebiega 27,2 km różnych szlaków turystycznych. Jednym z nich jest **Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo** prowadzący przez pięć województw we wschodniej Polsce, tj. województwo lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. Jest to jeden z najdłuższych szlaków rowerowych w Polsce. *Green Velo* stanowi połączenie miejscowości oraz obiektów o dużej wartości przyrodniczej, kulturowej i historycznej.

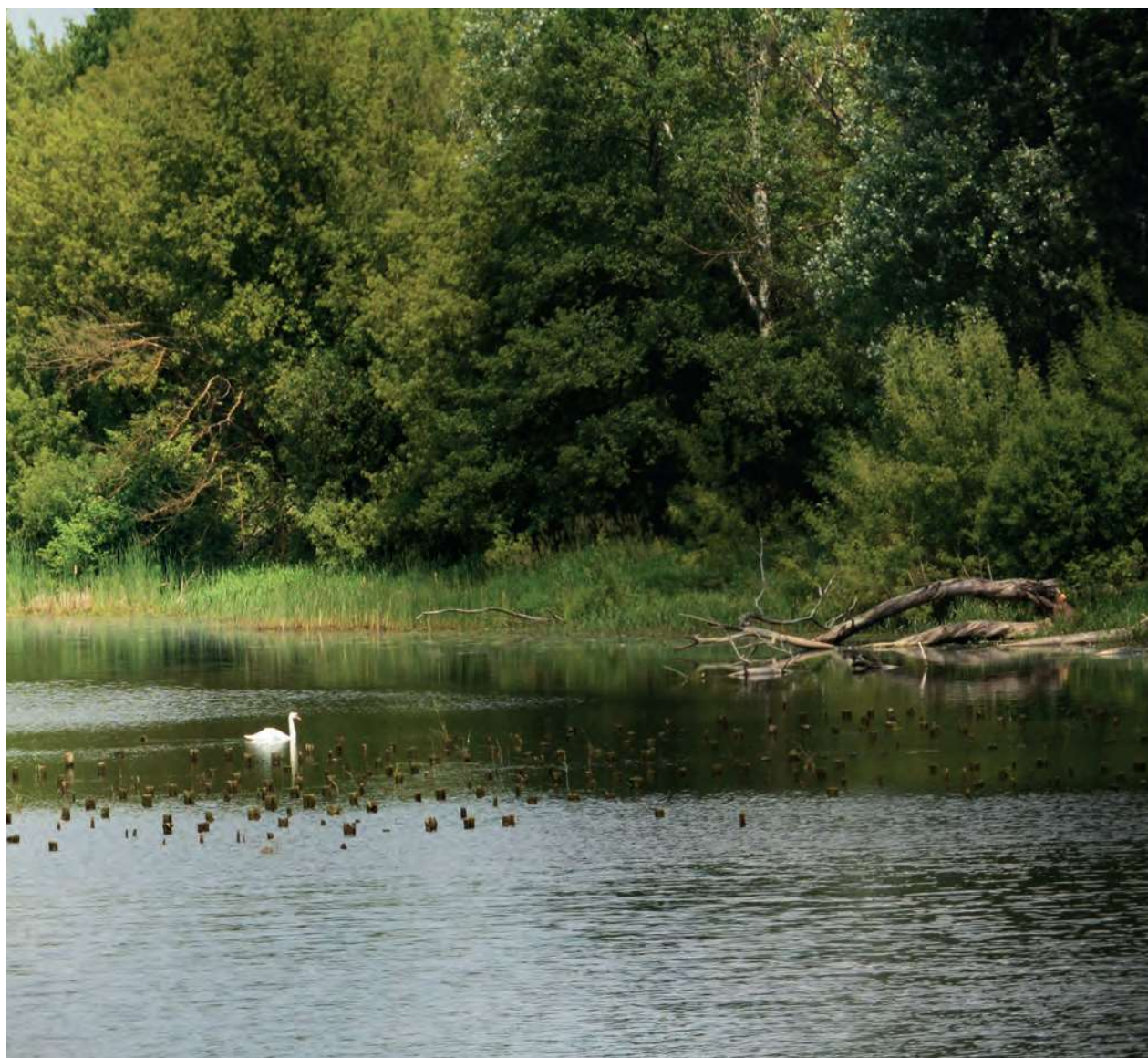
Na terenie miasta dostępne są następujące objekty:

- Kompleks boisk sportowych Orlik
- Hala sportowa do gry w: piłkę nożną, koszykówkę, siatkówkę, piłkę ręczną i tenisa.
- Siłownia – odbywają się tu codzienne bezpłatne zajęcia dla dzieci i młodzieży w ramach sekcji podnoszenia ciężarów.

W mieście Terespol rokrocznie organizowane są liczne imprezy kulturalne i sportowe dla mieszkańców i przyjezdnych gości.

IV. OBIEKTY GASTRONOMICZNE I NOCLEGOWE

1. *Zajazd Jędrula*
ul. 3-go Maja 37
21-550 Terespol
tel. 886 350 340
kontakt@hotel-terespol.pl
hotel-terespol.pl/
2. *Galeria Smaków*
ul. Wojska Polskiego 132
21-550 Terespol
tel. 502 504956

Starorzecze Bugu / The oxbow lake of the Bug River

Terespol – piękno przyrody / Terespol – the beauty of nature

Stadion w Terespolu / The stadium in Terespol

Drogowe Przejście Graniczne w Terespolu / The Road Border Crossing in Terespol

SPIS TREŚCI

Gmina Biała Podlaska.....	12
Gmina Drelów	20
Gmina Janów Podlaski	28
Gmina Kodeń	36
Gmina Konstantynów	44
Gmina Leśna Podlaska	52
Gmina Łomazy	60
Gmina Międzyrzec Podlaski	68
Gmina Piszczac	76
Gmina Rokitno	84
Gmina Rossosz	92
Gmina Sławatycze	100
Gmina Sosnówka	108
Gmina Terespol	116
Gmina Tuczná	124
Gmina Wisznice	132
Gmina Zalesie	140
Miasto Międzyrzec Podlaski	148
Miasto Terespol	156

OPRACOWANIE:
Wydział Spraw Społecznych
Starostwo Powiatowe
ul. Brzeska 41, 21-500 Biała Podlaska
e-mail: promocja@powiatbialski.pl

www.powiatbialski.eu

Materiały źródłowe:
Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej
oraz
Urzędy miast i gmin powiatu bialskiego

Autorzy zdjęć:
Małgorzata Piekarska
oraz
Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Janowie Podlaskim jako dysponent
praw autorskich do zdjęć Sławomira Świetlika,
Wójt Gminy Wisznice jako dysponent praw autorskich do zdjęć
Ewy Jarosławskiej-Popielewicz i Michała Moryła,
Burmistrz Miasta Międzyrzec Podlaski jako dysponent praw autorskich
do zdjęć należących do archiwum
Urzędu Miasta i Leszka Szczerbickiego,
Sekretarz Gminy Terespol jako dysponent
praw autorskich do zdjęć należących do Urzędu Gminy.

STAROSTA BIALSKI
SERDECZNIE DZIĘKUJE WSZYSTKIM ZAANGAŻOWANYM
W PRZYGOTOWANIE NINIEJSZEJ PUBLIKACJI

Wydawca:
PRINT PROFIT Sp. z o.o.

ISBN 978-83-972139-1-3

Biała Podlaska, 2024 rok

Publikacja wydana jest w ramach realizacji projektu pn. „Magiczne miejsca. Vademecum Powiatu Bialskiego” realizowanego w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 w zakresie „Działania promujące obszar LSR”, w ramach umowy o przyznaniu pomocy Nr 02174-6935-UM0313827/22 z dnia 31.03.2023 r.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

ISBN 978-83-972139-1-3